

ของหมู่บ้านจะซื้อหรือสั่งทำขนมสารทจากเจ้าที่รู้จักหรือเจ้าที่มีชื่อเสียงในจังหวัดอื่นๆ แต่ถึงแม้ไม่ได้ทำขนมเองก็ยังมีฝากขนมให้แก่กันและกันอยู่

เดือน ๑๑ ออกพรรษา บุญใต้ทางประทีป เทศน์มหาชาติ

ช่วงเดือน ๑๑ เป็นเทศกาลออกพรรษาและมีการทำบุญใต้ทางประทีป และมีการ เทศน์มหาชาติ ก่อนวันที่จะมีการเทศน์ก็มีการจับสลากว่าบ้านใดได้ภัตที่จะไรถือว่าเป็นการเสี่ยงทาย โดยจะรวมกันไปเป็นครอบครัวในภัตที่เป็นเจ้าภาพ สถานที่เทศน์คือวัดประจำหมู่บ้าน ซึ่งมีการจัดเตรียมและตกแต่งอย่างสวยงามให้มีบรรยากาศคล้ายกับป่าหิมพานต์ ประดับด้วยต้นไม้ดอกไม้ รังผึ้ง เครื่องจักสานเป็นรูปสัตว์ต่างๆ หรือทำด้วยกระดาษาอย่างสวยงาม เครื่องภัตที่เทศน์จะประกอบด้วยสิ่งของที่หาได้ง่าย เช่น กล้วย อ้อย พริก แผลง ข้าวสาร ผักสด กล้วย เตียน แล้วตัดกระดาษาทำเป็นพวงมาลัย

ก่อนการเทศน์วันหนึ่ง ในช่วงเย็นจะมีการแห่ข้าวพันก้อนโดยชาวบ้านหญิงชายร่วมกับการกรรมกรวัด ตั้งขบวนแห่เริ่มที่วัดแห่มาตามบ้านเรือน ในขบวนมีเครื่องประโคม พ้องกลอง ขบวนผ่านหน้าบ้านใดก็จะเตรียมข้าวต้มมัดพร้อมปัจจัยใส่ในบาตรหรือในย่าม เสร็จจากแห่แล้วจะนำสิ่งของทั้งหมดไปรวมกันไว้ที่ศาลาวัดเพื่อเตรียมถวายพระในตอนเช้า แล้วขบวนแห่จะเดินรอบศาลา ๓ รอบ มีสาธกรสำหรับวางข้าวพันก้อนประมาณ ๗-๑๐ จุด การใส่ข้าวพันก้อนไม่จำเป็นว่าจะต้องปั้นข้าวให้ได้ ๑,๐๐๐ ก้อน เวลาใส่ข้าวพันก้อน ประมาณ ดี ๕ เมื่อเสร็จแล้ว พระจึงจะเริ่มเทศน์มหาชาติ แต่บางแห่งจะเริ่มเทศน์ในตอนเที่ยงคืนของวัน เรื่อยไปเสร็จราว ๔ โมงเย็น ส่วนข้าวพันก้อนได้วางไว้เมื่อตอนเช้า ชาวบ้านจะนำไปไว้ตามนา ของตนเอง”^{๖๔} การเทศน์มหาชาติในหมู่บ้านของลาวแก้วในปัจจุบันจะนิมนต์พระที่อื่นๆ และพระทางอีสานก็นิยมนิมนต์หากมีเสียงไพเราะและเทศน์แบบแหล่หรือล่ากลอนได้ดี

ในปัจจุบันบางชุมชน เช่น แถบบ้านไผ่ล้อมในตำบลทองเอน ยังมีการทำบุญข้าวพันก้อนโดยชาวบ้านจะร่วมกันนำข้าวเหนียวมาหนึ่งที่วัด เมื่อสุกแล้ว นำมาปั้นเป็นก้อนให้ได้พันก้อน โดยร่วมมือกันทำ ก่อนรุ่งเช้านำไปแห่รอบศาลาที่จะเทศน์มหาชาติ ๓ รอบ แล้วนำไปวางไว้หน้าธรรมาสน์ก่อนพระเทศน์มหาชาติ เป็นการแห่ข้าวพันก้อน

นอกจากนี้ยังมีการทำบุญใต้ทางประทีปในช่วงเทศกาลออกพรรษา จุดประสงค์ของการจุดใต้ทางประทีปเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า เพื่อความเป็นสิริมงคลในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต ทำกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เวลาราว ๑๕.๐๐ น. อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายจะมารวมกันที่ลานวัด เพื่อมาทำมาจกต้นกล้วยและใช้ไม้ทำขาม้า เมื่อทำเสร็จแล้วนำมาไว้ที่กลางแจ้งด้านหน้าศาลาวัด เวลาราว ๑๕.๐๐ น. ชาวบ้านจะมาพร้อมกันที่ลานวัดเพื่อนิมนต์พระสงฆ์จุดธูปเทียน ชาวบ้านเตรียมเครื่องสักการะต่างๆ ประกอบด้วย ธูป ๙ ดอก เทียน ๑ เล่ม ข้าวตังทอง ๑ ตัน และดอกไม้”^{๖๕} แล้วกล่าวอธิษฐานว่า

^{๖๔} สัมภาษณ์นายสา นางปิ่น อินรุณ, อายุ ๗๕ ปี, 43 บ้านโป่งน้อย ตำบลโคกล่าพาน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี,

^{๖๕} พระสมุญงค์ เจ้าอาวาสวัดน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ให้ข้าวงาม ไม่ให้เป็นเพลี้ยเป็นมอด ให้มีรูปสวย รูปงาม สาธุ สาธุ สาธุ”^{๖๖}

เมื่อกล่าวอธิษฐานแล้วนำเครื่องสักการะทั้งหมดไปปักไว้ที่ตัวม้า จากนั้น อาจจะมีการเฉลิมฉลองเพื่อความสนุกสนาน เช่น การร่ำวง

วันที่มีการบูชาได้ทางประทับ เมื่อกลับมาถึงบ้านจะมีการบูชาหัวแม่กะได เลือกหัวกะไดที่สูงกว่า จูดรูป ๕ ดอก ดอกไม้ ๕ ดอก เทียน ๑ เล่ม ด้ายขาวสำหรับมัดหัวบันได จูดประสงค์ที่ทำคือ เพื่อให้มีสติ และแสดงความกตัญญูต่อบันไดที่ตลอดปีที่ผ่านมาไม่มีใครได้รับบาดเจ็บจากการใช้บันได”^{๖๗}

เดือน ๑๒ ลอยกระทง

จะมีการจัดงานลอยกระทงกันทุกปี แม้ชุมชนลาวแวงบางส่วนจะไม่ใช้ชุมชนริมน้ำ แต่ก็มียานลอยกระทงซึ่งจัดว่าเป็นงานใหญ่อยู่ที่วัดจันเสน ซึ่งใช้สระน้ำขนาดใหญ่ของชุมชนเป็นที่ลอยกระทง และชาวบ้านทั่วสารทิศจะมาชุมนุมกันที่นี่มากกว่าที่อื่นซึ่งยังคงเป็นเช่นนี้อยู่จนถึงปัจจุบัน การลอยกระทงถือกันว่าเป็นลอยเคราะห์และบูชาแม่พระคงคา และขอพรเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

ตารางเปรียบเทียบประเพณีสิบสองเดือนในอดีตบริเวณต่าง ๆ

เดือน	กลาง	อีสาน	บริเวณศึกษา
๕	ตรุษสงกรานต์	บุญสงกรานต์หรือบุญน้ำสง	งานสงกรานต์, แห่นางแมว
๖	แรกฝน, ประเพณีเวียนเทียนในวันวิสาขบูชา, ประเพณีวันอัฐมีบูชา	บุญบังไฟ หรือบุญวิสาขบูชา	ทำบุญกลางบ้าน, เลี้ยงดาปู้
๗		บุญช่าชะหรือบุญเบิกบ้าน	บุญสลากภัต
๘	เทศกาลเข้าพรรษา-ประเพณีถวายสลากภัต	บุญเข้าพรรษา	ทำบุญตักบาตรวันเข้าพรรษา
๙		บุญข้าวประดับดิน	สารทจีน, สารทพวน
๑๐	สิ้นเดือน เทศกาลสารท	บุญข้าวสลากหรือบุญข้าวสากหรือบุญสลากภัต	กลางเดือนงานสารทลาว สิ้นเดือนงานสารทไทย
๑๑	เทศกาลออกพรรษาประเพณีตักบาตรเทโว, ประเพณีทอดกฐิน	บุญออกพรรษา บุญจตุรประทีปหรือบุญได้ประทีป ประเพณีไหลเรือไฟ บุญผาสาทผึ้งหรือบุญปราสาทผึ้ง	บุญออกพรรษา, บุญได้ทางประทีป, เทศน์มหาชาติ แห่ข้าวพันก้อน

^{๖๖} นางโร มะเร็งสิทธิ์ อายุ ๖๐ปี, ๘๐ หมู่ ๔ บ้านน้ำจัน ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัด ลพบุรี

^{๖๗} นางเสียง บุญนกแก้ว, อายุ ๗๐ปี, ๗๕ หมู่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

๑๒	ประเพณีลอยกระทงหรือลอย ประทีป, ประเพณีเทศน์ มหาชาติ	บุญกฐิน	ลอยกระทง
๑(อ้าย)	เทศกาลปีใหม่	บุญเข้ากรรม	เกี่ยวข้าวหนัก บางหมู่บ้านทำบุญยาคุ
๒(ยี่)		บุญคูณลานหรือบุญกุ่มข้าว ใหญ่	เอ็นแม่โพสพหรือเรียก ขวัญข้าว
๓	วันมาฆบูชา	บุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา	
๔		บุญฉะเวตหรือบุญมหาชาติ	งานเทศน์มหาชาติ

ความเชื่อ

ชาวลาวแฉ่งนับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อในเรื่องบุญ-กรรม และเข้าวัดฟังธรรมกันอยู่เสมอ แต่ก็ยังเชื่อเรื่องผี อันได้แก่ ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน พระภูมิเจ้าที่ แม่โพสพ เป็นความเชื่อที่คู่ขนานกันไป

การทำบุญเลี้ยงตาปู่

ในหมู่บ้านลาวแฉ่งมีการเลี้ยงตาปู่ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นเจ้าบ้านหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประธานของหมู่บ้าน เชื่อว่ามีการเลี้ยงตาปู่มาโดยตลอดตั้งแต่ครั้งเมื่อตอนที่อพยพมา ตามปกติพิธีเลี้ยงผีของหมู่บ้านต่างๆ ในชุมชนลาวแฉ่ง ชาวบ้านจะเตรียมสิ่งของมาเลี้ยงผีประกอบด้วย ข้าว น้ำ ขนมหวาน ๒ คู่ หรือ ๔ ถ้วย ขนมหวานเหมือนขนมบัวลอยต้มกับน้ำตาลแต่ไม่ใส่กะทิ หมู ๑ หัว หรือ ๑ แกบ ไก่ ๑ ตัว หรือ ครึ่งตัว เหล้า ๑ ขวดเล็กหรือขวดใหญ่ก็ได้ บางคนมีน้ำอัดลม ธูป ๒ ดอก ของทั้งหมดใส่ผ้าขาว เรียกว่า ๑ สำรับ มีชบวนกองยาวคอยตีเป็นระยะๆ แห่จากในบ้านไปที่ศาล แล้วนำไปวางไว้ภายในศาลตาปู่

ลาวแฉ่ง บ้านหนองเมือง มีความเชื่อเรื่องผีตาปู่เพราะปู่ย่าตายายเล่าสืบต่อกันมาว่า เชิญผีตาปู่มาด้วยจากบ้านเดิมที่เวียงจันทน์ ชาวบ้านที่นี่เชื่อว่าบรรพบุรุษของตนมาจากเวียงจันทน์เพื่อปกป้องคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข ลาวแฉ่งที่บ้านหนองเมืองได้ตั้งศาลตาปู่ไว้กลางที่หมู่บ้าน เรียกชื่อว่า ศาลเจ้าผีบ้าน ศาลเจ้าพ่อสนั่นวัดหนองเมือง มีพื้นที่ศาลเป็นสัดส่วนมีรั้วรอบ มีประตูทางเข้า สร้างขึ้นมาใหม่ ผู้บริจาครายใหญ่คือกำนันของบ้านหนองเมือง ภายในศาลมี รูปเคารพ แผ่นป้ายของเงิน มีดอกบัวขนาดใหญ่ ทำด้วยไม้ที่ตัดอย่างดี มีพวงมาลัยคล้องไว้จนท่วมดอกบัว มีตุ๊กตาหญิงชาย รูปปั้นม้าช้าง พวงมาลัยมากจริงๆ รอบๆ ศาลมีคนนำศาลพระภูมิชำระตุ๊กตาวางเรียงไว้มากมาย ภายในศาลข้างฝาไม้ทำเป็นดอกบัวขนาดเล็ก วางกองรวมกันไว้

บ้านหนองหินใหญ่ มีศาลเจ้าปู่สนั่น เป็นศาลเก่ามาจากลพบุรี ก่อนหน้านั้นไม่ทราบแน่ ว่ามีคนทรงหรือไม่ แต่วันนี้คนทรงชื่อป้านัน คำศรี อายุ ๗๐ ปี เป็นคนเลี้ยงคนดูแลเจ้าศาล เจ้าปู่ สภาพบริเวณศาล มีต้นไม้ใหญ่ ร่มรื่น มีคลองส่งน้ำชนาบซ้ายขวา ด้านหน้าของศาลคือ วัดบ้านหนองหิน มีต้นไม้ใหญ่อยู่เกือบ ๑๐ ต้น ติดกับศาลคือศาลาวัดกำลังก่อสร้าง

ส่วนลาวแง้วที่ บ้านกกโก เขาสามยอด เล่าว่าชาวลาวแง้วที่นั่นนับถือผีตาบู่มาแต่ครั้ง บรรพบุรุษเช่นกันและได้เชิญมาจากเวียงจันทน์ซึ่งเหมือนกับชาวบ้านหนองเมือง

บ้านโป่งน้อย เรียกตัวเองว่าลาวแง้ว มีการเลี้ยงตาบู่ ช้างขึ้น เดือน ๖ เรียกว่า เจ้าพ่อ หลวงสอน แต่เดิมเรียก “ตาบู่” แต่เดี๋ยวนี้เรียก “เจ้าพ่อ”

ศาลตาบู่ บ้านหนองเมือง มีสองแห่งเพราะเป็นชุมชนใหญ่ ศาลตาบู่มีในหมู่บ้านแห่งหนึ่งและในบริเวณวัดหนองเมืองแห่งหนึ่งเรียกว่าศาลเจ้าพ่อสนั่น บริเวณศาลเป็นสัดส่วนมีรั้วรอบและประตูทางเข้าที่เพิ่งสร้างขึ้นใหม่ โดยมีผู้บริจาครายใหญ่คือกำนันของบ้านหนองเมือง ภายในศาลมีแผ่นป้ายแบบจีน ดอกบัวขนาดใหญ่ทำด้วยไม้มีที่ตั้งอย่างดี และมีพวงมาลัยคล้องไว้จนท่วมดอกบัว และมีไม้ทำเป็นดอกบัวขนาดเล็กวางกองรวมกันไว้ ทั้งมีตุ๊กตาหญิงชายรูปปั้นม้าช้าง รอบๆ ศาลเจ้าพ่อสนั่นมีคนนำศาลพระภูมิข้าวสุกมากองไว้มากมาย เดียวนี้เวลามีการเลี้ยงตาบู่ มีการฝากเลี้ยงโดยเรียไรเงินไปทำบุญ ศาลตาบู่ การทำงานเพื่อเลี้ยงตาย เมื่อสมประสงค์แล้ว ก็มีการแก้บน เลี้ยงตาบู่ ปัจจุบันคนร่วมกิจกรรมน้อย แต่ก่อนไม่มีการฟ้อนรำแต่เดี๋ยวนี้เพิ่มมาอีก

บ้านหนองเกวียนหัก ตำบลพุดา อำเภอบ้านหมี่ มีศาลตาบู่เช่นเดียวกัน และเลี้ยงตาบู่ กลางเดือน ๖ ซึ่งเป็นเดือนเดียวกับการทำบุญกลางบ้าน แต่จะกำหนดวันกันเมื่อสะดวก ของที่นำมาเลี้ยงได้แก่ ไก่ต้ม ขนมหวาน มะพร้าวอ่อน ขนมบัวลอย ชาวบ้านนับถือตาบู่โดยไม่มีการเข้าทรงแต่อย่างใด หากชาวบ้านหนองเกวียนหักจะเดินทางไปไหน ก็จะบอกกล่าวเพื่อให้เกิดความอุ่นใจและปลอดภัย

บ้านโปร่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีศาลเจ้าพ่อทองคำซึ่งเป็นศาลที่สร้างขึ้นใหม่จากเดิมที่สร้างด้วยไม้หลังจากคาสังกะสี มีการเลี้ยงเจ้าพ่อเดือน ๖ ขึ้น ๙ ค่ำ เมื่อมีการเลี้ยงจะมีการทรงหรือการจำ มีร่างทรงมาแล้ว ๔ รุ่น เป็นผู้หญิงทั้งหมด คนที่เป็นร่างทรงจะเป็นคนดี ชื่อสัตย์ ฐานะปานกลางไม่จนไม่รวย มีผิวเดียว บริเวณศาลด้านหลังมีต้นกำมูปใหญ่ ถัดไปเป็นสระน้ำที่ขุดใหม่ ด้านหน้าเป็นที่พื้นว่างสำหรับทำกิจกรรม ภายในศาลมีตุ๊กตาหญิงชาย ม้า และไม้ทำเป็นดอกบัวทำจากไม้เสเดา และพวงมาลัยมากมาย

ส่วนศาลตาบู่ บ้านไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ ศาลตาบู่บ้านนี้อยู่ที่เดิมบริเวณใกล้สระน้ำกลางทุ่งนาและไม่มีชื่อตาบู่ แต่เดิมศาลจะมีต้นไม้ มีต้นคาง กฐิน สะแก สะเดา หน้าศาลมีสระน้ำ ชาวบ้านเชิญให้มาอยู่ในหมู่บ้านหรือใกล้ๆ หมู่บ้านแต่ก็ไม่ยอมมาทราบจากตอนเข้าทรงภายในมีตุ๊กตา ช้างม้า หญิงชายเหมือนกับที่ทำไว้ในศาลพระภูมิ มีดอกบัว ทำจากไม้จ้าว ทาแดงปลายไม้ ดอกบัวก็เหมือนกับอวัยวะเพศชาย พวงมาลัย แก้วปึกรูป เพิ่งมีการทรงมาสามรุ่นและไม่เกี่ยวข้องกับการพิธีกรรมเลี้ยงตาบู่และการเลี้ยงผีก็ใช้วิธีเรียบง่าย งานเลี้ยงผีทำกันกลางเดือน ๖ ใช้ดอกบัว ๑ คู่ ขนมบัวลอย ไก่ หมู เหล้า มีการบอกกล่าวและบนเมื่อมีการเดินทางของหาย หรือถามข่าวญาติพี่น้องที่จากไปไกล แต่ละคนหากสมประสงค์แล้วก็ไปแก้บน

ศาลตาปู่ บ้านน้ำจั้น อยู่ทางทิศตะวันออกของวัดน้ำจั้น ชาวบ้านตั้งศาลตาปู่หรือ ศาลเจ้าพ่อสนั่น ไว้กลางหมู่บ้าน เดิมเป็นศาลทำด้วยไม้เสา ๔ ต้น ต่อมามีการสร้างใหม่ทำเป็นอาคารขนาดย่อมก่ออิฐถือปูนทั้งหมด ด้านหน้าโล่ง ภายในมีม้าไม้มีรูปปั้นรูปชายแก่เป็นสัญลักษณ์แทนตาปู่ กระถางธูป เครื่องบวงสรวง เช่น พวงมาลัย ถาดอาหาร แต่เดิมการไหว้ผีตาปู่ไม่มีการลงทรง ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๓๐ จึงมีการทรงเกิดขึ้น ชาวบ้านน้ำจั้นเรียกวิญญาณที่มาลงทรงว่า **เจ้าพ่อสนั่น** ชื่อ **สนั่น** นั้นอ้างว่าเป็นชื่อเดิมของตาปู่ที่ลาวแก้วได้อัญเชิญมาจากบ้านเมืองเดิม เชื่อกันว่ามาจากเวียงจันทน์ และเวลาลูกหลานจะบวชนาคมีการนำนาคมาไหว้บอกกล่าวขอขมาเจ้าพ่อ

ศาลตาปู่ของเดิมมักจะอยู่กลางทุ่งนา หรือไม้กั้นนอกชุมชนใกล้กับกลุ่มบ้าน ลักษณะเป็นศาลไม้ขนาดเล็กๆ ใช้เสาสี่เสาอันเป็นลักษณะทั่วไปของศาลผี และปัจจุบันมีอยู่หลายหมู่บ้านที่เรียกกันว่าเจ้าพ่อสนั่น และเจ้าพ่อสนั่นนี้ปรากฏว่าเป็นชื่อตาปู่ในหลายๆ หมู่บ้าน เช่น บ้านหนองหินใหญ่ บ้านหนองเมือง ซึ่งเป็นหมู่บ้านลาวแก้วดั้งเดิม และบ้านน้ำจั้นซึ่งเป็นหมู่บ้านลาวแก้วที่ขยับขยายต่อมา แต่สิ่งที่เคารพนับถือของลาวแก้วที่ทองเอนกลับนับถือ **เจ้าปู่ละหาน** ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่รักษาหนองน้ำขนาดใหญ่ของท้องถิ่น อันมีกฎข้อห้ามไม่ให้ชาวบ้านใช้วนลากแต่สามารถจับสัตว์น้ำได้เพียงพอกินเท่านั้น

จะเห็นว่าในอดีตศาลตาปู่หรือในอีสานส่วนใหญ่เรียกว่า “ปู่ตา” จะอยู่บริเวณชายทุ่งหรือบริเวณชายหมู่บ้าน (หรือกลางหมู่บ้านวะ) เป็นศาลไม้ขนาดเล็กๆ ชุมชนในภาคอีสานหรือในประเทศลาวจะมีศาลปู่ตาในสถานที่ที่เรียกว่า “ดอนปู่ตา” ซึ่งเป็นป่าคร่อมอยู่ใกล้ๆ กับชุมชนและมีประจำหมู่บ้านแทบทุกแห่ง เรียกได้ว่าเป็นป่าของหมู่บ้านที่ชาวบ้านรักษาร่วมกันและไม่ใช้ประโยชน์จากดอนปู่ตานี้หากไม่ได้รับการยินยอมจากส่วนรวม และจะเข้าไปในสถานที่นี้เฉพาะมีงานพิธี เช่น การเลี้ยงผีปู่ตา เท่านั้น

ศาลปู่ตามักมีประจำทุกหมู่บ้าน แต่หากชุมชนนั้นมีขนาดใหญ่ในระดับเมือง ศาลประจำชุมชนก็จะเรียกว่า มหาลักข์หลักเมือง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระดับนี้ก็จะมีความซับซ้อนและเป็น “ผี” ที่มีอำนาจใหญ่กว่า “ผี” หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระดับหมู่บ้าน

กลุ่มลาวแก้วแต่เดิมจะเรียกสิ่งเคารพของหมู่บ้านว่า “ตาปู่” และไม่มีชื่อ ต่อมาในระยะหลังน่าจะได้รับอิทธิพลของการทรงเจ้า ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจากการนับถือ ตาปู่ เป็น “เจ้าปู่...” หรือ “ปู่...” และต่อมาก็เป็น “เจ้าพ่อ...”ตามลำดับ การทรงเจ้าเพิ่งจะปรากฏขึ้นในราวไม่ถึง ๒๐ ปี และร่างทรงจะเป็นหญิงสาวหรือหญิงวัยกลางคน

บ้านศรีนวล ในบ้านนี้จะมี**ศาลเจ้าพ่อเขาดอก**อยู่กลางหมู่บ้าน ซึ่งภายในศาลนำไม้มาทำเป็นมิด ปืน ดอกบัว หมู่บ้านศรีนวลที่หนองโดนจะมีการเข้าทรงโดยหญิงอายุราว ๗๐ ปี และจะมี “จ้ำ” ซึ่งเป็นผู้ ? ทำหน้าที่คอยถามเจ้าพ่อเวลาเข้าทรงแล้ว ของที่นำมาเลี้ยงผีคือ ขนมต้มแดงต้มขาว ขนมปลากริม หากผู้ใดบนหมูหรือไก่ไว้ก็จะนำมาแก้บนในคราวนั้น หมู่บ้านนี้ก็เช่นเดียวกับหมู่บ้านลาวแก้วอื่นๆ คือจะเกรงกลัวเรื่องผีปอบแม้ปัจจุบันจะไม่มีเรื่องปอบเข้าแล้วก็ตาม ประเพณีตามวาระของหมู่บ้านนี้ การกว่นข้าวทิพย์ เมื่อกลางเดือน ๖

งานเลี้ยงผีตาปู้ บ้านน้ำจั้น

บ้านน้ำจั้น อยู่ในตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เป็นส่วนที่ติดต่อกับตำบลจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ จนนับได้ว่าเป็นท้องถิ่นเดียวกัน ลาวเงี้ยวที่บ้านนี้เลี้ยงผีในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี ผู้คนที่มาร่วมงานส่วนใหญ่เป็นหญิงสูงอายุ

การเลี้ยงผีประจำปีในอดีตไม่มีการลงทรง เพิ่งจะมีเมื่อยายช้อนเริ่มรับเจ้าพ่อสนั่นแล้วเป็นคนทรงมาเมื่อเกือบ ๒๐ ปีมาแล้ว ในอดีต เจ้าพ่อมาเข้าบอย ทั้งเข้าพรรษา ออกพรรษา สงกรานต์ แต่ปัจจุบันมาลงทรงปีละครั้งคือในงานเลี้ยงผีตาปู้ประจำปี

คนทรง

ที่บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีงานเลี้ยงผีตาปู้ คนทรงเป็นผู้หญิงอายุราว ๗๐ ปี ตระกูลเดิมเป็นลาวเงี้ยวที่จังหวัดสระบุรี ต่อมาย้ายมาอยู่ที่บ้านน้ำจั้นราว ๕๐-๖๐ ปีแล้ว

ชาวบ้านเชื่อกันว่า “ผี” หรือ “เจ้า” ซึ่งเป็นคำที่ชาวบ้านในปัจจุบันเรียกกัน จะเข้าร่างคนที่มึนสียใจคอหรือชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สภาพครอบครัวมีความสุข สมาชิกภายในครอบครัวรักใคร่กลมเกลียวกัน และอบรมให้ลูกเป็นคนดี ชยันต์มาหากิน และประกอบอาชีพสุจริต มึนสียใจคอเอือกเอี้ยน รักษาความสะอาด คนทรงบ้านน้ำจั้น ก็เป็นคนที่มึนสียใจดังกล่าว ชื่อสัตย์ต่อสามีแต่งงานมีลูกด้วยกัน ๔ คน สามีตั้งแต่ลูกยังเล็ก ๆ ก็อดทนเลี้ยงลูกมาคนเดียวโดยไม่ยอมแต่งงาน จนถึงทุกวันนี้ ครอบครัวเป็นที่รักใคร่ของคนในหมู่บ้าน

ชาวบ้านบอกว่ายายคนทรงเป็นคนตรง ใจดี จริ่งใจ ไม่โกหก ไม่หลอกลวงใคร เลี้ยงลูกจนได้สะใภ้ ได้เขย ไม่ต่างพร้อย ดีทุกคน บางคนเป็นหม้าย เป็นพิธีกรในงานสำคัญ เวลามีการทำบุญ ลูก ๆ ที่อยู่บ้านน้ำจั้นจะมาทำบุญกันทุกคน และไม่มีปัญหาเรื่องเงินทองกับใครด้วย^{๙๙} เป็นการยอมรับนับถือครอบครัวนี้ทั้งครอบครัวจากคนในหมู่บ้าน

แต่การที่เริ่มเป็นคนทรงในระยะแรก ๆ มีทั้งยอมรับและไม่ยอมรับ มีเรื่องเล่าว่าเป็นคนกลัวผีมาก ครั้งหนึ่งลูกขึ้นมากลางดึกเดินลงเรือนลูกสาวเห็นเป็นคนแก่อายุสัก ๘๐ ปี ลงไปข้างล่างหารากไม้มาแล้วไม่พูดจากับใคร คิดว่าน่าจะเป็นผีปอบเข้า ก็ไปตามหมอผีมาไล่ให้ ชาวบ้านเชื่อว่าในบ้านนี้มีผีปอบแต่ไม่รู้ว่าเป็นใคร ผีปอบก็ออกชื่อให้ลูกสาวมาของหญิงคนหนึ่งให้มาช่วย พอครอบครัวนั้นรู้ทำกะแทะวางไว้ ๔ ทิศ เพื่อกันไม่ให้ผีเข้าบ้าน กลัวไปเข้าไปกินลูกหลาน หมอก็รดน้ำมันต์แล้วบอกว่าเชิญเจ้าพ่อเข้าเลย จึงกลายเป็นคนทรงเจ้าพ่อสนั่นมาจนปัจจุบัน ต่อมาลูกหลานและชาวบ้านก็ยอมรับกันทุกคนที่เป็นคนทรงของเจ้าพ่อ^{๑๐๐}

วันหนึ่งขณะที่ยายคนทรงอยู่ท่ามกลางคนในหมู่บ้านบริเวณศาลาวัด ก็เกิดการเข้าร่างเวลาพูดจาไม่ใช่ภาษาลาวเงี้ยว สำเนียงผิดเพี้ยนไปเป็นลาวอื่น คล้าย ๆ กับลาวอีสาน วันนั้นยาย

^{๙๙} นางสาวสำเนียง บัวดำ, อายุ ๔๔ ปี, บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์นายสมยศ สมทรง บุตรนางช้อน สมทรง, อายุ ๔๖ ปี, ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

ร่างทรงก็สูบยา ต้มเหล้า ทั้งที่ไม่เคยมีพฤติกรรมเช่นนี้มาก่อน เมื่อมีคนถามร่างทรงก็เล่าให้ฟังว่า มาจากเวียงจันทน์ ซี่ม้าแก่ซาหักมา ซึ่งก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ลาวแง้วที่บ้านน้ำจั้นบอกผู้อื่นว่าบรรพบุรุษของพวกเขาจากเวียงจันทน์ เมื่อถึงเวลาไหว้ดาปู่ในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปีก็จะมีพิธีเลี้ยงผี

พิธีกรรม

การเลี้ยงดาปู่ของชาวบ้านน้ำจั้น จะถือทำกันในวันอังคารขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ พิธีกรรมที่เข้าไปสังเกตการณ์ตรงกับวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ราว ๗ โมงเช้า ชาวบ้านจะแต่งกายเช่นเดียวกับเมื่อมางานบุญ หน้าของเลี้ยง เช่น ข้าว น้ำ ขนมหวาน หัวหมู หรือ ไก่ เหล้า ฐูป ของทั้งหมดใส่ผ้าขาว เรียกว่า ๑ สำหรับ ใส่พาข้าวมาวางไว้ในบริเวณศาลดาปู่ แล้วจุดธูปบอกการเลี้ยงดาปู่ อธิษฐานขอพรให้กับตนเองและครอบครัว ผู้นำของมาส่วนใหญ่จะเป็นหญิงมากกว่าชาย ระหว่างนั้นกลองยาวก็ตีแบบเกิดเท็งร่วมขบวนมาด้วย ชาวบ้านจะรอคนทรงมาถึง จนเกือบ ๗ โมงครึ่ง

คนทรงซ้อนท้ายจักรยานยนต์ของลูกชายโดยไม่ต้องมีการแห่มาที่บ้านหรือมีผู้ช่วยใดๆ สวมเสื้อสีเหลือง ใส่ผ้าถุงสีชมพู ทาแป้งหน้าขาวนวล ยิ้มแย้มแจ่มใส ซึ่งตามปกติจะนุ่งแต่ผ้าโจงกระเบน เข้ามาในบริเวณศาลดาปู่ที่ชาวบ้านเตรียมที่นั่งไว้ให้ จะมีหญิงกลางคนเป็นผู้ช่วยคนนำชั้น ๕ มาเชิญยายซ้อนเพื่อเข้าทรง เมื่อยายซ้อนรับชั้น ๕ แล้วโดยการยกมือไหว้หันหน้าไปทางศาลแล้วเดินไปปักธูปเป็นการเริ่มลงทรง จากนั้นผู้ช่วยนำพานชั้น ๕ ไปไว้ที่โต๊ะบูชา ชาวบ้านเตรียมหมากพลูบูชาไว้ให้ ร่างทรงเลือกสูบบุหรี่ กลองยาวก็ตีบรรเลงรับเป็นช่วงๆ ชาวบ้านที่เป็นนางรำมาเชิญร่างทรงออกไปรำกันอย่างครึกครื้น เมื่อกลับเข้ามาเจ้าพ่อในร่างทรงบอกว่าไม่ได้รำมานานแล้ว

เมื่อเจ้าพ่อนั่งลงมีการตอบโต้ไถ่ถาม ทุกคนจะเงียบ ส้ารวมสงบ ชาวบ้านก็เริ่มถามเรื่องที่ข้องใจ เช่น

อยากรู้ว่ามันเป็นยังงัยอากาศร้อนหลาย คนทำนาได้แย่งน้ำกันแล้ว

ฝนฟ้ามันจะดีเดือนไหนวันไหน ลองจับยามสามตาตุบ้าง

ซึ่งเจ้าพ่อนั้นในร่างทรงก็จับกระดูกคางไก่เสี่ยงทาย แล้วบอกว่า

บ้านนี้ข้าวเขาแต่งตัวสวย ไม่เหมือนบ้านโน้น นุ่งขึ้นสั้นๆ คนทางโน้น

แบกโน้นแบกนี้ ไม่ต้องกลัว ฝนจะตกเร็วๆ นี้ แล้วลมจะแรง

เจ้าพ่อพอใจไหมที่ชาวบ้านมาพร้อมเพรียงกัน

ของกินมากจริง ของเช่นทำใหม่ละ อย่างของหวานให้มี ๔ ขา ๔ ถ้วย

อย่าทำมา ๓ หรือ ๕ หวานเหมือนกัน ๔ ถ้วย แต่ไม่เป็นอะไร บอกไว้

ขนม ๔ ถ้วย เอาน้ำมาด้วย

แล้วมีชาวบ้านบอกให้เชิญเจ้าแม่ผมหมอมมาด้วย

ว่า ไม่ไปรับ มาไม่ได้ก็ไม่ต้องมา... แค่นี้มาไม่ได้ก็ไม่ต้องมา ๆ เอาธูป
สองดอกไปบอกให้มานี้ แล้วเอากลองยาวไปรับ เอาพวงมาลัยไปด้วย
ลูกหลานไปสอบเรียนต่อจะได้หรือไม่
ได้อยู่ ไม่อย่างก็ต้องอย่างหนึ่ง อยู่ทางเหนือโน้น
วันไหนฝนตกละเจ้าพ่อ จะตายแล้งกันแล้ว
โคกดอนรับคมเกี่ยวคือกับถั่วนะ แต่ข้าวไม่ค่อยจะสวย
ทำไมหนูเยอะจัง
หนูก็หากินเหมือนกับคน

นอกจากนี้ ชาวบ้านถามเรื่องลูกชายที่ไปทำงาน ถามเรื่องการสอบเรียนต่อของลูก ถาม
เรื่องการเดินทางจะปลอดภัยไหม บางคนถามเรื่องที่สงสัย เช่น ถามเจ้าพ่อถึงการเดินทางว่า
เดินทางมาอย่างไร เจ้าพ่อตอบว่า “ขี่ม้ามามาก็แก่ วิ่งก็ช้า มาตั้งแต่กลางคืน เจ้าพ่อมาจากเวียง
จันทร์” ชาวบ้านก็ถามว่า “ทางโน้นมีความเป็นอยู่อย่างไร สบายดีหรือไม่” จากนั้นจะดื่มเหล้า
ที่มีคนเทใส่แก้วมอบให้ บางครั้งจะสูบยาและเคี้ยวหมากด้วย

เจ้าพ่อสนั่นจะพูดเป็นภาษาอีสานโต้ตอบกับชาวบ้านที่ร้องถามเรื่องต่างๆ ปกติร่างทรง
จะพูดลาวแจ้วว่าภาษาอีสานไม่ได้และไม่คล่อง

จากนั้น ชาวบ้านที่ทำงานก็จะใจจดจ่ออยู่กับการแกะดวงไก่เสี่ยงทายของคนทรงเพื่อ
พยากรณ์ว่าปีนี้น้ำจะมากหรือน้ำจะน้อย

ระหว่างนั้นก็มานั่ง แต่ยังมีคำถามกันอยู่ ชาวบ้านบอกว่า “เจ้าพ่อยังเที่ยวอยู่” ใน
ระหว่างนี้มีการขอให้เจ้าพ่อเป่าหัว ผูกด้ายสายสิญจน์ให้เด็กและผู้หญิง จากนั้นเมื่อเสร็จพิธีชาว
บ้านก็จะร้องรำทำเพลงและแบ่งอาหารที่ทำมาไหว้ตาปู่กลับไปครึ่งหนึ่งเพื่อรับประทานเป็นสิริ
มงคลแก่ครอบครัว เมื่อเสร็จพิธีลูกหลานร่างทรงก็จะพากลับบ้าน

แต่เดิมชาวบ้านก็เรียกผีที่ลงทรงกันว่า “ตาปู่” แต่มาเดี๋ยวชาวบ้านจะเรียกว่า “เจ้าพ่อ
สนั่น” ชาวบ้านที่นับถือเจ้าพ่อสนั่นมีอยู่หลายหมู่บ้าน น่าจะเป็นการนับถือเลียนแบบกันต่อๆ
มา

ความเชื่อเรื่องผีปอบ

ความเชื่อเรื่อง “ผี” นอกจากผีตาปู่ ผีไร่ผืนาซึ่งเป็นผีดีแล้ว ยังมีผีร้ายคือ “ผีปอบ” ใน
หมู่คนลาวยังมีความเชื่อและหวาดกลัว “ผีปอบ” อยู่จนถึงปัจจุบัน ปอบเป็นได้ทั้งหญิงและชาย
แต่ผู้ถูกเพ่งเล็งมักเป็นหญิงแก่มีอายุ หากมีคนเจ็บไข้ได้ป่วย ตายบ่อยๆ เป็นไข้ตายออกลูกตาย
จะมีคนถูกเพ่งเล็ง และเมื่อใครถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบก็จะถูกกีดกันออกจากสังคมหมู่บ้านนั้น
ไม่มีใครคบหาด้วย

แม้ความกลัวผีปอบจะมีมากในชุมชนคนลาว แต่ก็ทำให้คนไทยที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียง
ห้ามปรามลูกหลานไม่ให้ไปเที่ยวบ้านคนลาวเพราะกลัวผีจะมาเกี่ยวข้องด้วย แต่ปัจจุบันเสื่อม
คลายไปบ้างแล้ว แสดงถึงการรังเกียจหรือกลัว “ผีปอบ” ไม่เพียงมีอยู่เฉพาะในหมู่คนลาว

ใครเป็นปอบ

ชาวบ้านเชื่อว่า ปอบมี ๒ อย่าง คือ ปอบวิชา คนจะเป็นผีปอบลักษณะนี้หนีบถือคุณไสย แล้วทำพิธีเช่นไหว้ผีดจากที่เคยเป็น เช่น ผีปอบที่บ้านโป่ง อำเภอบ้านหมี่ เป็นผีมีครุทำให้ผู้บ่าวหลง เวลาตายแล้วไม่ต้องหาคนสืบทอดเป็นปอบและถ้าตายไปปอบก็ตายไปด้วย อย่างที่สองคือ ปอบเชื้อ ตายทรมานต้องให้ลูกหลานมารับ ถ้าไม่รับก็จะกินลูกกินหลาน หมายถึง ลูกหลานจะเจ็บจะไข้อยู่ตลอดเวลาไม่ก็ตายไปเลย ในปัจจุบันชาวบ้านก็ยังกลัวผีปอบอยู่ เพราะพวกนี้เวลาใครเจ็บไข้ มันก็จะไปกับคนไปเยี่ยม บางทีผีจะไปกับพี่น้องที่เขาเรียกว่าผีข้าดำพลอย และชาวบ้านเชื่อนั่นว่าเป็นอย่างนั้นจริงๆ”

คนที่ปอบติดกับปอบมักจะระมัดระวังตัวมาก เวลาเพื่อนบ้านไม่สบายจะไม่ไปเยี่ยมคนป่วยกลัวถูกกล่าวหาว่าพาปอบไปด้วย และจะถูกกล่าวหาหากผู้ป่วยนั้นทรุดหนักไปอีก สมัยก่อนหากมีคนตายโดยหาสาเหตุไม่ได้ก็จะโทษปอบ

คนที่ถูกผีหรือปอบเข้าจะมีลักษณะเป็นคนอ่อนแอ ซี้โรค และเป็นคนน่าสงสาร คนที่ถูกปอบเข้าจะมีลักษณะอ่อนแอ เช่น เมื่อปอบเข้าก็นั่งก้มหน้าแล้วพูดเป็นเสียงคนแก่พูดว่า “กูเห็นมึงอย่างแหย่งแยะๆ กูก็มากับตาเต็มขึ้นปามันมา” บางคนชาวบ้านบอกว่าอยู่เฉยๆ ผีผล็ลลัมนับแต่นั้นมาก็ไม่สบาย เข้าโรงพยาบาลนอนแหมบตลอดเวลาแล้วก็ตาย แม้หมอจะสรุปว่าเป็นโรคเบาหวานแต่ชาวบ้านบอกว่าปอบเข้า

เวลาที่ปอบเข้าจะร้องโหยหวน ญาติๆ ต้องหาหมอหรือหาพระมาไล่ เวลาหมอไล่ผี คนที่ถูกผีหรือปอบเข้าจะร้องหาลูกของคนที่ปอบ “ช้อยแหม่แต่ นวยมาช้อยแม่แต่” ซึ่งเป็นการกล่าวหาว่าแม่ของลูกชายที่ออกชื่อเป็นปอบ บางคนถึงกับจะเอาปืนมายิงคนที่ถูกปอบเข้า เพราะโกรธที่กล่าวหาว่าแม่ของเขาเป็นปอบ

เมื่อชาวบ้านเข้าไปพูดคุยก็จะเกิดการเล่าลือกันไปต่างๆ นานา ทุกคนที่ถูกผีเข้าจะบอกว่าไม่รู้ตัวว่าพูดอะไรบ้าง และจะมีการกล่าวหาผู้อื่นอยู่เสมอ เช่น บอกว่าใครในหมู่บ้านเป็นปอบ ใครเป็นผู้ดูแลเลี้ยงดูผีเหล่านี้ จนชาวบ้านจัดกลุ่มคนที่ปอบและเลี้ยงผีได้ เวลาที่ปอบเข้าปอบในร่างของคนก็จะบอกว่าชื่ออะไร เคยกินคนนั้นคนนั้นมาแล้ว บางตัวยังบอกว่าคนนั้นตัวใหญ่ คนนั้นตัวบอ่อยก็มี

เวลายามค่ำคืนคนเฒ่าคนแก่จะสอนไม่ให้ปากไวหรือทัก ถามสิ่งไม่เห็นตัว อย่างเมื่อเกิดเสียงดัง แล้วถามว่า เสียงอะไร เตี่ยวปอบจะเข้าหลายคนยืนยันว่ามีจริง บางคนเห็นเป็นหมาตัวใหญ่ เห็นเป็นคนแก่ ตอนเย็นๆ หรือกลางคืนเดินออกหน้า พอเราเดินตามมันจะหันหน้ามาหลอกทำให้ตกใจ แล้วจะเข้าหากหากเป็นคนขวัญอ่อน

ลักษณะคนที่เป็นปอบ

ลักษณะของคนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ คือ จะไม่สูงส่งกับใครจะอยู่แต่เฉพาะกลุ่มตนเป็นคนแปลกไปจากคนในสังคมหมู่บ้านนั้น โดยเฉพาะไม่แต่งงาน มีความเป็นอยู่ต่างจากคนอื่น มีฐานะดีกว่าคนอื่นหรือคนที่กล่าวหา บรรพบุรุษอาจจะประพดิดินไม่ดี คนที่เก็บตัวหรือถูกคนในสังคมรังเกียจก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ ครอบครัวที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบจะไม่ชอบ

”สัมภาษณ์นายสมยศ สมทรง, อายุ ๔๖ ปี, ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

สูงลิบกับใคร ฐานะความเป็นอยู่ไม่เดือดร้อน สามารถพึ่งตนเองได้และชอบเก็บตัว ว่ากันว่าปอบชอบเข้าคนขวัญอ่อน คนใจอ่อน น่าจะเป็นคนตกใจง่าย คนที่ไม่ค่อยเป็นตัวของตัวเอง เชื่อคนอื่นง่าย

ครอบครัวหนึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ ผู้ชายคนหนึ่ง ผู้หญิงสอง ฐานะดีไม่ต้องพึ่งพาใคร เมื่อพี่ชายที่แต่งงานแยกครัวไปแล้วมาเอาสร้อยทองของมีค่าของน้องสาวไปหมด ทั้งสองคนพี่น้องก็ไม่พูดจากับใครๆ ทำให้ชาวบ้านพูดถึงคนบ้านนี้ว่า วันๆ มันไม่พูดกับใคร น้ำก็ไม่อาบ ไม่ออกไปไหน พูดทีบอกทีก็ปากสั่นมุบมิบ สงสัยจะท้องคาถา และหญิงพี่น้องสองคนนี้ก็ถูกหาว่าเป็นปอบ สาวรวมจะผูกคอตาย ก่อนหน้านั้นก็เคยผูกคอตายมาก่อนแต่มีคนช่วยไว้ได้ทัน ชาวบ้านบอกว่าอยากให้มันตาย จะได้หมดไปจากหมู่บ้านเสียที คนภายนอกมองว่าผู้หญิงบ้านนี้ทำตัวลึกลับ เช่น ตอนกลางวันไม่ทำอะไรเอาแต่นอน บ้านช่องเงิบเงิบ เวลามองเข้าไปในบ้านก็น่ากลัวมากมิดๆ ทึบๆ พอกลางคืนเปิดไฟทำงานเหมือนตอนกลางวัน บางทีออกมาอาบน้ำเพราะห้องน้ำอยู่นอกบ้าน เวลาพวกมันอยู่บ้าน อ้าปากเลียปากเหมือนมันอยากกินอะไร อีกรายอย่างไม่ยอมออกมาพูดคุยกับใคร แม้แต่คนข้างบ้านที่เคยทักทายกันมาก่อน

คนหมู่บ้านอื่นที่เป็นคนไทยก็มองลักษณะของคนที่เป็นปอบเช่นเดียวกัน มีการเล่าว่าหญิงชาวบ้านคนหนึ่งตายไปนานกว่า ๓๐ ปีแล้ว มีฐานะปานกลาง ทุ่งโจงกะเบน แต่สายตาลอกแลก เมื่อมาถือศีลที่วัดจันเสนจะอยู่มูมศาลาไม่มีใครเข้าใกล้ด้วย ถ้าคนในหมู่บ้านเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะถูกเพ่งเล็ง เวลาผีเข้าเขาไล่ผีจะอ้างชื่อหญิงคนนี้ หมอผีจะใช้ต้นข้าวเทียนจนกว่าผีจะออก คนที่ผีเข้าสามารถตีฆ่าเป็นขวดๆ โดยไม่เป็นไร ไก่เป็นๆ ฉีกกินดิบๆ สุนัขหรือแมวโดนพูดว่าเขาไม่ใช่คนที่เขาร่างนี่ก็เป็นลักษณะของผีปอบเข้า แต่เวลานี้คนส่วนใหญ่ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบก็ตายไปหมดแล้ว”

การกล่าวหา

ในกรณีที่ยกตัวอย่างได้ ที่หมู่บ้านลาวแง้วแห่งหนึ่งในอำเภอบ้านหมี่ มีครอบครัวหนึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบซึ่งเข้าใจกันว่าแม่เป็นมาก่อน หญิงผู้นี้อยู่กับพ่อแม่อยู่บ้านเรือนไทยหลังคามุงแฝงฝาไม้ฟากหลังใหญ่มากแสดงถึงฐานะที่ร่ำรวยพอควร และเป็นคนผู้งามคือคนสวย แต่งงานมาแล้วครั้งหนึ่งก่อนไปฟ้องหย่าว่าตนเองเป็นหมันไม่มีลูกขอเลิกกับผัว ชาวบ้านเข้าใจว่าหาเหตุอยากเอาผัวใหม่ พอเลิกแล้วมีลูกติดคนหนึ่งเป็นผู้ชาย ซึ่งปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่อายุ ๗๕ ปี ต่อมาได้ผัวใหม่มีลูกอีก ๕ คน ชาวบ้านยังนึกหากันว่า บอกว่าตัวเองเป็นหมันเป็นหยังมีลูกหลายแท้มันพอตอนที่แม่เธอตายปอบคงไม่มีที่ไปและหญิงคนนี้จะรับเอามา และเมื่อตายไปแล้วปอบก็มาอาศัยอยู่กับลูกสาว ลือกันว่าลูกสาวคนนั้นตอนเข้าไปนากลับมาตอนเย็นก็ตายโดยไม่มีเหตุ ชาวบ้านเชื่อว่า ปอบคงกินข้างในมานานแล้ว

ปอบคนหนึ่งที่มีพื้นเพมาจากภาคอีสานและมีผัวหลายคน ต่อมาได้กับคนหมู่บ้านหนึ่งเล่ากันว่าเวลาถึงวันพระก็จะปีนข้างฝาตอนกลางคืน แล้วขึ้นไปบนหลังไปนั่งค่อมจั่วบ้าน หญิงคนนี้เป็นปอบเพราะไปเรียนวิชาที่ให้ผู้ชายรักชาวบ้านเรียกว่า “ครูห...(อวัยวะเพศหญิง)ใหญ่”

” สัมภาษณ์พระครูนิวริฐธรรมจันทร์ เจ้าอาวาสวัดจันเสน, ๑๖ เมษายน ๒๕๔๔.

ชาวบ้านรู้จักในชื่อครือเปือ เล่าลือกันว่ายายคนนี้อบกินเด็ก หักคอเด็ก เด็กในบ้านนั้นตาย บ้านนี้ตาย ซึ่งเป็นการตายติดๆ กันโดยไม่รู้สาเหตุ จึงเป็นเหตุทำให้เกิดการรุมฆ่าบอบขึ้น

ช่วงเย็นๆ โกล้คำ หญิงแก่ที่ถูกหาว่าเป็นปอบไปขอปลาชาวบ้านที่กำลังช่วยกันวิดสระ มีทั้งปลาเป็นปลาตาย แต่พอเดินมาสักหน่อยในป่าละเมาะ ก็มีพ่อตาลูกเขยคู่หนึ่งตามมาเอาไม้คานตีปอบจนตายท่ามกลางคนเห็นเหตุการณ์หลายคน เพราะโกรธที่เป็นปอบที่ชาวบ้านเชื่อกันว่าไปหักคอเด็กในหมู่บ้านตายหลายคนซึ่งเด็กคนหนึ่งเป็นหลานของทั้งสองคนด้วย

ยายแก่ที่ถูกหาว่าเป็นปอบถูกตีจนแต่ตายปลาที่ถือมาก็ดินอยู่ข้างๆ คนที่ไปมุงดูก็พูดกันว่าปอบมันยังอยู่ แม้จะถูกตีจนตายตอนเย็นโกล้คำแต่ก็ไม่มีใครกล้าไปเก็บศพ ผู้ที่ร้องให้ส่งสารเมียและมาเฝ้าทั้งคืน รุ่งเช้าจึงมีคนมาเก็บศพไปทำพิธี

ทั้งพ่อตาและลูกเขยที่ใช้ไม้คานรุมตียายแก่ตายไม่ติดคุก เพราะเสียเงินให้ตำรวจไปคนละ ๔,๐๐๐ บาท รวม ๘,๐๐๐ บาท ซึ่งเมื่อราว ๔๐ ปีก่อนก็เป็นจำนวนเงินที่มากเอการอยู่ตอนยายแก่ที่ถูกหาว่าเป็นปอบโดนฆ่าตายมีคนเห็นเหตุการณ์หลายคน แต่ไม่มีใครเข้าไปช่วยกลายเป็นเรื่องเล่าที่เล่าต่อกันมา

ชาวบ้านแข่งให้คนที่ปอบให้ตายไปเสีย โดยบอกว่ามันไปเข้าสิงเขา เอ็ดให้เขาเดือดร้อน เด็กน้อยหย่าน(กลัว) ลูกหลานนอนหลับละเมอร้องไห้ อีกอย่างเวลาเข้าไปสิงใคร จะออกชื่อว่าอาศัยอยู่กับคนนั้นคนนี้เป็นกรกล่าวหากันไปอีก ทำให้ทั้งครอบครัวคนที่ถูกหาว่าเป็นปอบขายหน้าเพราะกลัวถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบด้วย

การกล่าวหาคนที่ปอบมักจะเป็นเหตุการณ์ใดก็ได้ตามแต่ชาวบ้านที่ไม่สามารถให้เหตุผลได้ เช่น หญิงสาวคนหนึ่งยืนล้างหน้าที่บ้านต่างแล้วตกลงมาจากบ้านซึ่งสูงขนาดบันได ๗ ชั้น ชาวบ้านก็เล่าลือว่าเพราะน้องเขยไปหวานแห่ที่สระในนาของหญิงที่ถูกหาว่าเป็นปอบ เมื่อกลับมาจากนาได้ ๒-๓ วัน ก็เจ็บขาเดินไม่ได้ ชาวบ้านว่าสงสัยปอบจะทำให้เจ็บไข และปอบโกรธแค้นจนทำให้พี่สะใภ้ตกบันไดบ้าน กลายเป็นหัวข้อที่ทุกคนในหมู่บ้านให้ความสนใจ บ้างก็แนะนำให้แกลไปหาหมอที่รักษา แม้แต่ถ้าพาเด็กไปเล่นใกล้บ้านนี้หรือเด็กเห็นหน้าคนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ เด็กก็จะร้องไห้ด้วยความหวาดกลัว หรือตอนกลางคืนก็จะร้องหวีดหวาดกลัว ชาวบ้านกลัวกันจนไม่อยากทักทาย

ปอบยังมีอยู่ในปัจจุบัน

เมื่อราว ๓๐ ปีมาแล้ว ปอบเข้าคนนั้นคนนี้น้อยมาก ปัจจุบันเปลี่ยนไปแม้จะยังมีการเล่าลือเรื่องปอบอยู่ แต่ก็ไม่พบว่ามีการเข้ากันบ่อยๆ เหมือนในอดีต

เมื่อสอบถามว่าหมู่บ้านนี้มีปอบไหม กลัวไหม ชาวบ้านก็จะบอกว่าบ้านนี้ผีเข้ามาไม่ได้ เพราะมีการทำพิธีคุ้มครองไว้ดีแล้ว แต่บางคนบอกว่าที่หมู่บ้านก็ยังมีผีปอบ ยามกลางคืนมีแสงวาว วาบ พอคนเห็นจะหายไปเป็นปอบวิชา ซึ่งเชื่อว่าตอนนี้ผียังไม่ตายไม่หมดไปจากหมู่บ้าน บางหมู่บ้านเล่าว่า ยังมีการกลัวเรื่องผีปอบกันอยู่ แต่ปัจจุบันก็ไม่ค่อยพบว่าผีปอบเข้าแล้ว ส่วนเรื่องปอบเชื้อหรือที่เคยถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบญาติก็จะให้หมอผีมาทำพิธีเรียกเข้าหม้อแล้วนำไปฝังดินหรือแล้วแต่ว่าหมอจะนำไปทำอะไร

แต่เวลาใครพูดเรื่องปอบก็จะทำเสียงค่อยๆ แต่เวลาเล่าเรื่องปอบไปทำอย่างนั้นอย่างนี้ ผู้เล่าจะออกท่าทางและเสียงดังจะโยงถึงเรื่องเก่าๆ ที่เคยเกิดขึ้นให้ฟังอย่างออกรสออกชาติ

เช่น “มีอย่างหรือเอาหมาไปนอนด้วย คนดีๆ เขาเห็ดกันหรือ” “เดี๋ยวนี้มันกินข้าวกับไข่กับถั่วลิสง”

แต่ก็ยังกล่าวด้วยเสียงเบาๆ อย่างกลัวๆ ว่า มันได้ยินนะว่าเราพูดถึงมัน

บางคนบอกว่ามีวิชาดีกันไม่ให้ผีปอบเข้าหรือหลอกได้ บางคนก็บอกว่ามีเคล็ดที่ทำให้ปอบไม่เข้าใกล้ เมื่อจะเดินผ่านบ้านปอบ จะต้องรีบหักมันก่อนแม้มองไม่เห็นตัว ให้รีบพูดว่า “ปอบปอบ” พูดทั้งตอนผ่านบ้านปอบไปและตอนกลับ

ปอบยังคงเข้าคนในหมู่บ้านชาวลาวแจ้วอยู่ แม้จะเป็นคนมีอาชีพเป็นครู เช่น เมื่อไม่สามารถหาสาเหตุได้จากการที่รถล้มลงใกล้จอมปลวกใหญ่ ก็มีอาการไม่รู้สีกตัว ญาติพี่น้องเห็นหมาแก่ๆ น่าเกลียดมากนั่งเฝ้าอยู่ ชาวบ้านและญาติๆ ก็เชื่อว่าครูคนนั้นถูกผีหรือปอบเข้าแต่ก็ไม่กล้าบอกให้รู้ตัวเพราะกลัวจะไม่เชื่อและไม่อยากให้กลัวจนไม่เป็นอันทำอะไร

ผู้ที่เป็นปอบในสังคมของชุมชนลาวแจ้วคือผู้ที่ประพัตติตนต่างไปจากคนส่วนใหญ่ ในอดีต จะเพ็งเล็งไปที่คนที่มีคุณไสยที่ประพัตติผิดศีลธรรมเป็นไสยดำ โดยเฉพาะเพศหญิง หญิงที่มีมากกว่าผัวเดียว หรือคนที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเพื่อนบ้านกับกิจกรรมของชุมชน ก็จะถูกมองว่าเป็นปอบ แต่ในปัจจุบัน ผู้ที่ถูกหว่าว่าเป็นปอบมักจะเกี่ยวกับความตึงเครียดในชีวิต เช่น หญิงที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น ถูกพี่ชายโกงที่นาหรือสมบัติจนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เมื่อหมกมุ่นกับปัญหาของตัวเองจนตัดขาดออกจากสังคมภายนอกก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ

ลักษณะของการถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบยังคงอยู่ในชุมชนลาวแจ้วจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีการคลี่คลายลดความตึงเครียดไปจากเดิมอย่างมากก็ตาม

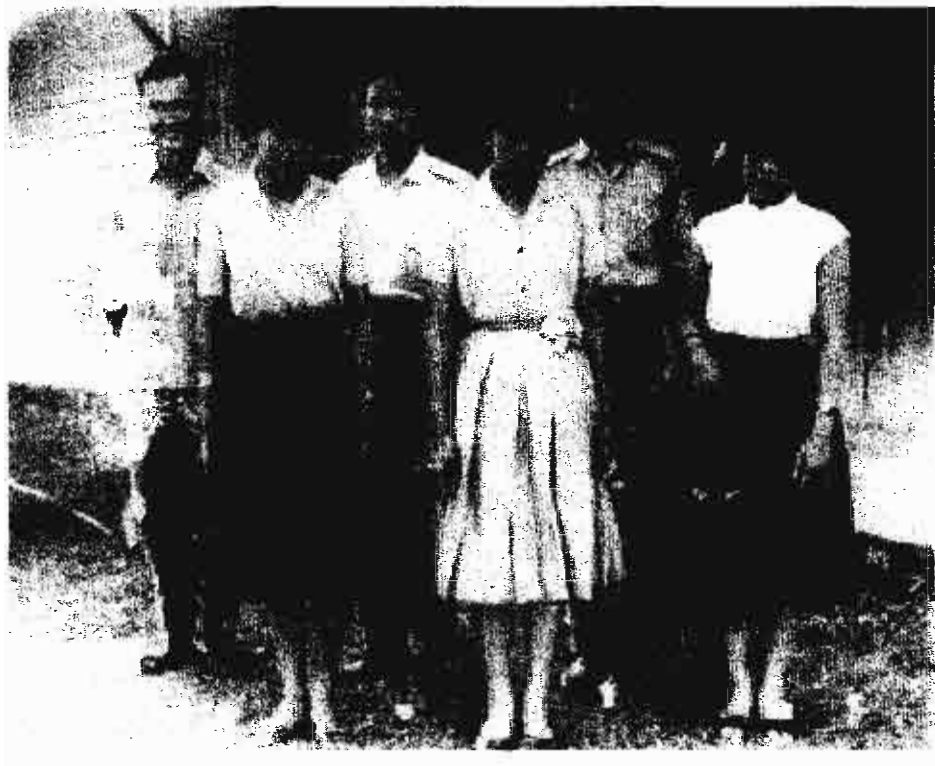


ภาพที่ ๑ สระน้ำหรือ
หนองน้ำ ที่บ้านหนอง
เมือง อำเภอบ้านหมี่
จังหวัดลพบุรี สระน้ำเป็น
สิ่งจำเป็นมากในอดีต
สำหรับชุมชนชาวลาวเงี้ยว
หลายแห่ง ศาลาปู่ก็มัก
ตั้งอยู่ใกล้กับหนองน้ำหรือ
สระน้ำเหล่านี้



ภาพที่ ๒ และภาพที่ ๓
บ้านเรือนที่อยู่อาศัยของ
ชาวลาวเงี้ยวบ้านหนอง
เมืองและบ้านไผ่ใหญ่ ภายใต้
บริเวณบ้านไม้เรียบ
ร้อยพืดพืดกัน เพราะไม่ได้
ใส่ใจต่อความสวยงามนัก
ดังเป็นความเห็นที่กลุ่ม
ชาติพันธุ์อื่นมีต่อชาวลาว
เงี้ยว





ภาพที่ ๔ ชาวลาแวงไม่มีลักษณะการแต่งกายโดดเด่นถือเป็นวัฒนธรรมเฉพาะตัวจนเป็น
อัตลักษณ์ของกลุ่มแต่อย่างไรทั้งในโอกาสพิเศษหรือการแต่งกายในชีวิตประจำวัน การแต่ง
กายในอดีตก็เป็นแบบเดียวกับสมัยนิยมในระยนั้น



ภาพที่ ๕ การแสดงหมอลำเพลินในปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่าหมอลำซิ่ง เหมือนกับดนตรีลูกทุ่ง
ทั่วไป คนลาแวงยุคใหม่ไม่ใส่ใจกับกลอนลำ แต่ชอบท่อนสอยที่มีลักษณะสองแง่สองง่าม
เมื่อมีการแสดงเช่นนี้ในหมู่บ้านแม้จะชอบ แต่ลูกหลานลาแวงก็ไม่ดูจนจบ เพราะอายุกลัว
คนจะรู้ว่าเป็นลา



ภาพที่ ๖ และภาพที่ ๗ การบวชของลูกหลานลาวแก่วังคงยึดถือธรรมเนียมอยู่โดยไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก การบวชลูกหลานนับเป็นอันสงฆ์ที่นำความปลาบปลื้มมาสู่ครอบครัวและชุมชน



ภาพที่ ๘ และ ภาพที่ ๙ ศาลดาปู่ ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านเรียกกันว่า “เจ้าพ่อสนั่น” และภายในศาลเจ้าพ่อสนั่น ซึ่งมีพวงมาลัย ช้างม้าจำลอง กระจ่างรูป ราวเทียน โดยปรับปรุงเป็นศาลใหญ่ก่ออิฐถือปูนจากศาลไม้สี่เสาหลังเล็กๆ บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

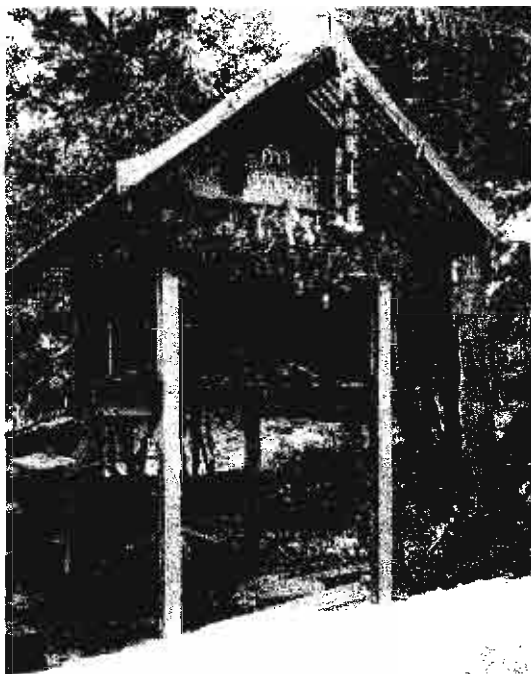




ภาพที่ ๑๐ ศาลเจ้าพ่อหลวงบ้านท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ซึ่งชาวบ้านบอกว่า ตนเป็นลาวหล่ม



ภาพที่ ๑๑ ศาลตาปู่ที่บ้านหนองเมือง ซึ่งเปลี่ยนเป็น “ศาลเจ้าปู่ศรีเมือง” ซึ่งทุกวันนี้ชาวลาวแกว้มักเปลี่ยนชื่อจากตาปู่เป็น เจ้าปู่บ้าง หรือ เจ้าพ่อบ้าง



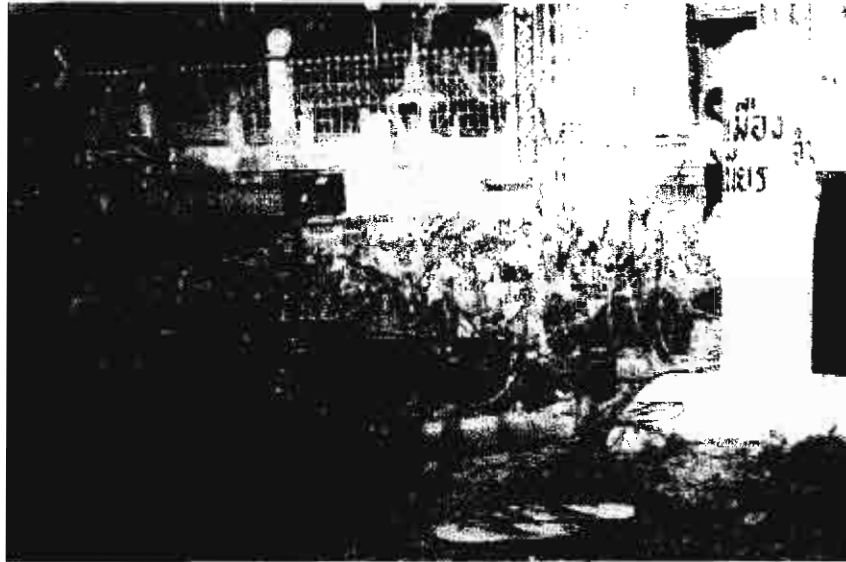
ภาพที่ ๑๒ ศาลเจ้าพ่อสนั่น บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ยังคงรูปแบบเดิมอย่างใกล้เคียงแม้เป็นศาลที่สร้างขึ้นใหม่



ภาพที่ ๑๒ ภาพที่ ๑๓ และ ภาพที่ ๑๔ พิธี
เลี้ยงผีตาขุ่ยบ้านน้ำจั้น ลาวแง้วที่บ้านนี้
เลี้ยงผีในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี
ผู้คนที่มาร่วมงานส่วนใหญ่เป็นหญิงสูง
อายุ

การเลี้ยงผีประจำปีในอดีตไม่มีการลง
ทรง เพิ่งจะมีเมื่อคนทรงเมื่อเกือบ ๒๐
ปีมาแล้ว ในอดีตเจ้าพ่อมาเข้าบ่อย ทั้ง
เข้าพรรษา ออกพรรษา สงกรานต์ แต่
ปัจจุบันมาลงทรงปีละครั้งคือในงาน
เลี้ยงผีตาขุ่ยประจำปี

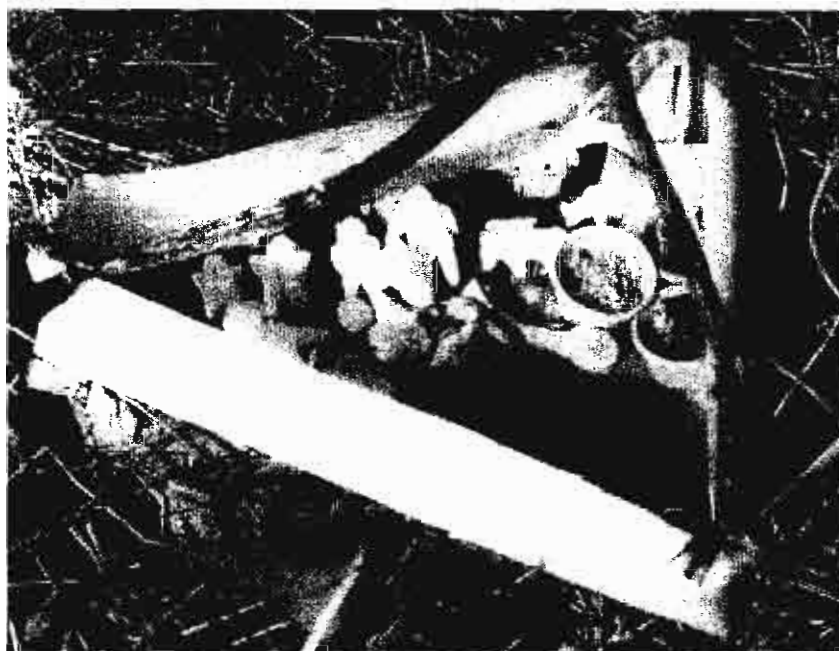
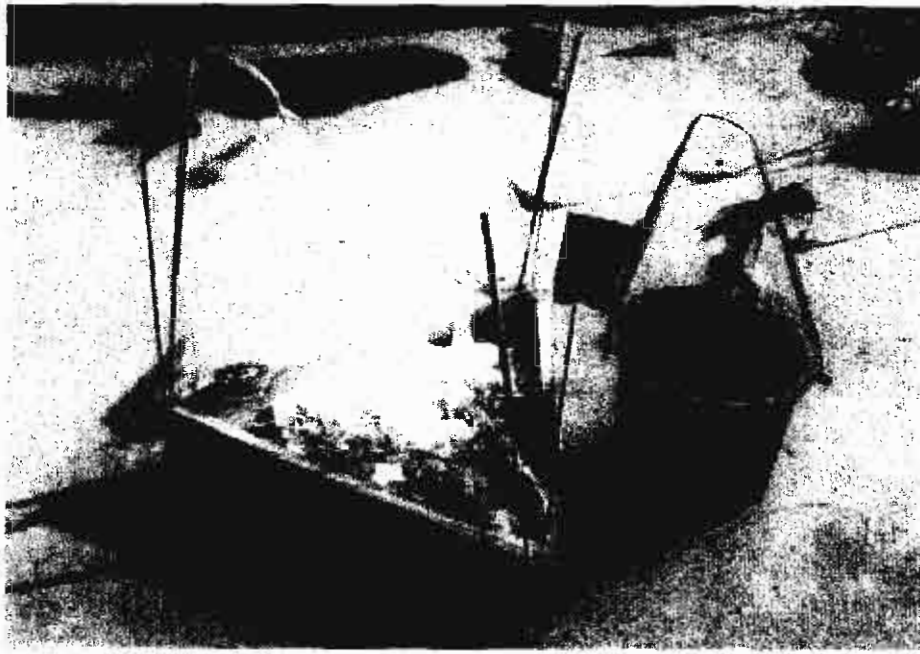
ในปีนี้อาภรณ์ว่าเป็นเมียเจ้าพ่อสนั่นมา
คนทรงจึงแต่งกายสวยงาม ฟ้อนรำเล่น
กับชาวบ้านอย่างสนุกสนาน ก่อนจะมี
การทำนายทายทักต่างๆ แล้วเสี่ยงทาย
กระตุกคอกไก่ ซึ่งยังคงรักษาธรรมเนียม
เสี่ยงทายแบบเก่านี้ไว้



ภาพที่ ๑๕ การทำบุญกลางบ้านหรือบางหมู่บ้านเรียกว่าบุญเบิกบ้านที่บ้าน
น้ำจั้น ร่วมทำบุญบริเวณลานวัดหน้าโบสถ์ ซึ่งจะนำสิ่งของต่างๆ มารวมกัน
ก่อน มักจะทำกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖



ภาพที่ ๑๖ กระทรงรูปสามเหลี่ยมจะแทนแต่ละครอบครัว เมื่อทำบุญ
เสร็จแล้วจะนำกระทรงไปวางไว้ที่ทางสามแพร่ง



ภาพที่ ๑๗ และ ภาพที่ ๑๘ แต่ละบ้านหรือแต่ละครอบครัวจะแทนด้วยกระทงสามเหลี่ยมหนึ่งกระทง ซึ่งบรรจุข้าวเหนียวปั้นเป็นรูปบุคคลเท่ากับจำนวนสมาชิกในครอบครัว สัตว์เลี้ยงในบ้าน อาหารคาวหวาน พริก หอม กระเทียม น้ำ และดั่งทรายใส่หม้อคา ซึ่งเชื่อว่า กระทงเหล่านี้จะเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนร่างเสียเคราะห์ หมายถึงให้โชคร้ายหรือเคราะห์กรรมต่างๆ หายไปกับกระทงสามเหลี่ยม และเมื่อเสร็จพิธี ก็จะนำน้ำที่ใช้ในพิธีนี้ไปประพรมรอบบ้าน ถือเป็นการทำบุญบ้านไปด้วย

บทที่ ๓

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง กับสำนึกทางชาติพันธุ์

จากอดีตเคยมีหัวเมืองใกล้เคียงที่ถูกกวาดต้อนอพยพครัวเรือนมาสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันผู้สืบเชื้อสายจากกลุ่มชาติพันธุ์ไต-ลาวเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยอย่างกลมกลืน เพราะถูกบูรณาการอยู่ภายใต้รัฐไทยมาเป็นระยะเวลานาน

ภายใต้สังคมแห่งความคล้ายคลึงของผู้คนในพื้นที่ราบลุ่มแห่งภาคกลางของประเทศไทย ความแตกต่างของชุมชนที่มีพื้นฐานความเป็นมาและความเป็นกลุ่มที่แตกต่างกันก็ปรากฏอย่างชัดเจน ในอดีตแม้จะอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน แต่ก็มี การแบ่งแยกระหว่างชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อย่างแน่นชัด เช่น บ้านไทยอยู่ส่วนไทยบ้านลาวอยู่ส่วนลาว ไม่ได้ไปมาหาสู่หรือหลอมรวมกลายเป็นหนึ่งเดียว ต่อมา เมื่อพื้นที่ทำกินต้องแสวงหากันใหม่ กลุ่มคนจีนที่มาพร้อมกับอาชีพค้าขาย ออกเงินกู้ สร้างโรงสีซื้อข้าวซึ่งเป็นฐานทรัพยากรสำคัญ การผสมผสานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์จึงเกิดขึ้นในชุมชนระยะต่อมา จนถึงปัจจุบัน ผู้คนก็ติดต่อกันตลอดไม่ได้แบ่งเป็นกลุ่มลาว กลุ่มไทย หรือกลุ่มจีน ดังเช่นที่เคยเป็นมา

ช่วงเวลาเกือบสองร้อยปีที่ผ่านมาแม้นโยบายของรัฐมีส่วนกำหนดแนวทางและวิถีชีวิตของไพร่พลหรือประชากรอยู่มาก แต่ในท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ชีวิตของผู้คนที่ถูกทางการหรือราชสำนักเรียกว่า “ลาว” ก็ปรับเปลี่ยนไปจนอาจไม่มีอะไรคล้ายคลึงกับรากเหง้าของวัฒนธรรมที่บ้านเมืองเดิม

จากการศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแล้วทำให้พบว่า วัฒนธรรมที่ชัดเจนของการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นแรงผลักดันจากภายในกลุ่มลาวแล้วเองนั้นไม่ปรากฏชัดเจนแต่อย่างใด ตลอดช่วงเวลาทั้งในทางประวัติศาสตร์เป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นในฐานะเชลยสงคราม ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน และประชาชนผู้เป็นเกษตรกรของประเทศ แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่แม้เป็นเชลยสงครามเมื่อครั้งต้นรัตนโกสินทร์เช่นเดียวกัน แต่ก็มี การรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจนกว่า ได้รับความสนใจจากนักศึกษาและนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ มากกว่าอย่างเห็นได้ชัด

สาเหตุหนึ่งที่อาจสันนิษฐานได้ คือ ในกลุ่มต่างๆ ที่กล่าวมานั้น มีเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ชัดเจนกว่า เช่น การแต่งกาย ภาษาพูด ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์จากถิ่นฐานเดียวกัน และประเพณีและพิธีกรรมความเชื่อ ซึ่งเป็นเหตุผลที่สำคัญในการบูรณาการชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน เข้าไว้เป็นกลุ่มที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นและอ้างสำนึกทางชาติพันธุ์ได้มากกว่า

ในสังคมปัจจุบันที่เปิดกว้างขึ้น พร้อมทั้งการเดินทางที่สะดวกสามารถออกไปสู่โลกภายนอกได้อย่างรวดเร็ว และจากระบบการศึกษาที่เป็นเหตุหลักทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐานอย่างมากที่สุดในท้องถิ่นนี้ ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นนี้มีการติดต่อกันรวมทั้งมีการแต่งงานข้ามกลุ่มจนกลายเป็นเชื้อสายที่ผสมผสานกันทั้งหมดโดยไม่ได้แบ่งเป็นกลุ่มลาว กลุ่มไทย หรือกลุ่มจีน

แม้จะเกิดการผสมผสานกันก็ตาม แต่สำนักทางชาติพันธุ์ยังคงอยู่ ร่องรอยต่างๆ ปรากฏให้เห็นเมื่อเข้าไปศึกษา แม้จะอ่อนแรงและเบาบางจนอาจถูกมองข้ามไปได้อย่างง่ายดาย

สำนักทางชาติพันธุ์ลาวแก้ว การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลง

จากผลของสงครามครั้งศึกเจ้าอนุวงศ์ นอกจากจะทำให้เวียงจันทน์ย่อยยับลงไปแล้ว กลุ่มชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ และหัวเมืองโดยรอบซึ่งเป็นเขลยทั้งหลาย ต้องตกกระกำลำบาก สะท้อนความรู้สึกทุกข์ยากดังกลอนลำพรรณาไว้ และมีผู้นำมาเป็นบทร้องเพลง “ลาวแพน” ดังนี้

มาช้อยจะกล่าว ถึงพวกลาวเป่าแคนแสนสนาะ
มาสอเพาะ เข้ากับแคนแสนขยัน
เป็นใจความ ยามยากจากเวียงจันทน์
ตกมาอยู่เขตชั้นท์ อยู่ธยา
อี่แม่คุณเอ๋ย เฮาบ่เคยจะตกยาก
ตกระกำลำบาก แสนยากก็หนักหนา
พลัดทั้งที่ดินถิ่นฐาน พลัดทั้งบ้านเมืองมา
พลัดทั้งปู่ พลัดทั้งย่า พลัดทั้งตาทั้งยาย
พลัดทั้งแม่ลูกเมีย พลัดทั้งเสียลูกเต้า
พลัดทั้งพงศ์ทั้งเผ่า ทั้งลูกเต้าก็หนีหาย
บักไทยมันเสีย บักไทยมันขัง จนโหล่จนหลังของช้อยนี้ลาย
จะตายเสียแล้วหนา ที่โน่ป่าดงแดน
ผ้าทอก็บ่มีนุ่ง ผ้าถุงก็บ่มีห่ม
คาดแต่เดี่ยวเกลียวกลม ทนาวลมนี่เหลือแสน
ระเหินระทดตกยาก ต้องเป็นคนกากคนแค้น
มีแต่แคนคันเดียว ก็พอได้เที่ยวขอลานเขากิน
ตกมาอยู่ในเมือง ต้องถึบกระเดื่องกระด้อย
สีซ้อมด้าต้อย ตะบิดตะบอยบ่สู้สิ้น
ถือแต่เคียวเกี่ยวหญ้า เอาไปให้ม้าของเพื่อนมันกิน
เที่ยวชมชาน ไปทุกบ้านทุกถิ่น จะได้กินก็แต่เดน
แสนอดแสนจน เหมือนอย่างคนตกนาฮก
มีตม่นฝนตก เทียวหยกๆ ถกเขมร
ถือซ้องส้องคบ จับกบทุ่งพระเมรุ
เบื่อนเลน เบื่อนตม เหม็นชมเหม็นควา
จับทั้งอ่างทองซึง จับทั้งอึ่งทองเขียว
จับทั้งเปี้ยวทั้งปู จับทั้งหนูทองขาว
จับเอามาให้สิ้น มาต้มกินกับเหล้า
เป็นกรรมของเขา เพราะอ้ายเจ้าเวียงจันทน์เพื่อนเออ

ความรู้สึกละแวกที่ส่งผ่านกลอนลำลาวแพนนี้ คงสะท้อนให้เห็นเพียงความยากลำบากในระยะแรกๆ ของชีวิตเชลยศึก ซึ่งต่อมาเมื่อสร้างหลักฐานมีถิ่นฐานที่เป็นชุมชนลาวและถูกบูรณาการทางการเมืองและสังคมวัฒนธรรมจากรัฐร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประชากรสยาม การอยู่อาศัยในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางอันมีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับการทำนาเพียงอย่างเดียวก็สามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่ยากลำบากแต่ประการใด ทั้งยังไม่มี ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อย่างรุนแรงเนื่องจากนโยบายของรัฐ หากมองภาพรวมเช่นนี้ ก็อาจเข้าใจเหตุผลของข้อมูลที่ว่า “ไม่มีรูปธรรมที่ชัดเจนในการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่เป็นแรงผลักดันจากภายในกลุ่มลาวแล้ว” เนื่องจาก

“สำนึกทางชาติพันธุ์” หรือ “ethnicity” จะมีความหมายต่อสังคมหรือชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ [ethnic group] ก็เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งทางสังคม มีนัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งทางสังคม การแสวงหาอัตลักษณ์ตัวตนทางวัฒนธรรมและอาจรวมถึงการต่อรองทางการเมืองในบางกรณี การสร้างตัวตนของกลุ่มและความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ ซึ่งถือเป็นการต่อรองทางการเมืองหรือความอยู่รอดของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว ซึ่งผู้คนในกลุ่มนั้นๆ พยายามบอกเล่าแสดงตัวตนให้คนในสังคมได้รับรู้และประกาศพื้นที่ของตนเอง ซึ่งนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการเคลื่อนไหวทางการเมือง

กลุ่มชาติพันธุ์ หรือ ethnic group หมายถึงคนกลุ่มหนึ่งในหมู่คนกลุ่มใหญ่ มีลักษณะร่วมที่เป็นที่ยอมรับกันภายในกลุ่มว่าตนเองว่าเป็นคนกลุ่มเดียวกัน เช่น ภาษา สำเนียงพูด การแต่งกาย อาหาร ประเพณีวัฒนธรรม จนกระทั่งการบอกเล่าทางประวัติศาสตร์ที่รวมไปถึงในความหมายของการสร้างจินตนาการในอดีตร่วมกันของกลุ่ม

จากนิยามความหมายในลักษณะการอธิบายข้างต้น การเคลื่อนไหวทางสังคมในการรวมกลุ่มอย่างชัดเจนของกลุ่มลาวแล้วจึงไม่อาจนับว่ามีลักษณะของสำนึกทางชาติพันธุ์ที่รับรู้โดยทั่วไปแต่อย่างใด

ซึ่ง “การรับรู้โดยทั่วไป” ในที่นี้หมายถึง มีกระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างชัดเจน หรือ มีการเคลื่อนไหวรวมตัวกันทางสังคม พื้นฟูวัฒนธรรมและประเพณีในระดับท้องถิ่น พยายามแสวงหาอัตลักษณ์ของกลุ่มทั้งที่สร้างขึ้นใหม่และการนำแบบแผนดั้งเดิมมาผลิตขึ้นใหม่ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม หากศึกษาลงไปในรายละเอียดภายในกลุ่มลาวแล้ว จะพบว่า มีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นที่รับรู้กันภายในกลุ่มและชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ถึงอัตลักษณ์และการดำรงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของลาวแล้ว อันเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปซึ่งอยู่ภายในระดับท้องถิ่น แต่ในระดับชาติหรือประเทศนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ลาวแล้วอาจไม่มีตัวตนโดยสิ้นเชิง เพราะถูกมองว่าเป็นประชากรไทยส่วนหนึ่งของพื้นที่ราบภาคกลางเท่านั้น

ความสมานฉันท์และความกลมกลืนของประชากรเป็นภาพรวมที่เกิดขึ้นจากการอธิบายของรัฐ ทำให้เราเพิกเฉยต่อการเปลี่ยนแปลงและการแสวงหาอัตลักษณ์ของกลุ่มชนกลุ่มต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาในกลุ่มคนชายแดนหรือชนกลุ่มน้อยที่ถูกมองว่าเป็นปัญหา จนแม้ในกลุ่มชนที่ดูเหมือนว่าจะไม่มีความแตกต่างแต่ประการใด เช่น กลุ่มลาวแล้ว ในพื้นที่ภาคกลางนี้

ก็ถูกมองว่าไม่มีตัวตนและไม่มีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่ม ซึ่งข้อมูลจากท้องถิ่นทำให้เราทราบว่า

แม้มีการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ มีการสร้างบ้านเรือนใหม่ มีค่านิยมในการบริโภคเหมือนกับสังคมของคนกลุ่มอื่นๆ ในประเทศไทย แม้จะไม่พูดลาวเวลายอกนอกหมู่บ้าน ไม่ฟังหมอลำเพลิน ไม่ฟังลำกลอน ไม่ดูลิเกลาวเหมือนกับปู่ย่าตายาย วันนี้คนลาวก็คือคนไทย แต่งกาย ฟังเพลง ไปห้างสรรพสินค้า ใครจะรู้ว่าที่เดินไปข้างๆ จะเป็นคนเชื้อสายลาวแน่ๆ แต่เมื่อพิจารณาถึงประเพณีพิธีกรรมที่ยังคงทำกันอยู่และสภาพชีวิตการทำมาหากินของกลุ่มลาวแน่ๆ เราก็จะพบกระบวนการเคลื่อนไหว ความเปลี่ยนแปลง และที่สำคัญสิ่งเหล่านี้แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มลาวแน่ๆ อย่างชัดเจน โดยไม่ต้องมีเหตุแห่งความขัดแย้งทางสังคมเป็นพลังผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มแต่อย่างใด

ในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแน่ๆ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง พบว่ามีลักษณะเด่นที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มลาวแน่ๆ ๒ ประการ คือ *ความเชื่อเรื่องผี* ซึ่งยังมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตผู้คนและโครงสร้างทางสังคมของชุมชนอย่างมาก ส่วนอัตลักษณ์อย่างที่สองคือ *ผลกระทบต่อชุมชนลาวแน่ๆจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน* ซึ่งอาจกล่าวว่าเป็นลักษณะที่พบเห็นได้ทั่วไปของกลุ่มชาวนาในท้องที่ภาคกลาง ไม่อาจแสดงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์แต่อย่างใด แต่ความเด่นชัดดังกล่าว กลายเป็นวิถีชีวิตในปัจจุบันของชาวลาวแน่ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวนาหรือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากปัจจัยต่างๆ และเป็นปัจจัยสำคัญที่นำการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มาสู่ชุมชนลาวแน่ๆ

แม้จะไม่มีการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย ภาษาพูดอย่างโดดเด่นชัดเจน จนเป็นที่รับรู้ทั่วไป แต่สำหรับผู้คนในท้องถิ่นเดียวกัน แต่อยู่ต่างหมู่บ้าน ก็มองกลุ่มลาวแน่ๆ แตกต่างไปจากกลุ่มของตน และแน่นอน แผ้วไ้วด้วยการดูถูกทางชาติพันธุ์ที่ชาว “ลาว” ยังคงได้รับสืบทอดต่อเนื่องมาตลอด จนกระทั่งปัจจุบัน

ผู้ศึกษาซึ่งเป็นชาว “ลาวแน่ๆ”^{*} ได้สอบถามชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงที่ไม่มีเชื้อสายลาว เช่น กลุ่มคนไทยแม่น้ำ พวน และจีน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ใกล้ชิดและเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกัน เมื่อนึกถึงกลุ่ม “ลาว” สิ่งที่น่านึกถึงเกี่ยวกับคนลาว มีลักษณะที่น่าสนใจ ดังนี้

คนลาวต้องกินปลาร้า คงเห็นว่าคนลาวส่วนใหญ่จะทำปลาร้ากินเอง และเมื่อทำอาหารทุกครั้งต้องมีส่วนผสมของปลาร้าหรือน้ำปลาร้าอยู่ในอาหารด้วย และไม่ว่าอาหารมื้อใดจะต้องมีน้ำพริกปลาร้าบ้าง ปลาร้าสับบ้าง หรืออย่างน้อยที่สุดก็ต้องทำน้ำปลาร้าละลายพริกผงบ กินกับผักสดหรือผัดต้ม

คนลาวสกปรก หากมองเข้าไปในบ้านคนลาวเห็นว่าไม่มีการเก็บมุ้ง กางอยู่ตลอดเวลา ดูว่าสกปรกไม่มีการซักตาก และเสื้อผ้าส่วนใหญ่ก็ไม่สะอาด รวมทั้งเรื่องการทำอาหารต่างๆ ก็ไม่พิถีพิถันเท่าเทียมคนกลุ่มอื่น มีความเป็นอยู่ง่ายๆ บางทีเหมือนเป็นคำดูหมิ่น กดกลุ่มลาวให้

* รุจิรา เซวาร์ ธรรม, มิถุนายน ๒๕๕๕.

ต่ำต้อยลง หากถูกว่ากล่าว “ทำอะไรเหมือนลาว” จะหมายถึงการกระทำในความหมายที่ไม่ดีทั้งหมด เช่น คนลาวชอบขอ เห็นอะไรของคนอื่นที่ตนไม่มีก็ขอไม่เกรงใจผู้ให้ หากให้น้อยก็จะเอาจากผู้อื่นมาก ๆ

คนลาวทำนา ดูเหมือนอาชีพทำนาเป็นเรื่องต่ำต้อยของสังคมในประเทศไทยทั้ง ๆ ที่ข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทยทุกคน และการทำนาจะเป็นสิ่งที่คู่มาอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เพราะอยู่ในพื้นที่เพาะปลูกในที่ราบที่อุดมสมบูรณ์ ชาวลาวจำนวนมากไม่สามารถเปลี่ยนอาชีพมาทำอย่างอื่นได้ โดยเฉพาะการค้าขายนั้นไม่อาจทำได้อย่างสิ้นเชิง บางทีจะพบว่าคนลาวถูกเอาเปรียบตลอดมาจากการพ่อค้าคนกลาง ทั้งที่เป็นคนไทยและคนจีน เวลาขายข้าวแล้วได้เงินมาเหมือนกับไม่คุ้มกับที่ลงแรงไป ดังนั้น นัยยะในการมองว่า “คนลาวทำนา” ก็คือมองเป็นว่าเป็น “คนจน” นั่นเอง และคนจนในสังคมไทยหมายถึงเป็นผู้ที่ด้อยโอกาส และเป็นชนชั้นที่ถูกดูถูกนั่นเอง

คนลาวเอื้อเฟื้อ มีการแบ่งปัน ไว้ว่างใจคนอื่นง่าย คิดว่าคนอื่นจะเหมือนกับตนและมักถูกคดโกงอยู่บ่อย ๆ

คนลาวซื่อและอดทน ความรู้สึกนี้คนกลุ่มอื่นมองคนลาวแฉ่วไปรวมกับคนอีสาน คือ “ซื่อ” แต่ไม่มีไหวพริบ ซึ่งเป็นความหมายที่แตกต่างจาก “ซื่อสัตย์” และยอมทำงานหนักขยันขันแข็งอดทนในแบบที่คนกลุ่มอื่นไม่ทำ

คนลาวซึกัวและตระหนี่ มักกลัว เช่น กลัวเทคโนโลยีที่ตนเองไม่มีความรู้และไม่แน่ใจ ตื่นตระหนกในท่ามกลางกระแสสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง และคนลาวส่วนใหญ่มิที่ดินและทรัพย์สินมากเพราะตระหนี่ ไม่เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น พวน ที่ชอบปลูกบ้านช่อง ประณีตใหญ่โต แต่งกายสวยงาม แต่การทำมาหากินและการเก็บเงินทองไม่อาจเทียบได้กับลาวแฉ่ว

คนลาวมักทำ เป็น เซย ไม่ถูกกาลเทศะ เช่น ชอบพูดเสียงดัง ไม่มีมารยาท มักชอบโอ้อวด เรื่องมาก

คนลาวมักถูกดูหมิ่น เมื่อลาวเป็นคนกลุ่มน้อย หากอยู่ในท้องถิ่นหรือหมู่บ้านใดมักถูกดูหมิ่นจากคนกลุ่มอื่นๆ ลาวที่อยู่ในกลุ่มคนพวน หรือลาวในหมู่บ้านไทย หรือลาวไปเป็นสะใภ้หรือเขยบ้านคนไทย คนจีน คนพวนก็จะโดนกดขี่ดูหมิ่นอย่างมาก

คนลาวเลี้ยงผี มีคนไทยมักเตือนลูกหลานหรือผู้รู้จักว่า “เวลาไปบ้านลาวระวังผี คนลาวถือผี” ให้ระวังตัว การพูดจา อย่าไปกินอาหารบ้านคนลาว เดี่ยวจะไปผีดผีเข้า ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในอดีตจนทำให้กลุ่มลาวออกจะโดดเดี่ยวจากหมู่บ้านอื่นๆ ในกลุ่มคนไทยและพวน แต่ปัจจุบัน ความหวาดกลัวนี้น้อยลงเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป โดยหมู่บ้านไทยลาวที่การติดต่อสัมพันธ์กันมากขึ้น

พระครูนิวราธรรมขันธ เจ้าอาวาสวัดจันเสน ซึ่งเป็นคนไทยแม่น้ำในท้องถิ่นนี้ ใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มาโดยตลอด เพราะวัดจันเสนเป็นพื้นที่ขยายตัวจากการบุกเบิกที่ดินทำกิน

ของคนกลุ่มต่างๆ ดังนั้น จึงต้องพบปะคนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อยู่เสมอ ให้ความเห็นถึงคนเชื้อสายลาวแล้วว่า

“จากการพูดคุยกับคนลาว เขาเป็นคนจุกจิก คิดเล็กคิดน้อย ทำให้เป็นเรื่องเป็นราว ความคิดนี้ทำให้เป็นปัญหาของชุมชน เกิดความขัดแย้ง แต่ถ้าถูกใจเขา อะไรก็ได้ ทุ้มเท เต็มที่ ถ้าไม่ถูกใจเขา จะพลิกเลยจากหน้ามือเป็นหลังมือ ถ้าดึงเขามาทำงานร่วมกับวัดตามแนวทางที่ถูกต้อง คือ ต้องตามใจเขา จะทุ้มเทและร่วมมือ

มีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ ไม่เหมือนคนแถบแม่น้ำที่อพยพมาจากอำเภออินทร์บุรี มาใหม่ ๆ ก็ขยันขันแข็ง ในการประกอบอาชีพดี แต่บางคนก็หลงดื่ม หลงกิน หลงเล่น ทำให้ไม่ค่อยได้เก็บรักษาเงินทองเท่าที่ควร ที่มาอยู่แรก ๆ มีทั้ง คนที่ประหยัดและฟุ่มเฟือย มีทั้ง บวกและลบ

การประกอบอาชีพของเขามีบางคนสายตายาวไกล แสวงหาที่ดิน แสวงหาอาชีพใหม่ โดยมีชาวลาวแอ้วในบางชุมชนไปมีไร่นา แถวอำเภอลำนาทรายณ์ อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอหนองไผ่ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนรายได้ จัดว่ามีสายตายาวไกล การร่วมประเพณีของชาวลาวแอ้วกับวัดจันเสนก็มี สารทลาว สารทไทย พิธีคล้ายคลึงกัน ทำบุญเสร็จแล้วก็จะทำขวัญข้าว ช่วงเดือน ๙ เดือน ๑๐ ข้าวกำลังงามใช้ได้ มีกระยาสารท หมากพลู ใส่ชะลอมไปปักที่ท้องนา”

ในขณะที่คนเชื้อสายพวนซึ่งอยู่ในหมู่บ้านเดียวกับคนเชื้อสายลาวแอ้ว มองว่า “คนลาวสกปรก ไม่พิถีพิถัน” ในขณะที่ลาวแอ้วมองพวนว่า “ชอบแต่งตัวสวย ๆ งาม ๆ ชี้อ้อ ไม่ขยัน และถือตัวไว้ตัว และชี้อ้อในบางครั้ง” เหล่านี้แสดงถึงการแบ่งกลุ่มด้วยลักษณะการดำรงชีวิตและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ในคนต่างกลุ่มก็จะมีวิธีคิดในการมองคนกลุ่มอื่นที่ส่งผ่านสืบทอดต่อมาเรื่อยๆ ดังนั้น ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จึงไม่อาจวัดเพียงเฉพาะประเพณีวัฒนธรรม ภาษาพูด หรือการแต่งกาย ดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว

สำหรับกลุ่มคนเชื้อสายลาวแอ้วที่ผู้ศึกษาประมวลความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์คนเชื้อสายลาวแอ้วในหมู่บ้านต่างๆ ในพื้นที่วิจัย พบว่า ลาวแอ้วมองความเป็นตนเองด้วยความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ และรับทราบสิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มอื่นๆ มองพวกตนว่าเป็นอย่างไร โดยจะเห็นว่าการตอบโต้วิธีคิดของคนกลุ่มอื่นๆ ที่มองพวกตนไว้ด้วย ดังนี้

คนลาวก็เป็นเหมือนคนไทยอื่นๆ จะใช้คนลาวหรือไม่ใช้คนลาว ก็เป็นเช่นเดียวกับคนทั่วไปในสังคมที่อยู่ในประเทศไทย มีทั้งลาวที่เป็นคนดีและคนไม่ดี ไม่ดีในที่นี้หมายถึงสิ่งที่คน

^๒ สัมภาษณ์พระครูนิวริฐธรรมขันธ เจ้าอาวาสวัดจันเสน, ๑๖ เมษายน ๒๕๔๔

ชาติพันธุ์อื่นๆ มองตนเองในเรื่องต่างๆ ไม่คิดว่าเป็นเรื่องแปลกเพราะไม่ว่าคนกลุ่มใดก็เป็นเช่นนั้น ความรู้สึกของคนลาวแฉะก็คือ เป็นคนไทยอยู่ในประเทศไทย จะแตกต่างจากกลุ่มอื่นเพียงภาษาพูดที่มีเฉพาะกลุ่มเท่านั้น แต่การแต่งกาย การดำเนินชีวิต หรือการพูดก็สามารถพูดไทยได้ดี ไม่คิดว่าแตกต่างจากคนกลุ่มอื่นแต่อย่างใด ดังนั้น ลาวแฉะจึงถือว่าตนเป็น “คนไทยที่แตกต่าง” เท่านั้น

คนลาวสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นสิ่งที่คนลาวภาคภูมิใจมากกว่าสิ่งอื่นๆ จากความขยันขันแข็งทำให้สร้างฐานะมีหลักฐานมั่นคงมากกว่าคนกลุ่มอื่น เช่น สามารถเป็นเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่จนได้แบ่งให้ลูกๆ ได้ทั่วทุกคน มีการสร้างบ้านเรือนใหญ่โต มีศรัทธาในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และช่วยเหลือกิจของสงฆ์ เสมอต้นเสมอปลาย

คนลาวแฉะไม่สามารถรวมกลุ่มได้ คนเชื้อสายลาวแฉะให้ความเห็นเรื่องที่ไม่สามารถรวมกลุ่มได้ เช่น คนพวนว่า เพราะคนลาวกลายเป็นคนไทยโดยไม่เหลือสำนึกของความเป็นลาวกันหมดแล้ว และไม่มีผู้นำในการรวมกลุ่ม ไม่มีเงินทุนมากเหมือนกับพวนซึ่งมีศูนย์กลางของสมาคมชาวพวนที่บ้านกล้วย และคนพวนก็เป็นใหญ่เป็นโตกันมากกว่า”

เนื่องจากกลุ่มพวนมักไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่เหมือนลาวแฉะ จึงพยายามหาช่องทางส่งเสียให้ลูกหลานเรียนหนังสือและรับราชการมากกว่ารับมรดกทำงานในไร่นา ซึ่งผลดังกล่าวทำให้คนเชื้อสายพวนจากกลุ่มบ้านหมี่หลายคนเป็นใหญ่เป็นโตในวงราชการ และขยายขอบเขตในสำนึกทางชาติพันธุ์ออกไปอย่างกว้างขวาง จนในปัจจุบัน

คนลาวแฉะมีความพอใจในตนเองแต่ขณะเดียวกันก็ยอมรับการเปลี่ยนแปลงโดยไม่โต้แย้ง ในท่ามกลางสภาพสังคมปัจจุบัน แม้ชาวลาวแฉะจะมีอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำไร่ทำนา ซึ่งยังคงรักษาความถนัดในอาชีพของตนสืบต่อกันมา ปู่ ย่า ตายาย เคยมีที่นา เคยมีฐานะดี แม้ในปัจจุบันจะมีความยากลำบากมากขึ้นก็ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่น เพราะคิดว่ามีกับไม่มีเป็นของคู่กัน วันนี้อาจยากลำบากแต่ก็สามารถดำเนินชีวิตได้ แม้จะพบกับปัญหาทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ แต่ก็ปรับประคองตนได้ตามอัธยาศัย แม้บางคนจะแปลกใจว่าทำไมคนลาวไม่เปลี่ยนอาชีพอย่างอื่น ยังคงปลูกข้าวอย่างเดียว ทั้งๆ ที่ทำแล้วก็ยังเป็นหนี้อยู่ ทำไมไม่คิดเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่นอย่างอื่น เหตุผลที่คนลาวยังต้องทำนาเหมือนเดิม ไม่อยากเปลี่ยนแปลงเพราะหากคิดจะทำอะไรใหม่ก็ต้องลงทุน ต้องเริ่มต้นใหม่ทุกอย่าง จึงไม่อยากเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ ในขณะที่คนลาวบางกลุ่มต้องการเปลี่ยนแปลง มีการไปซื้อไร่นาแถบจังหวัดเพชรบูรณ์ เปลี่ยนไปทำ ไร่ข้าวโพด ไร่อ้อย และโยกย้ายออกไปจากชุมชนเดิม

แต่ในขณะเดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงในสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ก็ไม่ได้ทำให้เกิดความวิตกกังวลใดๆ เช่น คนที่เป็นลาวแฉะรุ่นหลังไม่นิยมพูดลาว แต่ถ้าบ้านไหนมีปู่ ย่า ตายาย อยู่ร่วมกัน ลูกหลานก็จะพูดลาวได้ คนสูงอายุยังอยากให้เด็กรุ่นหลังพูดลาวเป็นบ้าง แต่ก็คิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลง จะพูดลาวหรือไม่พูดลาวความเป็นอยู่ก็ไม่ได้แตกต่างกันไป เพราะยังคงเป็นลูกหลานลาวแฉะเช่นเดิม และการเปลี่ยนแปลงนี้ หากมีผลกระทบมาถึง

“สัมภาษณ์ นายศิริ -นางบุญเทือง มีเกษร, อายุ ๕๒ ปี อาชีพ ทำนา, ๓ หมู่ ๑ บ้านหนองเกวียนหัก ตำบลพุดา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๒ สิงหาคม ๒๕๔๕.

การปรับเปลี่ยนอาชีพในทุกวันนี้ การทำนาที่ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ทำกันก็เปลี่ยนไปเมื่อได้รับการศึกษา พ่อแม่หวังให้ลูกเป็นเจ้าของคนขายคน หลายครอบครัวมีลูกหลานไปทำงานในหน่วยงานราชการ ทำงานบริษัทก็มาก บ้างรับจ้างใช้แรงงานทำงานหนักก็มี ลาวแก้วในปัจจุบันส่งลูกเรียนหนังสือเพื่อให้ได้งานทำเพื่อไม่ต้องทำงานหนักเหมือนพ่อแม่ ต้องการให้ลูกหลานมีการเปลี่ยนแปลงจากที่เป็นอยู่ ไม่ต้องมาอยู่ที่บ้านของตนและผลักดันให้ไปทำงานที่อื่น เพื่อชีวิตที่ดีกว่า และหากต้องปรับเปลี่ยนตัวเองและชุมชนไปในทิศทางนี้ กลุ่มลาวแก้วก็ไม่มีปัญหาแต่อย่างใด เพราะต้องการเป็นส่วนหนึ่งของความเป็น “คนไทย” อยู่แล้ว

สำนึกทางชาติพันธุ์และการดำรงอยู่ของกลุ่มลาวแก้วในสังคมปัจจุบัน

สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแก้ว เพื่อจะพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของกลุ่มในภาวะปัจจุบัน ซึ่งพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง พบว่ามีลักษณะเด่น ๒ ประการ คือ

๑. อัตลักษณ์และสำนึกทางชาติพันธุ์ของกลุ่มลาวแก้ว ผ่านทางความเชื่อเรื่องผี ซึ่งยังมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตผู้คนและโครงสร้างทางสังคมของชุมชนอย่างมาก

๒. ผลกระทบต่อชุมชนลาวแก้วจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง: พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผี

อัตลักษณ์และสำนึกทางชาติพันธุ์ของกลุ่มลาวแก้วที่สำคัญนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่แสดงถึงความเป็นกลุ่มลาวแก้วได้อย่างชัดเจน คือ พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผี ที่ยังคงมีความบทบาทสำคัญต่อชีวิตผู้คนและโครงสร้างทางสังคมของชุมชนอย่างมาก

นอกจากนี้ จากการสำรวจชุมชนลาวแก้วในบริเวณศึกษา โดยเฉพาะหมู่บ้านในเขตอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี พบว่า ยังมีการให้ความสำคัญกับประเพณีของชุมชนที่ยังมีหน้าที่ทางสังคมอยู่ในปัจจุบันและเป็นประเพณีที่แสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มสังคมลาวแก้วอยู่ คือ สารทลาว กลางเดือน ๑๐ ส่วนงาน เลี้ยงผีตาบู่ ในเดือน ๖ ก่อนงาน ทำบุญกลางบ้าน ในเดือน ๖ มักจะทำกันในวันพระเดือน ๖ ที่ต่อเนื่องกัน ก็เป็นลักษณะทางวัฒนธรรมและความเชื่อที่แสดงถึงกลุ่มลาวแก้วอย่างชัดเจน

การทำบุญสารท ซึ่งมีความหมายถึงการต้อนรับฤดูกาลใหม่เป็นฤดูแห่งการเก็บเกี่ยว ซึ่งสัมพันธ์กับการทำขวัญข้าวเพราะช่วงนี้ข้าวกำลังท้องแก่ได้ที่ เป็นวิธีที่มองเห็นความสำคัญของต้นข้าวที่เสมือนหญิงสาวท้องแก่ต้องได้รับการดูแลอย่างดี เป็นช่วงเวลาที่สำคัญสำหรับชุมชนเกษตรกรรม ดังนั้น เทศกาลสารทจึงยังคงเป็นช่วงเวลาที่สำคัญของกลุ่มลาวแก้ว

การเลี้ยงผีตาบู่ เป็นการร่วมกันทำบุญให้กับผีที่ปกปักรักษาชุมชน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ตาบู่” ซึ่งหมายถึงเป็นบรรพบุรุษของพวกตน เป็นการทำบุญเพื่อแสดงความเคารพต่อผีที่คุ้มครองหมู่บ้าน ถือกันว่าหากยังไม่ได้เลี้ยงตาบู่ฤดูกาลเริ่มทำนา ก็จะยังไม่สมบูรณ์ เป็นการสร้าง

ความอ่อนใจสำหรับชีวิตต่อไปในภายหน้าจากการลงทรงและทำนายทายทัก แม้จะมีความเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรมไปมาก แต่หัวใจของการทำบุญเลี้ยงผีต่าปูนี้ยังคงอยู่ นั่นคือ แสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกเหนือธรรมชาติที่คุ้มครองให้คุณแก่ชาวบ้าน ตราบใดที่ยังคงให้ความเคารพยำเกรง ก็จะไม่เกิดภัยอันตรายแต่ชีวิตของผู้คนในชุมชนแต่อย่างใด

และการทำบุญกลางบ้านซึ่งบางชุมชนก็เรียกว่าทำบุญเบิกบ้าน การทำบุญที่ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะมาร่วมกันบริเวณกลางลานวัด ในช่วงวันเพ็ญ เดือน ๖ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการทำบุญกลางบ้าน เป็นการทำบุญเพื่อเปลี่ยนร่างเสียเคราะห์ หรือที่เรียกว่าเป็นการทำบุญสะเดาะเคราะห์ โดยใช้ตุ๊กตาและกระทรงสามเหลี่ยมใส่สิ่งของต่างๆ ส่วนหนึ่งอุทิศให้กับผีบรรพบุรุษ โดยจะไปวางไว้ที่ธาตุเจดีย์ตามวัด หรือบริเวณแพ่งเพื่ออุทิศให้กับผีไม่มีญาติ ซึ่งก็เป็นรูปแบบเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ทำบุญสารทเดือน ๑๐ เพื่ออุทิศให้ผีบรรพบุรุษ

เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ จะเห็นได้ว่า ทั้งสามพิธีเป็นพิธีกรรมที่เลือกสรรแล้วจากประเพณีสิบสองเดือนที่สนิทแนบอยู่ในชุมชนหลายแห่งในกลุ่มวัฒนธรรมลาวซึ่งมีฐานเป็นชุมชนเกษตรกรรม และยังคงมีความคล้ายคลึงกับประเพณีพิธีกรรมของผู้คนในกลุ่มวัฒนธรรมแถบสิบสองปันนา (ลื้อ) - หลวงพระบาง ในกลุ่มชุมชนแถบชาติตระการ นครไทย นาแห้ว ด่านซ้าย ภูเรือ ไปจนถึงเมืองเลย และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆที่เคยมีถิ่นฐานอยู่ในแถบดินแดนส่วนหนึ่งของสิบสองปันนา ที่เน้นในเรื่อง ความเชื่อเรื่องอำนาจนอกเหนือธรรมชาติ เช่น การเลี้ยงผี “ปู่” การทำบุญให้แก่บรรพบุรุษ ซึ่งควบคู่ไปกับความเชื่อในพุทธศาสนา ซึ่งมีประเพณีการทำบุญในวาระโอกาสต่างๆ แม้จะเป็นความสัมพันธ์ที่ยังไม่ชัดเจน แต่เราพอมองเห็นสายโยงบางๆ ที่มีความคล้ายคลึงกันอยู่ในเบื้องต้น ซึ่งเราอาจจะศึกษาถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวต่อไปในอนาคต

ความเชื่อเรื่องผี เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มลาวแง้วซึ่งเป็นที่รับทราบกันดีในท้องถิ่น ผิงราก ลีกออยู่ในชุมชนลาวแง้วมานาน แบ่งออกเป็นชั่วที่ตรงข้ามกันระหว่าง ผีดี และ ผีร้าย ได้แก่ ความเชื่อ ผีต่าปู ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษ เป็นผีดีที่ช่วยปกปักรักษาหมู่บ้านและลูกหลานในหมู่บ้าน เมื่อถึงวาระในรอบปีก็จะมีพิธีเลี้ยงผีต่าปูครั้งหนึ่ง ใครจะบนบานสิ่งใดก็ต้องมาแก้บนจึงมีหน้าที่ในการสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นกับชาวบ้านด้วย ในขณะเดียวกัน หากผู้ใดล่วงละเมิดขาดความยำเกรงก็จะทำให้เกิดความเดือดร้อนได้

ส่วนผีที่เป็นชั่วตรงข้ามคือ ผีปอบ ซึ่งเป็นผีร้าย มีทั้งที่เกิดจากการเรียนวิชาหรือเรียนไสยศาสตร์ที่นำไปใช้ในทางที่ผิดศีลธรรม และผีที่สืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษที่ประพฤติไม่ดี การถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบมักจะเป็นเรื่องใหญ่เสมอในชุมชนลาวแง้วและเห็นได้ชัดว่าเป็นระบบควบคุมทางสังคมที่เคร่งเครียดและยังไม่หมดไป แม้สภาพสังคมในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปจนคนในสังคมอื่นๆ คงไม่อาจยอมรับได้

ผีดี: ผีต่าปู ชุมชนของคนในกลุ่มวัฒนธรรมไต-ลาว จะมีพื้นที่สาธารณะสำหรับปลูกศาลสี่เสาหรือตูปเล็กๆ ที่เรียกกันว่าศาลผีหรือหอผี ซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน สำหรับใช้ทำพิธีเลี้ยงผี

ชุมชนในภาคอีสานหรือในประเทศลาวจะมีศาลปู่ตาในสถานที่ซึ่งเรียกว่า “ดอนปู่ตา” ซึ่งเป็นป่าไม้ร่มครึ้มขนาดใหญ่อยู่ใกล้ๆ กับชุมชน และมีประจำหมู่บ้านแทบทุกแห่ง เรียกได้ว่าเป็นป่าของหมู่บ้านที่ชาวบ้านรักษาร่วมกันและไม่ใช้ประโยชน์จากดอนปู่ตานี้หากไม่ได้รับการยินยอมจากส่วนรวม ชาวบ้านมักหวาดกลัวพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นี้ และจะเข้าไปเฉพาะมีงานพิธี เช่น การเลี้ยงผีปู่ตา เท่านั้น

ศาลปู่ตามีประจำทุกหมู่บ้าน แต่หากชุมชนนั้นมีขนาดใหญ่ในระดับเมือง ศาลประจำชุมชนก็มักจะเรียกว่า ศาลมเหสักข์ ซึ่งเป็นหลักบ้านหลักเมือง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระดับนี้ก็จะมีความซับซ้อนและเป็น “ผี” ที่มีอำนาจใหญ่กว่า “ผี” หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระดับหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านลาวแฉวมีการเลี้ยงตาปู่ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นเจ้าบ้านหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประธานของหมู่บ้าน เชื่อว่ามีการเลี้ยงตาปู่มาโดยตลอดตั้งแต่ครั้งที่อพยพมา ศาลตาปู่ของเดิมมักจะอยู่กลางทุ่งนาหรือไม้กีนอกชุมชนใกล้กับหมู่บ้าน ลักษณะเป็นศาลไม้ขนาดเล็ก ใช้เสาสี่เส้าอันเป็นลักษณะทั่วไปของศาลผี เพียงแต่ไม่เหมือนกับในภาคอีสานหรือในลาวที่อยู่ในดอนปู่ตาเป็นพื้นที่ป่าครึ้ม

แต่ศาลตาปู่ที่หมู่บ้านลาวแฉวถูกปรับเปลี่ยนพื้นที่สาธารณะจากที่เคยอยู่นอกชุมชนและกลายเป็นอยู่ท่ามกลางกลุ่มบ้านเรือน และโดยส่วนมากมักติดกับหนองน้ำสาธารณะ เช่น ลาวแฉวที่ทองเอนนับถือ **เจ้าปู่ละหาน** ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่รักษาหนองน้ำขนาดใหญ่ของท้องถิ่น อันมีกฎข้อห้ามไม่ให้ชาวบ้านใช้วนลากแต่สามารถจับสัตว์น้ำได้เพียงพอกินเท่านั้น เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้จะไม่มีที่ดอนหรือป่าครึ้มเป็นสถานที่ของหอผีปู่ตา แต่ชาวลาวแฉวก็ใช้หนองน้ำซึ่งเป็นหนองน้ำสาธารณะ อันเป็นสิ่งสำคัญของชุมชนในท้องถิ่นนี้เป็นสถานที่ตั้งของศาลผีตาปู่

เป็นการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมในการตั้งถิ่นฐาน เพราะพื้นที่ในบริเวณห่างจากลำน้ำเข้ามาภายในเขตที่ราบลอนลูกคลื่นในลุ่มลพบุรี-ป่าสักนี้ ส่วนใหญ่จะใช้น้ำจากตาน้ำ และมีการขุดหนองน้ำหรือสระน้ำสาธารณะของชุมชนไว้ใช้ร่วมกัน ซึ่งศาลตาปู่แทบทุกชุมชนก็มักอยู่ใกล้ชิดกับสระน้ำสาธารณะของชุมชนดังกล่าว

ในกลุ่มลาวแฉวแต่เดิมจะเรียกสิ่งเคารพของหมู่บ้านว่า “ตาปู่” ต่างไปจากในอีสานหรือในลาวโดยส่วนใหญ่เรียกว่า “ปู่ตา” ส่วนในเขตชาติตระการ นครไทย ในส่วนที่ติดต่อกับทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเรียกว่า “ปู่” ยังไม่มีคำอธิบายอย่างแน่ชัดว่า การเรียกชื่อที่แตกต่างกันของผีบรรพบุรุษของคนในกลุ่มไต-ลาวนี้ มีสาเหตุใดถึงเรียกชื่อต่างกันเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม วิธีคิดในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวนี้มีรูปแบบเดียวกันอย่างชัดเจน

เดิมชาวลาวแฉวในชุมชนต่างๆ เรียกผีที่ปกปักรักษาหมู่บ้านเพียงในชื่อ “ตาปู่” ปัจจุบันมีอยู่หลายหมู่บ้านที่เปลี่ยนจากการเรียกตาปู่ว่าเจ้าพ่อในชื่อต่างๆ ซึ่งสำรวจแล้ว พบว่าชื่อ **เจ้าพ่อสนั่น** เป็นชื่อของตาปู่ที่พบมากกว่าชื่อเจ้าพ่ออื่นๆ เช่น บ้านหนองหินใหญ่ บ้านหนองเมือง ซึ่งเป็นหมู่บ้านลาวแฉวดั้งเดิม และบ้านน้ำจั้นซึ่งเป็นหมู่บ้านลาวแฉวที่ขยับขยายต่อมา บางหมู่บ้านที่ไม่ได้เปลี่ยนเพราะมีเล่ากันว่า เคยเรียกเป็นอย่างอื่นแล้วเจ็บไข้ได้ป่วย

สำหรับผู้ทำพิธีกรรม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชาวบ้านเรียกว่า “จ๊า” ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชุมชนติดต่อสื่อสารกับผีปู่ตา ทำพิธีกรรมเกี่ยวกับผีปู่ตาและศาลที่อยู่ในดอนปู่ตา บางทีก็เรียกชื่อว่า **เฒ่าจ๊า** บ้าง มักเป็นชาวสูงอายุที่มีความประพฤติดี อาจจะคัดเลือกจากสาย

ตระกูลหรือเสียงทาย และชุมชนจะให้ความเคารพศรัทธา จำส่วนใหญ่มักเป็นผู้ชายเป็นหญิงแทบไม่มี แต่ต่อมาก็มีนางเทียม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นร่างทรงในการติดต่อกับผีบรรพบุรุษอื่นๆ ซึ่งหากหมู่บ้านใดมีนางเทียมก็จะอยู่ในตำแหน่งที่มีความสำคัญน้อยกว่า

ส่วนในกลุ่มลาวฝั่งตะวันตกและแถบเลยจนถึงด่านซ้าย เรียกว่า กวน หรือ เจ้ากวน หรือ ไม่บางแห่งก็เรียกควบกันไปว่า กวนจ้าว

ผู้ติดต่อสื่อสารที่พบในปัจจุบันจะถูกเรียกว่าร่างทรงจะเป็นหญิงชราหรือหญิงวัยกลางคน ซึ่งในบางหมู่บ้านก็เป็นหญิงสาวก็มี ชาวบ้านเชื่อกันว่า “ผี” หรือ “เจ้า” ซึ่งเป็นคำที่ชาวบ้านในปัจจุบันเรียกกัน จะเข้าร่างคนที่มันสยใจคอหรือชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สภาพครอบครัวมีความสุข สมาชิกภายในครอบครัวรักใคร่กลมเกลียวกัน และอบรมให้ลูกเป็นคนดี ชยันต์มาหากิน และประกอบอาชีพสุจริต มันสยใจคอเอือกเย็น รักษาความสะอาด

ไม่มีตำแหน่ง “จ้าว” ที่เป็นผู้ชาย นอกจากจะมีผู้ช่วยในการทำพิธีซึ่งมีทั้งผู้ชายและผู้หญิง การเปลี่ยนแปลงจากการนับถือ ตาปู่ เป็น “เจ้าปู่...” หรือ “ปู่...” และต่อมาก็เป็น “เจ้าพ่อ...” ตามลำดับ น่าจะได้รับอิทธิพลจากการทรงเจ้า ผู้เป็นร่างทรงติดต่อกับผีเจ้าพ่อก็ไม่ได้เรียกว่านางเทียม การทรงเรียกว่าการจ้าวแต่เมื่อผีเข้าร่างแล้วก็เรียกว่า “เทียม” เช่นกัน

ในหลายๆ หมู่บ้านพอจะสืบค้นได้ว่า การลงทรงหรือการจ้าว หรือการเข้าทรงในงานพิธีเลี้ยงผีในเดือน ๖ นั้น เพิ่งเริ่มขึ้นไม่นานเท่าใดนักเพียงสิบกว่าปีที่ผ่านมา แต่เดิมมีเพียงการเตรียมสิ่งของไปทำพิธีแบบง่ายๆ และบางหมู่บ้านในขณะนี้ก็ไม่มี การลงทรงแต่อย่างใด

ตามปกติพิธีเลี้ยงผีของหมู่บ้านต่างๆ ในชุมชนลาวแล้ว ชาวบ้านจะเตรียมสิ่งของมาเลี้ยงผีประกอบด้วย ข้าว น้ำ ขนมหวาน ๒ คู่ หรือ ๔ ถ้วย ขนมหวานเหมือนขนมบัวลอยต้มกับน้ำตาลแต่ไม่ใส่กะทิ หมู ๑ หัว หรือ ๑ แดบ ไก่ ๑ ตัว หรือ ครึ่งตัว เหล้า ๑ ขวดเล็กหรือขวดใหญ่ก็ได้ บางคนมีน้ำอ้อยต้ม ๒ ดอก ของทั้งหมดใส่ผ้าขาว เรียกว่า ๑ ลำรับ มีชบวนกลองยาวคอยตีเป็นระยะๆ แห่จากในบ้านไปที่ศาล แล้วนำไปวางไว้ภายในศาลตาปู่ ในการเลี้ยงผีตาปู่นี้ผู้ร่วมพิธีที่ให้ความสนใจมากกว่าเกือบทั้งหมดจะเป็นผู้หญิง

การปรับเปลี่ยนผีประจำหมู่บ้านจากตาปู่เป็นเจ้าพ่อ

ลาวแล้ว บ้านหนองเมือง ตั้งศาลตาปู่ไว้กลางที่หมู่บ้าน เรียกชื่อว่า ศาลเจ้ามีบ้าน และศาลเจ้าพ่อสนั่น ที่วัดหนองเมือง บ้านหนองหินใหญ่ มี ศาลเจ้าปู่สนั่น เป็นศาลเก่ามาจากลพบุรี ก่อนทุกวันนี้คนทรงเป็นผู้หญิงอายุราว ๗๐ ปี เป็นคนดูแลเจ้าศาลเจ้าปู่ สภาพบริเวณศาล มีต้นไม้ใหญ่ รมรี้น มีคลองส่งน้ำขนาบซ้ายขวา ด้านหน้าของศาลคือวัดบ้านหนองหิน มีต้นไม้ใหญ่อยู่เกือบ ๑๐ ต้น บ้านกกโก เขาสามยอดในเมืองลพบุรี เล่าว่า ที่นั่นนับถือผีตาปู่และเชื่อว่าได้เชิญมาจากเวียงจันทน์ บ้านโป่งน้อย ในเมืองลพบุรี เรียกว่า เจ้าพ่อหลวงสอน แต่เดิมเรียก “ตาปู่” แต่เดี๋ยวนี้เรียก “เจ้าพ่อ” บ้านหนองเกรียนหัก อำเภอบ้านหมี่ มีศาลตาปู่ ชาวบ้านนับถือตาปู่โดยไม่มีการเข้าทรงแต่อย่างใด หากชาวบ้านจะเดินทางไปไหนก็จะบอกกล่าวเพื่อให้เกิดความอุ่นใจและปลอดภัย ที่ บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ มี ศาลเจ้าพ่อทองคำ มีร่างทรงมาแล้ว ๔ รุ่น เป็นผู้หญิงทั้งหมด บริเวณศาลด้านหลังมีต้นก้ามปูใหญ่ ถัดไปเป็นสระน้ำที่ขุดใหม่ ด้านหน้าเป็นที่พื้นว่างสำหรับทำกิจกรรม ภายในศาลมีตุ๊กตาหญิงชาย

ม้า และไม้ทำเป็นดอกบัวทำจากไม้สะเดาซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนปลัดขิกและพวงมาลัยมากมาย บ้านไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ ศาลตาปู่บ้านน้อยอยู่ที่เดิมบริเวณใกล้สระน้ำกลางทุ่งนาและไม่มีชื่อตาปู่ หน้าศาลมีสระน้ำ ชาวบ้านเชิญให้มาอยู่ในหมู่บ้านหรือใกล้ๆ หมู่บ้านแต่ก็ไม่ยอมมาทราบจากตอนเช้าตรู่ เพิ่งมีการทรงมาสามรุ่น และไม่เคยข้องกับพิธีกรรมเลี้ยงตาปู่ และศาลตาปู่บ้านน้ำจั้น ชาวบ้านตั้งศาลตาปู่หรือ ศาลเจ้าพ่อสนั่น ไว้กลางหมู่บ้าน เดิมเป็นศาลทำด้วยไม้เสา ๔ ต้น ภายในมีม้าไม้มีรูปปั้นรูปชายแก่เป็นสัญลักษณ์แทนตาปู่

การลงทรงเจ้าพ่อหรือที่ชาวบ้านปรับเปลี่ยนจากตาปู่ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษให้กลายเป็นผีในระดับเจ้าพ่อ น่าจะมีความหมายในการเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อราวสิบกว่าปีที่ผ่านมา เจ้าพ่อในชื่อต่างๆ มักจะปรากฏหลังจากมีการลงทรงและไม่อาจสืบทราบได้ว่า มีการกระจายความเชื่อเหล่านี้จากแหล่งหรือชุมชนใดก่อน

การเรียกชื่อวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ว่า “ตาปู่” แต่เพียงเท่านี้ ในความรู้สึกของคนรุ่นปัจจุบันนั้น ไม่เพียงพอและดูขลังมากเท่ากับคำว่า “เจ้าพ่อ” แทบทุกชุมชนจะเป็นเช่นนี้ นอกจากบางแห่งที่เล่าว่า ตาปู่ไม่ยอมปรับเปลี่ยนเป็นเจ้าพ่อ แม้ชาวบ้านอยากจะเปลี่ยน เพราะเมื่อฝ่าฝืนแล้วก็เกิดภัยพิบัติแก่หมู่บ้าน และยังคงเรียกชื่อว่าตาปู่ต่อมา

ในกระแสความเชื่อที่ซับซ้อนของผู้คนในภาคกลาง ความเชื่อถือในอำนาจนอกเหนือธรรมชาติมีส่วนเพิ่มขึ้นตามสภาพการบีบรัดทางสังคมและเศรษฐกิจที่เคร่งเครียดมากขึ้น ในความเชื่อดังกล่าวจึงปรากฏปฏิบัติการที่มี “เจ้าพ่อ” และ “เจ้าแม่” เกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะยุคเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ เกิดตำหนักการลงทรงที่ไม่สัมพันธ์กับความเชื่อดั้งเดิม ผีที่ลงทรงก็เป็นผีในระดับอดีตภคสมัยผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์หรือในตำนาน หรือผีที่อาจจะมียุติกรรมและเป็นที่ยึดกันอย่างกว้างขวาง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงน่าจะเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนผีบรรพบุรุษของชุมชนลาวแก้วจาก “ตาปู่” ที่ไม่มีชื่อเฉพาะ กลายเป็น “เจ้าพ่อ” ในชื่อต่างๆ โดยชื่อเฉพาะดังกล่าวก็ยังไม่ทราบที่มาว่า ทำไมจึงเรียกกันในชื่อเหล่านี้ เช่น สนั่น สอน หรือ ทองคำ โดยชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติก็มักจะนับถือเจ้าพ่อองค์เดียวกัน ทั้งยังสร้างเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการมีบรรพบุรุษที่อพยพโยกย้ายมาจาก “เวียงจันทน์” เมื่อเกิดศึกสงครามในอดีต แม้นตนเองจะไม่ใช้ลาวเวียงก็ตาม

เมื่อการเลี้ยงผีตาปู่มีการลงทรง ร่างทรงในชุมชนต่างๆ มักจะเป็นหญิงชราหรือหญิงวัยกลางคน ไม่ปรากฏว่าผู้ชายเป็นเทียมนหรือร่างทรงแต่อย่างใด ฝ่ายหญิงที่เป็นร่างทรงนี้มักมีสถานภาพคาบเกี่ยวกับการเป็นผู้ทำพิธีงานเลี้ยงผีตาปู่ของหมู่บ้าน จากหมู่บ้านในอีสานที่เด่าจ้ำหรือจ้ำที่เป็นชายชราผู้มีหน้าที่เป็นสื่อกลางติดต่อกับผีบรรพบุรุษหรือในบางแห่งก็เป็นร่างทรงด้วยก็ถูกเปลี่ยนมาเป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิง ชุมชนบางแห่งในเขตบ้านหมี่ยังมีตำแหน่ง “จ้ำ” อยู่ แต่ก็ก็เป็นเพียงผู้ช่วยประกอบพิธี และในปัจจุบันแม้แต่ในอีสานตำแหน่งผู้ติดต่อกับวิญญาณที่ลงทรงก็จะมี “นางเทียมน” เพิ่มขึ้นมาอยู่หลายแห่งและมีบทบาทไม่แพเด่าจ้ำหรือจ้ำที่เป็นผู้ชายแต่อย่างใด

น่าสังเกตว่าการปรับเปลี่ยนชื่อจากการเรียก “ปู่ตา” ในอีสานหรือในลาว ก็เปลี่ยนเป็น “ตาปู่” ซึ่งขึ้นชื่อบรรพบุรุษในฝ่ายหญิงก่อน

แสดงให้เห็นว่า มีการปรับบทบาทและสถานภาพของเพศหญิงที่เกี่ยวข้องกับงานพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนให้มีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะในชุมชนลาวแอ่งที่ตั่งถิ่นฐานในภาคกลาง จนถึงแม้ชุมชนในเขตหมู่บ้านประมงที่มีสภาพเศรษฐกิจดีมากจนอาจจะกล่าวว่าเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อมในครัวเรือน เช่น ชุมชนที่บ้านปากยาม จังหวัดนครพนม จากการศึกษาของ อาภาภิรัตน์ วัลลิโกดม ก็พบว่านางเทียมของชุมชนมีอยู่ถึงสองคน และมีบทบาททางสังคมและพิธีกรรมไม่แพ้เจ้าผู้ชายแต่อย่างใด

สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงที่มีต่อชุมชนมากขึ้น นอกเหนือไปจากครัวเรือน ก็ยังได้รับการยอมรับแม้เมื่อเกี่ยวข้องกับงานพิธีกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่อง “ผี” ด้วยเหตุผลหลายประการ ทั้งในทางจิตวิทยาที่อาจกล่าวว่า มีความเชื่อว่า เพศหญิงมีจิตใจที่อ่อนแอ สามารถสื่อและติดต่อกับวิญญาณหรือผีได้มากกว่าเพศชาย และความเชื่อเรื่องผี เป็นความเชื่อที่เป็นรองจากความเชื่ออย่างเป็นทางการคือ ความเชื่อในทางพุทธศาสนา ส่วนความเชื่อเรื่องผีมักจะอยู่ในความสนใจของฝ่ายหญิงมากกว่าชาย

ต่างจากเพศชายที่มีบทบาทต่อวัดในทางพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นความเชื่ออย่างเป็นทางการ รวมถึงการปกครองที่ผ่านอำนาจรัฐ ซึ่งในอดีตฝ่ายหญิงแทบจะไม่มีบทบาทต่อชุมชนในเรื่องดังกล่าว อย่างไรก็ตาม บทบาทที่เพิ่มมากขึ้นของเพศหญิงนี้ น่าจะมีความสัมพันธ์กับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบของการเข้ามาของทุนนิยมและวิถีการผลิตขนาดใหญ่แม้จะเป็นในระดับครัวเรือนก็ตาม สภาพสังคมและเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันสะท้อนออกมาในรูปแบบของกรณีฝ่ายหญิงมีบทบาทนำในการทำพิธีกรรมมากขึ้น และเราสามารถเห็นได้เมื่อมองผ่านจากพิธีกรรมการเล่นผีตาปู่ของชุมชน

ผีร้าย : ผีปอบ

ความเชื่อเรื่อง “ผี” นอกจากผีตาปู่ ผีไร่ผืนาซึ่งเป็นผีดีที่ปกป้องรักษาชุมชนหมู่บ้านและผลผลิตในนาแล้ว ยังมีผีร้ายคือ “ผีปอบ” ในหมู่คนลาวแอ่งยังมีความเชื่อและหวาดระแวง “ผีปอบ” อยู่จนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่ได้สร้างขึ้นและผู้คนในกลุ่มอื่นๆ ต่างรับทราบและออกจะรังเกียจและกลัวในความเชื่อดังกล่าวด้วย

ปอบเป็นได้ทั้งหญิงและชาย แต่ผู้ถูกเพ่งเล็งมักเป็นหญิงแก่มีอายุ หากมีคนเจ็บไข้ได้ป่วย ตายบ่อยๆ เป็นไข้ตายหรือออกลูกตาย จะมีคนถูกกล่าวหา และเมื่อใครถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบก็จะถูกกีดกันออกจากสังคมของหมู่บ้านนั้น ไม่มีใครคบหาด้วย

แม้ความกลัวผีปอบจะมีมากในชุมชนคนลาว จนทำให้คนไทยที่อยู่ในละแวกหมู่บ้านใกล้เคียงห้ามปรมลุลูกหลานไม่ให้ไปเที่ยวบ้านคนลาวเพราะกลัวผีจะมาเกี่ยวข้องด้วย แม้จะไม่เข้าใจที่มาที่ไปนักก็ตาม แต่ปัจจุบันความหวาดกลัวและระแวงภัยจากผีในชุมชนลาวแอ่งเสื่อมคลายไปบ้างแล้ว นั้นแสดงถึงการรังเกียจหรือกลัว “ผีปอบ” ไม่เพียงมีอยู่เฉพาะในหมู่คนลาว แต่ยังทำให้คนเชื้อสายอื่นๆ มองคนลาวอย่างระแวงระวังและรังเกียจคนลาวจากเรื่องผีปอบนี้ด้วย

การกล่าวหา ถือว่าเป็นกระบวนการควบคุมทางสังคมอย่างหนึ่ง เพื่อให้สังคมอยู่ในสภาพปกติในลักษณะเสมอภาค มีการสร้างความสัมพันธ์ในระหว่างคนในชุมชนหมายถึงร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างพร้อมหน้า ไม่ว่าจะเป็นงานพิธีกรรมหรืองานสาธารณะส่วนรวม ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบมักจะมีลักษณะหรือความประพฤติในช่วงชีวิตหนึ่งที่ไม่เป็นปกตินักสำหรับบรรทัดฐานของสังคมในหมู่บ้านลาวแก้ว เมื่อถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบก็มักจะนำอันตรายมาสู่ชีวิตตนเองและครอบครัว ทั้งกลายเป็นคนที่สังคมในชุมชนเพิกเฉย ถูกป้ายความผิดในกรณีที่ไม่อาจหาสาเหตุ

ในกรณีที่ยกตัวอย่างได้ ที่หมู่บ้านลาวแก้วแห่งหนึ่งในอำเภอบ้านหมี่ มีครอบครัวหนึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบซึ่งเข้าใจกันว่าแม่เป็นมาก่อน หญิงผู้นี้อยู่กับพ่อแม่มีบ้านเรือนไทยหลังคามุงแฝกฝาไม้ฟากหลังใหญ่มากแสดงถึงฐานะที่ร่ำรวยพอควร และเป็นคนผู้งามคือคนสวย แต่งงานมาแล้วครั้งหนึ่งก่อนไปฟ้องหย่าว่าตนเองเป็นหมันไม่มีลูกจึงขอเลิกกับผัว ชาวบ้านเข้าใจว่าหาเหตุอยากเอาผัวใหม่ พอเลิกแล้วมีลูกติดคนหนึ่งเป็นผู้ชายซึ่งปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่อายุ ๗๕ ปี ต่อมาได้ผัวใหม่มีลูกอีก ๕ คน ชาวบ้านยังนึกตากันว่า “บอกว่าตัวเองเป็นหมันเป็นหยังมีลูกหลายแท้” ตอนที่แม่เธอตายชาวบ้านคิดว่าปอบคงไม่มีที่ไปและหญิงคนนี้จะรับเอามา และเมื่อเธอตายไปแล้วปอบก็มาอาศัยอยู่กับลูกสาวต่อมา ลือกันว่าลูกสาวของหญิงคนนั้นตอนเข้าป็นากลับมาตอนเย็นก็ตายโดยไม่มีเหตุ ชาวบ้านเชื่อว่าปอบคงกินช้างในมานานแล้ว และปอบก็ยังคงอยู่กับลูกหลานตระกูลนี้

ชาวบ้านแข่งให้คนที่ปอบให้ตายๆ ไปเสีย เพราะทำให้เด็กๆ ทวาดกลัว รวมไปถึงผู้ใหญ่ด้วย ทั้งเวลาเข้าไปสิ่งใคร จะออกชื่อว่าอาศัยอยู่กับคนนั้นคนนี้เป็นกรกล่าวหาต่อกันเป็นทอดๆ อีก ทำให้ครอบครัวคนที่ถูกหาว่าเป็นปอบขายหน้าเพราะความกลัวที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบด้วย

การกล่าวหาคนที่เป็นปอบ มักจะเกิดจากเหตุการณ์ใดก็ได้ตามซึ่งชาวบ้านไม่สามารถให้เหตุผลได้

เห็นได้ชัดเจนนว่า ภาวะของ **ความเป็นปอบ** คือ ภาวะของ **การถูกกล่าวหา** ผู้ที่ถูกกล่าวหา นั้นมักจะประพฤติดนต่างไปจากบรรทัดฐานหรือการคาดหวังของสังคมในชุมชนนั้นๆ เช่น แผลกแยกเพราะร่ำรวย มีทรัพย์สินสมบัติที่มากมาย เป็นคนที่ไม่ชอบข้องเกี่ยวกับผู้อื่นหรือมีบุคลิกเงิบๆ เกิบตัว ไม่มีครอบครัวหรือเป็นหญิงมากผัว หรือมีบรรพบุรุษที่เคยถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบมาก่อน

น่าสังเกตว่า ค่านิยมแบบผู้หญิงยุคใหม่ในสังคมไทยที่สามารถพึ่งตนเองได้ มีชีวิตแบบปัจเจกชน แยกย้ายไปอยู่ต่างชุมชนหรือไม่ได้อยู่เป็นแบบมีชุมชนแบบดั้งเดิม เปลี่ยนคู่ครองเมื่อไม่พึงใจ และมีชีวิตอยู่กับการทำงานจนอยู่เป็นโสดนาน ซึ่งน่าจะเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานของการถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบในสังคมลาวแก้วทั้งนั้น

แต่ในชุมชนลาวแก้วในปัจจุบัน หญิงผู้มีการศึกษาและสามารถพึ่งตนเองได้ในสังคมยุคใหม่ก็มักจะโยกย้ายออกไปจากชุมชน ไปทำงานต่างถิ่น หรือมีครอบครัวที่อื่นซึ่งไม่ได้อยู่ในชุมชนเดิม จึงไม่เห็นถึงผลกระทบเท่ากับผู้ที่ยังอยู่ในชุมชนเดิม

โดยผู้ที่ยังคงรักษาวิถีคิดและความเชื่อในเรื่อง “ความเป็นปอบ” ที่เป็น “การกล่าวหาผู้อื่น” ในอดีตจะเพิ่งเล็งไปที่คนที่มีคุณสมบัติคือลัทธิเป็นไสยดำ หญิงที่มีมากกว่าผัวเดียว และคนที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเพื่อนบ้านกับกิจกรรมของชุมชน ก็จะถูกมองว่าเป็นปอบ แม้จะเสื่อมคลายไปบ้างก็ตาม โดยเห็นได้ชัดว่า ผู้หญิงที่ถูกกล่าวหาในปัจจุบัน มักจะได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ ผู้ที่ถูกหาว่าเป็นปอบมักจะเกี่ยวกับความตึงเครียดในชีวิต มีความยากลำบากในการดำรงชีพ มีฐานะทางสังคมที่ด้อยกว่าผู้อื่น และไม่มีครอบครัวหรืออยู่เป็นโสดขาดการเลี้ยงดูเอาใจใส่จากลูกหลาน หมกมุ่นกับปัญหาของตัวเองจนตัดขาดออกจากสังคมภายนอกก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ เป็นการปรับเปลี่ยนจากการถูกกล่าวหาเพราะความประพฤติดัดกับบรรทัดฐานที่ถือว่าดีงามของสังคม เช่น อาจจะร่ำรวยเกินไป มาเป็นบรรทัดฐานที่ถือในเรื่องความสำคัญทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคมที่วัดคุณค่าด้วยฐานะทางการเงิน น่าสังเกตว่าปอบในปัจจุบันกลายเป็นคนที่อาจเลี้ยงตนเองไม่ได้และยากจน ซึ่งวิธีคิดที่แฝงการกล่าวหานี้เห็นได้ชัดเจนว่าเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ปอบยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน เมื่อราว ๓๐ ปีมาแล้ว ปอบเข้าคนนั้นคนนี้น้อยมาก ปัจจุบันเปลี่ยนไปแม้จะยังมีการเล่าลือเรื่องปอบอยู่ แต่ก็ไม่พบว่ามีคนเข้ากันบ่อยๆ เหมือนในอดีต นั้นหมายถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบความเชื่อไปตามสภาพสังคมสมัยใหม่ ซึ่งมีช่องทางติดต่อกับโลกภายนอกได้อย่างสะดวกง่ายดาย ไม่จำเป็นต้องสร้างกฎเกณฑ์การกล่าวหา มารองรับกระบวนการควบคุมทางสังคมเช่นในอดีต ซึ่งยังอยู่ในภาวะเปลี่ยนผ่าน จึงยังคงความเชื่อไว้ในกลุ่มคนบางส่วน of สังคม และถูกเพิกเฉยและไม่เชื่อถือจากกลุ่มคนอีกบางส่วน และความถลำลึกในความเชื่อเรื่อง “ผี” เหล่านี้ ยังคงอยู่ในชุมชนลาวแนวไปอีกนาน

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน

และผลกระทบต่อชุมชนลาวแนวจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของรัฐ

ความสัมพันธ์ของรัฐกับกลุ่มลาวทั้งในอดีตและปัจจุบัน เมื่อถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึกสงครามใหม่ๆ มีบันทึกว่าชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาโดยเฉพาะที่ไปอยู่ ณ เมืองสระบุรี มักจะหลบหนีกลับบ้านเมืองเก่าของตนไม่ได้ขาด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มย่อยเล็กๆ หลบหนีรอนแรมเพื่อหาทางกลับไปอยู่ยังบ้านเกิดเมืองนอนของตน ทางราชการจะส่งกรมการเมืองให้ตามหาตัวตามบ้านราษฎรตามวัดวาอารามต่างๆ จับกลับทำส่วยส่งหลวง เช่น ส่วยเร็วเพื่อให้ทันกำปั่นบรรทุกไปขาย คนลาวในอดีตเมื่อเป็นไพร่หลวงจึงต้องทำงานส่งส่วย รวมทั้งต้องสร้างชุมชนหมู่บ้านของตนเอง ชีวิตที่มีภาระต่อหลวงจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างเคร่งเครียดและถูกกดขี่พอควร

การที่รัฐใช้วิธีการปกครองกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยให้กรมการเมืองที่บางเป็นขุนนางกลุ่มเดียวกันและบางเป็นขุนนางจากส่วนกลางปกครอง แบ่งเขตการปกครองออกเป็นหัวเมืองต่างๆ โดยมีเจ้าเมือง ซึ่งจะมีตำแหน่งสลับกันไป เช่น ปลัดเมือง นายกอง ปลัดกอง นายร้อย สมุห์บัญชี สารวัด นายหมวด เสมียนกอง และเลก ซึ่งอยู่ภายใต้ระบบไพร่*

* บังอร ปิยะพันธุ์. ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑, หน้า ๑๑๔.

และไฟร์ลาวหรือเลกลาว เป็นสิ่งที่มีค่ามากสำหรับราชสำนักและรัฐในสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะเป็นไฟร์หลวงที่ทำงานส่งส่วยโดยตรง จึงต้องมีการสร้างกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนสำหรับชุมชนลาวไม่ให้เดินทางได้อย่างใจนึก

แม้ในระยะต่อมา เมื่อมีการปรับปรุงการปกครอง ยกเลิกระบบไฟร์ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ กลุ่มลาวจึงมีอิสระในการบุกเบิกการทำมาหากิน แต่อำนาจรัฐในการควบคุมดังกล่าวก็ยังมีต่อผลชุมชนลาวแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะฝ่ายปกครองจึงเป็นไปด้วยความหวาดระแวงจากชาวบ้าน และส่งผลจนถึงปัจจุบัน

คำบอกเล่าจากชุมชนลาวแล้ว จะเกลียดและกลัวตำรวจมาก จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่อยากเกิดเป็นความที่ต้องไปยังสถานที่ราชการเพื่อติดต่อ โดยเฉพาะสถานีตำรวจหรือการขึ้นโรงขึ้นศาล

ก่อน พ.ศ.๒๕๐๕ มีหลายกรณีที่ทำให้ชาวบ้านลาวแล้วไม่อยากเข้าไปยุ่งกับอำนาจของรัฐผ่านทางกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกับตนและพวกตำรวจ เช่น

ชาวบ้านมักถูกจับในข้อหาต้มเหล้าเถื่อนกันอยู่เสมอ และเอาผิดเจ้าล่อกับตำรวจอยู่เป็นประจำ แต่หากถูกจับได้ก็จะยอมความหรือติดสินบนตำรวจไป ตำรวจจับไปแล้วเสียเงินให้แล้วก็กลับมาต้มอีก เพราะเป็นอาชีพเสริมเพียงอย่างเดียวและสามารถขายได้เรื่อยๆ

บางครั้งหากไปซื้อขายข้าวในตลาดกับคนจีนก็จะถูกโกง ชาวบ้านมักมองว่าทั้งตำรวจและกำนันจะเป็นฝ่ายเข้าข้างคนจีนที่เป็นนายทุนในตลาด ถ้าชาวบ้านเมื่อมีเรื่องกับตำรวจและถูกยิงตาย บางคนก็โดนลูกหลงก็ตายฟรี เป็นเช่นนี้เพราะญาติไม่กล้าเอาเรื่อง

เมื่อมีการตีหญิงคนหนึ่งตายด้วยเข้าใจว่าเขาเป็นปอบ เมื่อตีแล้วก็หลบซ่อนตัวก่อน จากนั้นจึงติดต่อกับตำรวจ เสียเงินให้กับตำรวจเมื่อราว ๔๐ ปีก่อน ๘,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นเงินจำนวนมาก เรื่องราวก็จบไป

กรณีพิพาทระหว่างชาวบ้านกับตำรวจคนของรัฐ ชาวบ้านมองว่าจะถูกกลั่นแกล้งได้ง่าย มีเรื่องอะไรก็ต้องเสียเงินทุกทีและต้องเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่ตลอดเวลา ทำอย่างไรก็ได้ให้อยู่ห่างตำรวจไว้ให้มากที่สุด มีหลายคนที่ยฐานะแย่ลงเพราะไปมีเรื่องกับตำรวจหรือถูกกลั่นแกล้ง อีกทั้งคนของรัฐมักใช้อำนาจที่มีอยู่ไปหาผลประโยชน์ใส่ตัวเองจากชาวบ้าน การรักษาสีทธิและการมีเสรีภาพเป็นเรื่องไกลตัวของชาวบ้านสมัยก่อน เนื่องจากรัฐขาดการประชาสัมพันธ์หรือชาวบ้านยังไม่รู้จึงละเลยสิทธิที่ควรได้รับ

ก่อน พ.ศ.๒๕๑๔ ไม่มีผู้ปกครองสนับสนุนให้ลูกหลานเรียนหนังสือ ในระดับประถมศึกษาในหมู่บ้านขนาดกลางๆ แต่ละชั้นปีมีนักเรียนไม่ถึง ๒๐ คน และส่งให้เรียนต่อกันน้อยมากเพราะเชื่อว่าผู้ที่มีการศึกษาก็ไม่เห็นจะได้งานดีแต่อย่างใด ชาวลาวแล้วก่อนหน้านั้นจึงจะจบการศึกษาเพียงประถม ๔ จากนั้นก็ออกมาทำนา แต่ปัจจุบันสถานการณ์เปลี่ยนไป เนื่องจากที่ดินทำกินลดลงและมองว่า การไม่มีการศึกษามากพอจะเกิดความลำบากในการดำเนินชีวิตถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา

จนแม้จะมีโรงเรียนชั้นประถมในหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านที่หมู่บ้านใกล้เมืองก็ไม่นิยมให้ลูกหลานเรียนในหมู่บ้าน แต่จะให้นั่งรถสองแถวไปเรียนในเมืองมากกว่า เพราะไม่ศรัทธาหรือไว้วางใจการจัดการศึกษาในชุมชน หากมีทางเลือกที่ดีกว่าก็มักจะเลือกดังทางดังกล่าว การ

สนับสนุนให้ลูกหลานเรียนหนังสือก็เพราะไม่อยากให้ลูกหลานทำนาเหมือนตน เพราะลำบาก เสี่ยงต่อการถูกกดราคา ทั้งภริยาธรรมชาติ อยากจะให้ไปเป็นเจ้าคนนายคน

ปัจจุบันข่าวสารของทางราชการมีการประชาสัมพันธ์ ทั้งทางวิทยุโทรทัศน์และหอกระจายของหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านได้รับรู้เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตนเองมากขึ้น คนที่มีอายุ ๗๐ ปีลงมาส่วนมากสามารถอ่านหนังสือได้ บางคนมีความคิดกว้างขวางเห็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีงามและสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้าเป็นหมู่บ้านที่ไม่ใช่ลาวแล้วทั้งหมู่บ้าน การมีกำนันเป็นคนลาว ทำให้ใกล้ชิดกับกลุ่มของตน รักษาผลประโยชน์ของคนในหมู่บ้าน คอยดูแลช่วยเหลือลูกบ้านทุกหมู่บ้าน มีความเป็นกันเอง โอกาสที่จะแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง แทบไม่มีเลยอีกทั้งตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ได้มาจากการเลือกตั้ง มีกำหนดในการดำรงตำแหน่งวาระ ๔ ปี จะเลือกตั้งกันใหม่

ในชุมชนลาวแล้วเมื่อมีการเลือกตั้งกำนัน ก็มีทั้งคนไทยและคนลาวได้เป็นกำนันสลับเปลี่ยนกันไป ชาวบ้านจะเลือกกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านโดยมีเกณฑ์ คือ จะมองว่าสามารถช่วยเหลือลูกบ้านได้อย่างไร มีฐานะหรือไม่ นิสสัยใจคอ ภูมิหลังของพ่อแม่ มีความเอื้ออาทรหรือไม่ และจะไม่เว้นที่จะกล่าวถึงเชิงลบ ถ้าเป็นผู้นำที่ทำหน้าที่บกพร่อง

ในปัจจุบันมีการกระจายอำนาจปกครองในระดับตำบล และเกณฑ์ในการเลือกตั้งกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล มักจะเลือกจากฐานะความมั่งคั่งว่ามีหรือไม่ การกล่าวพูดกล้าทำเป็นตัวแทนรักษาผลประโยชน์ให้ได้หรือไม่ หรือหากไม่มีฐานะก็จะดูที่ความขยันขันแข็ง มีความตั้งใจจริง ให้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการทุกครั้งที่ได้รับเรื่องมาเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชน

ซึ่งเป็นธรรมชาติของสังคมไทยในปัจจุบันไม่ต่างจากการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเท่าใดนัก ที่จะเลือกคนฐานะร่ำรวยเพราะคิดว่ามีอำนาจและบารมี ที่สามารถแสวงหาสิ่งที่เป็นผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตนได้ โดยไม่พิจารณาถึงเงื่อนไขอื่น ๆ ความเชื่อดังกล่าวเป็นเหตุให้เกิดการคอร์รัปชันจากคนกลุ่มดังกล่าวได้ง่าย

ในหมู่บ้านของลาวแทบทุกกลุ่มจะมีผู้นำที่ไม่ใช่ทางการจัดสรรมา คือผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการซ่อนอยู่ เช่น ผู้ที่ประกอบอาชีพโดยสุจริต ผู้ที่มีการพึ่งตนเองได้มากที่สุด ผู้ที่มีความขยัน ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี เช่น มีนามากกว่า ๕๐ ไร่ หรือผู้ที่ทำมาหากินโดยไม่ต้องเช่าจากนายทุนอื่น เพราะในหมู่บ้านก็จะมีผู้มีฐานะร่ำรวยจนกระทั่งเป็นนายทุนเงินกู้ โดยเมื่อถึงหน้างานก็จะรับซื้อข้าวเปลือกพร้อมทั้งหักดอกเบี้ยกันทันที

ผู้นำชุมชนของลาวจะถูกมองจากคนนอกกลุ่มเช่น คนไทยว่า ในอดีตนั้นไม่ค่อยจะ “พัฒนา” นัก แต่ปัจจุบันนี้เขาพัฒนาตนเองกันมาก” ความหมายของการพัฒนานี้ คือ รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากราชการทันทั่วทั้งที่มีลักษณะทันสมัยหรือฉลาดขึ้น มีความสามารถทัดเทียมกับกำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นคนในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

* สัมภาษณ์พระครูนิวริตรธรรมขันธ เจ้าอาวาสวัดจันทน, ๑๖ เมษายน ๒๕๔๔

ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชาวบ้านเปลี่ยนไป อีกทั้งข้าราชการ ตำรวจ ทหาร ครุ ในปัจจุบันก็เป็นลูกหลานของคนลาวในหมู่บ้าน จึงเห็นเป็นบุคคลธรรมดา ไม่ได้น่ากลัวดังแต่ก่อน และความรู้เท่าทันดังกล่าว ชาวบ้านเชื่อว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐจะมารัดไถไม่ได้อีกต่อไป

การพัฒนาของรัฐกับผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจต่อชุมชนลาวแอ่ว พื้นที่ของชุมชนลาวแอ่วแต่แรกเริ่มเป็นการตั้งถิ่นฐานในท้องถิ่นอันอุดมสมบูรณ์ ดังนั้น การทำนาจึงเป็นอาชีพหลักก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่นับได้จากการขุดคลองชลประทาน เจ้าพระยา-ป่าสัก การทำนาเป็นการผลิตตามฤดูกาลและวิถีชีวิตก็ขึ้นอยู่กับวงจรการผลิตเช่นนั้นด้วย หนักร้อนหรือยามว่างจากงานนาผู้หญิงจะทอผ้า ผ้าที่ทอไม่ใช่ชิ้นหมีแบบพวนแต่เป็นผ้าฝ้ายธรรมดา นิยมทอเป็นผ้าขาวม้าหรือผ้าสำหรับทำหมอนและผ้าห่ม การทอผ้าเพื่อไว้ใช้ในครอบครัวไม่ได้ทอเป็นอาชีพเสริมแต่อย่างใด ส่วนฝ่ายชายยามว่างมักจะสานเครื่องมือจับปลาแบบต่างๆ หรือสานกระบุง ตะกร้า เอาไว้ใช้ในครัวเรือน

ถึงหน้าฝนก็หว่านกล้าดำนา การเตรียมดินหากทำนาปีละครั้งใช้วัวไถนา ก็เพียงพอ ข้าวพันธุ์ดั้งเดิมที่ปลูกก็จะมี พันธุ์เหลืองนางงาม พันธุ์หนามล พันธุ์ทองมะเอ็ง พันธุ์ข้าวคด พันธุ์สายบัว ซึ่งจะมีลักษณะพิเศษต้นข้าวจะยึดตามน้ำเมื่อน้ำหลากในเดือน ๑๐ พันธุ์ข้าวป้อม ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวเจ้า ซึ่งจะให้ผลผลิตราวๆ ๕๐-๗๐ ถังต่อไร่ เมื่อดึงหน้าน้ำก็จะมีเรือมาซื้อข้าวตามชุมชนที่ลำนํ้าเชื่อมถึงเป็นเรือมาดของพ่อค้า บรรทุกได้ครั้งละหนึ่งเกวียนครึ่งถึงสองเกวียน

หากนำข้าวไปขายเอง ก็จะล่องไปตามคลองธรรมชาติขายตามโรงสีริมน้ำในอำเภอบ้านหมี่ต่อไปจนถึงมหาสอน ซึ่งมีโรงสีของชาวจีนอยู่มากมาย โรงสีกลางซึ่งเป็นโรงสีใหญ่และให้ราคาค่อนข้างมาตรฐานมีอยู่สองสามแห่ง แถววัดปฐมพานิขและหน้าโรงเรียนบ้านหมี่วิทยา เป็นโรงสีของคนจีน มีนายหน้าของโรงสีมาซื้อ มีการตกลงกันเรื่องการขนถ่ายระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย กลไกตลาดของราคาข้าวขึ้นอยู่กับผู้ซื้อซึ่งมักจะตั้งราคาเอง หากพอใจก็ขายถ้ายังน้อยหรือถูกจะไม่ขายเก็บไว้ก่อน เพราะบางครอบครัวมีการครอบครองที่ดินมากบางที่ถึง ๔๐๐-๕๐๐ ไร่ ซึ่งภายหลังการถือครองที่ดินก็น้อยลง เพราะการแบ่งมรดกให้ลูกหลานและถูกขายผ่านมือเปลี่ยนเจ้าของไป

การปรับตัวครั้งใหญ่ของชนชั้นปกครองในสังคมไทยกับกระแสนิยมภายนอก นับแต่เริ่มสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ.๒๓๙๘) ได้เปลี่ยนวิถีการผลิตจากการผลิตพอยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อขายและได้เปิดระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรีมากขึ้น เกื้อหนุนให้เกิดการสะสมทุนของผู้ที่มีโอกาส ได้แก่ ขุนนาง ชาวดะวันตก ชาวจีนอพยพที่มีโอกาสดีกว่าคนไทยหรือผู้อพยพชาวลาวที่เคยเป็นไพร่หลวงโดยไม่ต้องผูกพันกับระบบไพร่

ในขณะเดียวกัน ปัญหาการปกครองภายในรวมถึงผลกระทบจากปัจจัยภายนอก ทำให้เกิดการกำหนดยกเลิกระบบไพร่ในช่วง พ.ศ.๒๔๑๑-พ.ศ.๒๔๕๓ นับเป็นความสำเร็จในการแก้ปัญหาการปกครองและปัญหาทางเศรษฐกิจของสถาบันกษัตริย์และขุนนางมากกว่าที่จะมีผลดีกับระบบเศรษฐกิจของไพร่หรือประชาชนโดยรวม เพราะรัฐมิได้แก้ปัญหาในการผูกขาดจาก

กลุ่มทุนที่มีโอกาสพัฒนาไกลตลาดเสรีและวิธีการดำเนินธุรกิจให้เอื้อกับกลุ่มของตน^๖ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบอย่างจริงจัง เห็นได้ชัดในสภาพเศรษฐกิจและสังคมของภาคกลางต่อมา^๗

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เองที่เกิดการขยายตัวของชุมชนและผู้คนกลุ่มต่างๆ เข้าไปสู่พื้นที่ภายใน บุกเบิกที่นาเพื่อทำนาจากดงจากป่าให้เป็นผืนนา ซึ่งเป็นช่วงที่กลุ่มลาวแง้ว พวนจากชุมชนเดิมขยายไปสู่ชุมชนใหม่เช่นเดียวกัน วิธีการบุกเบิกที่ดินถากถางป่าของผู้เข้ามาใหม่ ซึ่งส่วนมากเป็นป่าไผ่จึงต้องเผาป่าและทำนาหยอดหลุมก่อนเนื่องจากต่อไม้เยอะ ต่อมาก็ใช้ช้างไถนาจนต่อไม้หมดไป จึงนำควายมาใช้ในภายหลัง^๘

แม้การบุกเบิกที่ทำกินจะทำให้ชาวนาเป็นเจ้าของที่ดินผืนใหญ่จำนวนมาก ต่อมา มีการแบ่งขายบ้าง แบ่งเป็นมรดกบ้าง ทำให้การครอบครองที่ดินกระจายเป็นรายย่อย และ ชาวนาในภาคกลางเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็เปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพอย่างรวดเร็วเป็นการผลิตจำนวนมาก

ในราว พ.ศ.๒๔๔๘ เริ่มมีการขุดคลองชลประทานสายใหญ่เจ้าพระยา-ป่าสัก หรือคลองอนุศาสนนันท์ นอกจากนี้ยังมีการขุดคลองชลประทานเล็กๆ แยกย่อยกันเป็นเครือข่ายก้างปลา ทั้งที่เป็นคลองหรือลำน้ำแต่เดิมก็ถูกปรับให้เป็นคลองชลประทาน ในขณะเดียวกัน การสร้างเขื่อนเจ้าพระยาและเขื่อนภูมิพล มีผลอย่างยิ่งต่อลำน้ำสายในทางฝั่งตะวันออกของเจ้าพระยาด้วย เพราะทำให้การหมุนเวียนของน้ำมีไม่เพียงพอ ลำน้ำสายเดิมๆ ที่เป็นหัวใจของชุมชนในแถบบ้านหมี่ บางซาม ทำวุ้นจึงหมดความสำคัญลง

การทำนาเพียงครั้งเดียวก็ไม่พอเพียงกับค่าใช้จ่ายเสียแล้ว จึงต้องพึ่งพาเงินจากพ่อค้าชาวจีน จนเกิดวิธีการตกข้าวและตกหนี้ การตกข้าวคือการรับซื้อข้าวจากชาวนาที่เป็นลูกหนี้หรือเช่าที่ดินของพ่อค้าในราคาถูกกว่าราคาตลาด เป็นการบังคับซื้อเพื่อเป็นการหักหนี้ ส่วนการตกหนี้หรือตกเงิน คือการออกเงินให้ชาวนากู้ โดยคิดดอกเบี้ยสูงๆ หรือบางครั้งมีการเพิ่มจำนวนเงินให้สูงขึ้นโดยที่ชาวนาไม่รู้ ส่วนมากใช้โฉนดที่ดินจำนองและมักจะขาดจำนอง วิธีการเหล่านี้ ทำให้ชาวนาจำนวนมากสูญเสียที่ดินของบรรพบุรุษไป และเป็นชาวนาที่ไม่มีที่ดินของตนเอง การเปลี่ยนมือเจ้าของที่ดินซึ่งเกิดขึ้นมาไม่ต่ำกว่า ๕๐-๖๐ ปีแล้ว

ในปัจจุบันชาวนาลาวแง้วและชาวนาอื่นๆ มีที่นาจำนวนน้อยลง และเปลี่ยนเป็นการทำนาโดยไม่เกี่ยวข้องกับฤดูกาล เพราะทุกครั้งชลประทานปล่อยน้ำมากก็จะ ไถ คราด หว่านข้าวทันที โดยใช้ปุ๋ยเคมี ฉีดยาฆ่าหญ้า ฆ่าแมลง การไถ การหว่าน การจ้างรถเกี่ยว กลายเป็นกิจกรรมเร่งรีบทั้งนั้น บางรายที่ไม่มีเงินทุนต้องกู้เงิน ธ.ก.ส. นำเงินมาซื้อสิ่งของอุปกรณ์ทำนา เช่น บ้านหนึ่งเล้าว่าต้องซื้อปุ๋ย ๓ ตันราคา ๒,๑๐๐ บาท ยาฉีด ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ราวๆ ๕๐๐ บาท

^๖ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ. ระบบไพร่ในสังคมไทย สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, ๒๕๒๖ กล่าวในบทสรุป หน้า ๑๗๑-๑๗๖.

^๗รายละเอียดเห็นได้จาก การนำเสนอข้อมูลสัมภาษณ์การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคมแบบพอยังชีพไปสู่เศรษฐกิจเพื่อการขายในชุมชนภาคกลางในช่วงปี พ.ศ.๒๓๔๘-พ.ศ.๒๔๗๕ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ กรุงเทพฯ, ๒๕๓๓

^๘สัมภาษณ์ พระครูนิวริฐธรรมธันธ์ (เจริญ) เจ้าอาวาสวัดจันทน์, ธันวาคม ๒๕๓๖

ค่าเกี่ยวข้าวไร่ละ ๓๐๐ บาท ๕๐ ไร่ รวม ๑๕,๐๐๐ บาท ค่าเช่านาอีก ๑,๒๐๐ บาท แต่ครั้งก็มีต้นทุนเยอะ ตามบ้านต่างๆ มักมีอาชีพเลี้ยงวัวเสริมไว้ขายเป็นวัวตัวผู้ เพราะการทำนาอย่างเดียวมีรายได้ไม่พอค่าใช้จ่าย บ้านหนึ่งๆ เลี้ยงกันราว ๑๐ ตัว ๖-๗ เดือนจึงจะขาย ประมาณตัวละ ๘,๐๐๐ บาท ในปัจจุบันชาวบ้านทำนาทั้งที่เป็นนาของตนเองและนาที่เช่าผู้อื่นเกือบครึ่งต่อครึ่ง เช่น นาตนเอง ๒๕ ไร่ นาเช่า ๑๘ ไร่ โดยค่าเช่าไร่ละ ๕๐๐ บาทต่อปี เป็นต้น^๔

สำหรับคนที่หมดที่นา เนื่องจากการฝากขายที่นากับนายทุน ก็กลับมาเป็นผู้รับจ้างและใช้แรงงาน เช่นรับจ้างไถนา รับจ้างหว่านปุ๋ย รับจ้างขับรถไถ หรือแล้วแต่ว่าใครจะจ้างไปทำงาน โดยค่าแรงขั้นต่ำประมาณ ๑๐๐ บาทขึ้นไป

แต่ชาวบ้านบางแห่ง เช่น บ้านหนองหินใหญ่ ในอำเภอบ้านหมี่ กลุ่มคนอายุราว ๕๐ ปีขึ้นไปจะซื้อรถมือสองมาวิ่งรับส่งผักหรือผลไม้ที่ตลาดไทหรือตลาดสี่มุมเมือง ชาวบ้านรุ่นนี้ส่วนหนึ่งไม่ทำนากันแล้วเพราะรายได้ไม่พอใช้ มีการแนะนำให้ทำนาสวนผสมขึ้นสำหรับคนที่มืทีน่าน้อยๆ และสวนส้มซึ่งมีการเช่าที่ดินที่เคยเป็นที่นาแล้วทำการเปลี่ยนสภาพกร่องให้เป็นสวนส้ม ซึ่งมักมีสัญญาเช่ากันประมาณ ๒๐ ปี แม้อาชีพหลักของชาวลาวเงี้ยวในปัจจุบัน คือ ทำนา แต่ก็มักมีอาชีพเสริม เช่น ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ปลุกผัก ค้าขาย ยามว่างจากทำนาบางแห่งเช่นในตำบลทองเอนจะเย็บอบ เป็นสินค้าของตำบลที่สำคัญ บางแห่งก็จะทอผ้าในกลุ่มสตรีที่เริ่มมีการทำขึ้นใหม่ แม่บ้านที่อยู่ว่างรับเย็บผ้าโหล ซึ่งได้ค่าจ้างโหลละ ๒๐-๒๕ บาท หรือถักคอเสื้อคอกระเช้า ได้ตัวละ ๓ บาท นักเรียนที่จบมัธยมต้นจนถึงมัธยมปลายมักจะทำงานที่บริษัทมินิแบ ไปทำงานกรุงเทพฯ เป็นทหาร ตำรวจ ครู ปะปนกันไป

แม้ว่าการทำสวนส้ม จะมีอยู่รายรอบหมู่บ้าน ไม่ปรากฏว่ามีการจ้างแรงงานในหมู่บ้านน้ำจั้นเลย บางสวนจ่านำแรงงานมาจากต่างถิ่นโดยมาจากภาคอีสานเป็นส่วนมาก

รอบหมู่บ้านที่มีลาวเงี้ยวอยู่จะมีการเช่าที่ดินขนาดใหญ่เพื่อทำสวนส้ม นับจากบ้านหนองหินใหญ่ บ้านไผ่ใหญ่ บ้านโป่ง บ้านน้ำจั้น บางคนที่มีนาเป็นของตนเองไม่ยอมให้เช่าทำ แต่ก็มีการล้อมรอบที่นาจึงจำใจต้องให้เช่าระยะ ๒๐ ปี เพราะนายทุนสวนส้มต้องการเช่าที่เท่านั้นเป็นที่น่าสังเกตว่านาเหล่านี้เป็นนาเช่า เจ้าของที่ดินยังต้องการให้ทำนามากกว่า แม้ว่าจะได้ค่าเช่าเพียงไร่ละ ๕๐๐ บาทต่อปี แต่ผู้เช่านาจ่ายเงินไม่ตรงตามกำหนดและมักต่อรองกับเจ้าของนา ทำให้เจ้าของนาตัดความรำคาญยอมให้เช่าทำสวนส้ม การเช่าสวนส้มจะมีวิธีการ คือ ถ้าเช่าที่ ๒๐ ไร่ ค่าเช่าที่ไร่ละ ๒,๐๐๐ บาทต่อปี รวม ๒๐,๐๐๐ บาทต่อปี หากที่ดินใครมีการเช่าอยู่ก่อนก็จะจ่ายค่าออกจากนาไร่ละ ๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ บาท โดยก่อนทำสัญญาจ่ายมัดจำในราคาไร่ละ ๒,๐๐๐ บาท การจ่ายค่าเช่าจ่าย ๕ ปี ต่อ ๑ ครั้ง จนครบสัญญา หมายความว่าที่ดิน ๒๐ ไร่ เมื่อครบ ๕ ปีก็ต้องจ่าย ๑๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นค่าตอบแทนที่ดูแน่นอนและมีมูลค่าสูงกว่าการให้เช่าที่ทำนาแบบเดิม แต่เจ้าของที่ดินไม่แน่ใจว่า เมื่อครบ ๒๐ ปี จะใช้ที่ดินได้ดังเดิมหรือไม่ ชาวบ้านบางคนกลัวสารเคมีที่มากับสวนส้ม และบางบ้านที่อยู่ใต้ลมก็เริ่มมีปัญหากันแล้ว

^๔ สัมภาษณ์นายสา นางปิ่น อินธูณ, อายุ ๗๕ ปี, ๔๓ หมู่ ๘ บ้านโป่งน้อย ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

และกลายเป็นมะเร็งเพราะมีการทำสวนส้มอยู่รายรอบหมู่บ้าน อีกทั้งสารเคมีที่ชาวนาใช้ตามทุ่งนา ชาวบ้านบางคนถึงกับบอกว่ามีชีวิตอยู่อย่างตายผ่อนส่ง

ชาวนาเช่าที่ดินบางส่วนต้องเปลี่ยนสถานะเป็นคนงานในสวนส้ม ซึ่งมีการใช้ยาฆ่าแมลงมาก บางคนก็ต้องเลิกทำนาไป เพราะเจ้าของที่ดินที่ให้เช่าเหล่านั้นมักเป็นคนหนีหนี้เชื่อสายเงินในตลาด ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ ส่วนชาวบ้านที่เป็นเจ้าของที่ดินเองก็มักไม่ยอมให้เช่าทำสวนส้มเพราะไม่แน่ใจว่าจะสามารถเปลี่ยนให้กลับมาเป็นที่นาได้ดังเดิมหรือไม่ เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นมาไม่ถึง ๑๐ ปี

พื้นที่การทำนาส่วนใหญ่ของชุมชนลาวแง้วในปัจจุบัน จะอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นพื้นที่เฉพาะเกษตรกรรม ไม่สามารถเปลี่ยนทำเป็นโรงงานหรือบ้านจัดสรรได้ มีคลองชลประทานทั้งเล็กและใหญ่หล่อเลี้ยงตามนาอยู่ทั่วไป ทำให้ต้องมีการทำนาตลอดทั้งปีที่มีการปล่อยน้ำมา จึงทำนามากกว่า ๒ ครั้ง ซึ่งทำกันเช่นนี้มากกว่า ๓๐ ปีแล้ว มีการพื้งปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ใช้เครื่องจักรกลคือรถไถเดินตามและรถไถสี่ล้อแบบนั่งขับ เวลาหว่านปุ๋ย ฉีดยา มีการจ้างคนในหมู่บ้านที่ไม่มีนาเป็นของตนเอง การทำงานหนักเช่นนี้ทำให้ชาวนาดึงเครื่องดีมบำรุงกำลังจนติดและเกิดปัญหาสำหรับคนใช้แรงงานมากๆ ทำให้ติดยาบ้าด้วยเช่นกัน

ระยะหลัง พ.ศ.๒๕๔๐ ยาเสพติดระบาดมากในหมู่บ้านทั่วไป เนื่องจากพื้นที่มีการใช้แรงงานมาก โดยเฉพาะอาชีพรับจ้าง เช่น แรงงานในสวนส้ม รวมทั้งเยาวชน ทุกวันนี้ยังไม่มีหน่วยงานใดคิดแก้ปัญหาอย่างเต็มที่ เพราะบางครอบครัวก็กินยาทั้งพ่อและลูก คนขายก็เป็นคนในหมู่บ้าน คนซื้อก็ซื้อกันในหมู่บ้าน

ในปัจจุบัน ครอบครัวหนึ่งๆ สามารถทำนาได้ด้วยตัวเองเพียงคนเดียว แต่ต้องอาศัยแรงงานรับจ้างทำนา ซึ่งเมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้ว แทบไม่ได้ค่าตอบแทนเลย แม้ว่าบางบ้านจะมียุ้งข้าว แต่ก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์มากนัก ลุงบอกว่าเดี๋ยวนี้ไม่มีการทำขวัญข้าวแล้ว ใช้รถ ใช้เครื่องจักรเวลาทำนา ใช้รถเกี่ยว แล้วขายเลย ไม่มีการเก็บ แม้ราคาไม่ค่อยถูกใจก็ต้องจำใจขาย เพราะไม่อยากรุงยุ้ง ระบาย รับขาย รับนำเงินไปใช้จ่าย หนี้สิน ค่าปุ๋ย ค่ายา จ่ายหนี้หรือดอกเบี้ย ธ.ก.ส

หนี้ชั่วชีวิต จากเดิมที่ชาวบ้านกู้เงินกับนายทุนในตลาดซึ่งเป็นคนเชื่อสายเงิน ต่อมาก็มีการรวมกลุ่มเป็นสมาชิกสหกรณ์ธ.ก.ส. กู้เงินโดยมีการนำเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินไปจำนำตามวงเงินที่สามารถกู้ได้ จึงเรียกว่า เงินกลุ่ม เงินที่ได้จะนำไปใช้ เช่น

- จ่ายค่าปุ๋ย ซึ่งบางที่เป็นของธกส. ที่ไปตกลงกับร้านค้าเอาไว้ หรือไปซื้อในตลาดบ้าง บางครั้งจะมีคนนำปุ๋ยมาขายแบบขายเชื่อ วิธีการเหมือนตกดอก ทำให้เป็นหนี้เพิ่มขึ้น
- ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า รถ สร้างบ้านต่อเติมบ้านใหม่
- ใช้หนี้
- กู้เพื่อนำมาใช้จัดงานบวช งานแต่ง ให้ทัดเทียมเพื่อนบ้าน
- ซื้อที่นา ซื้อรถไถ โดยผ่อนชำระเป็นงวดๆ

แต่ปัจจุบันเงินทุนที่ลงไปสู่ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแหล่งที่มา โดยส่วนใหญ่มาจากรัฐบาลในรูปแบบของเงินกองทุนต่างๆ ฝ่ายนายทุนในหมู่บ้านกลายเป็นผู้รับประโยชน์จากดอกเบี้ยยหรือการเป็นพ่อค้าคนกลางที่ชาวบ้านต้องมาพึ่งพา ส่วนเงินรูปแบบต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน ชาวบ้านบางคนกล่าวว่า

กองทุนหมู่บ้านละ ๑ ล้านบาท มันก็ดีถ้าเขาช่วยคนจน แต่ไม่นำมียอดดอกเบี้ย จะได้มีเงินหมุน ชาวบ้านคิดว่ามันยุ่งยาก เลยตกลงกันว่าไม่เข้ากองทุนดีกว่า เพราะกังวลว่าเมื่อถึงกำหนดส่งจะหาเงินไม่ทัน ไม่เอาด้วยเพราะไม่อยากจะยุ่งยากไปรับประกันใคร การที่มีเงินลงในหมู่บ้านละ ๑ ล้านบาท ไม่ได้ช่วยให้เกิดความสามัคคีขึ้นแต่อย่างใด กลับทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา^{๑๑}

ในปัจจุบัน เงินกองทุนที่เข้าสู่หมู่บ้านมีหลายประเภท ที่ดูเหมือนจะเป็นโครงการในระยะยาวและมีวงเงินกู้ไม่มากนัก เช่น เงินกองทุนฟื้นฟูหมู่บ้านโครงการต่างๆ เป็นของกลุ่ม เช่น กลุ่มทอผ้า ให้กู้ได้ไม่มีดอกเบี้ย บริหารร่วมกัน หากสมาชิกคนใดไม่นำเงินมาใช้คืน สมาชิกทั้งหมดต้องชดใช้เงินร่วมกัน ระยะเวลากู้และส่งคืน ๑ ปี สมาชิกบอกว่า ดีกว่าไปกู้คนอื่น กู้เงินมาใช้จ่ายเกี่ยวกับจ้างด้านา ชื่อของใช้จ่ายในครอบครัวเพื่อการศึกษาของลูก และกองทุนเงิน ก.ข.บ.จ. กรรมการบริหารเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. ผู้ช่วยสารวัตรกำนัน ผู้กู้จำต้องเขียนโครงการเอง ที่ผ่านมาผู้กู้มักจะเขียนโครงการผิดแก้ไขบ่อย จึงให้กรรมการเขียนให้ฉบับละ ๕ บาทเอกสารจะได้ไม่ผิด กรรมการทั้ง ๑๒ คนเป็นผู้พิจารณาเมื่อใครเขียนโครงแล้วกรรมการอนุมัติ ให้กู้ได้ ผู้กู้ต้องไปเปิดธนาคาร เมื่อเงินเข้าบัญชี จึงไปรับเงินได้

เงินกองทุนหมู่บ้าน (ก.ท.บ.) วงเงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท สมาชิกในหมู่บ้านเป็นผู้เลือกกรรมการจำนวน ๑๕ คน คุณสมบัติของกรรมการคือ ไม่ติดยาเสพติด ไม่เคยต้องโทษมาก่อน ไม่เป็นบุคคลที่ถูกไล่ออกจากราชการ ผู้ดูแลและที่ปรึกษาคือพัฒนากรชุมชน จำนวนผู้ขอกู้มีมากเกือบทั้งหมู่บ้าน ขอกู้ได้หมดทุกคนแต่จะได้มากหรือน้อยต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการ เช่น มีผู้ขอกู้สูงสุดเป็นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท และต่ำสุด ๒,๐๐๐ บาท ในขณะเดียวกันผู้ที่เป็นการสามารถกู้ได้ ๒๐,๐๐๐ บาท จึงมีข้อครหาต่อกรรมการอยู่เสมอ ผู้กู้ส่วนมากยอมรับมติของกรรมการ เนื่องจากกรรมการและผู้กู้มีแนวคิดตรงกันคือทุกคนที่กู้จะต้องได้เงินมากน้อยตามความสำคัญของโครงการ และจะเฉลี่ยเงินให้เท่าๆ กัน ก่อนผู้กู้ต้องเขียนโครงการให้กรรมการพิจารณาโครงการเพื่ออนุมัติ เมื่อโครงการผ่านต้องมาทำสัญญาและรับเงิน ถึงกำหนดส่งก็ส่งเงินตามกำหนดตามสัญญา สมาชิกต้องนำเงินไปทำตามโครงการที่เขียนไว้ บางคนก็ปฏิบัติตามโครงการมีบ้างที่นำเงินไปทำอย่างอื่น เช่น

- มีการนำเงินไปทำอย่างอื่นแต่เมื่อถึงเวลา ผู้กู้สามารถส่งดอกและต้นครบถ้วน
- เมื่อถึงกำหนดส่ง ก็จะไปกู้ที่อื่นมาส่ง พอเงินออกก็นำเงินไปใช้คืนพร้อมดอกเบี้ย
- แจ้งว่ากู้เงินไปเลี้ยงปลา แต่ไม่ได้เลี้ยงจริง เมื่อกำหนดส่ง มีเงินมาส่งทั้งต้นและดอก

^{๑๑} สัมภาษณ์นายพุย เขี่ยมหาญ, อายุ ๖๕ ปี, บ้านหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

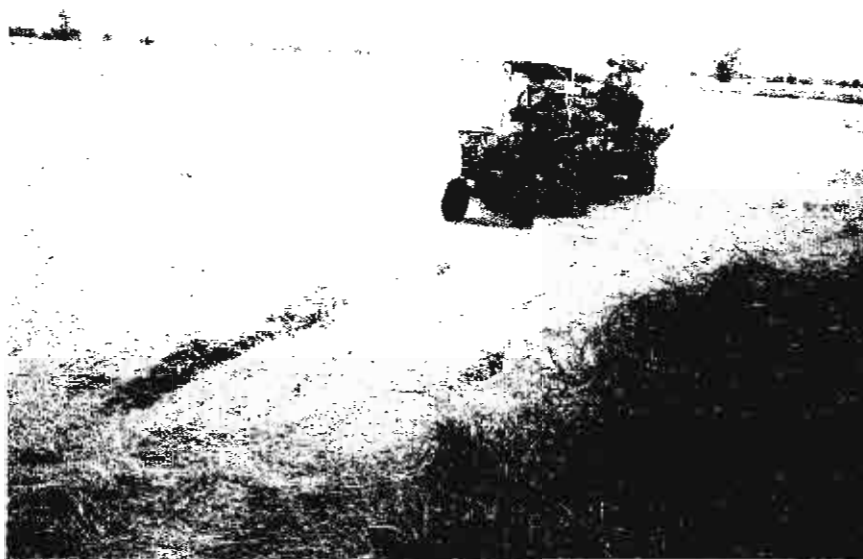
ปัญหาที่พบในกองทุนทุกประเภท คือ เงินที่กู้ได้เป็นเงินจำนวนน้อย เงินที่กู้ ได้ออกไม่ตรงกับเวลาที่ต้องการใช้ บางที่เกี่ยวข้าวแล้วเงินจึงออกไม่ทันกับความต้องการ ดังนั้นเงินกู้ต่างๆ จึงไม่มีประโยชน์ถึงที่สุดของชาวบ้าน

แต่กลับทำให้เกิดวัฏจักรกลับมาเป็นหนี้อีก วนเวียนไปอย่างนี้ตลอดเวลา จนกลายเป็นหนี้ที่ชั่วชีวิตนี้ก็คงไม่สามารถหลุดออกไปพ้นจากวงจรนี้ได้ บางคนบอกว่าหากเปลี่ยนไปประกอบอาชีพต้องไปเริ่มต้นใหม่นับตั้งแต่ต้องซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ใหม่ทั้งหมด มีชาวบ้านคนหนึ่งเปลี่ยนจากการทำนาไปทำสวนส้ม แต่ก็ถูกมองว่าคงไม่สามารถทำต่อไปได้ เพราะไม่มีทุน เช่นเดียวกับนายทุนสวนส้มจากปทุมธานี รวมถึงความชำนาญในอาชีพการปลูกส้มก็ไม่มีแต่อย่างใด

ผลจากการทำงานหนักตั้งแต่คนในรุ่นบรรพบุรุษของลาวแอ้งในการบุกเบิกที่ดินทำกิน และส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่นาแปลงใหญ่ ถูกโครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐทำให้คนส่วนหนึ่งกลายเป็นเจ้าของที่ดินรายย่อย บางรายการสิทธิ์ที่ดินก็หลุดมือไป เนื่องจากการกู้ยืมเงินมาใช้ในการทำเกษตรกรรม แม้จะอยู่ในพื้นที่ปฏิรูป น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ สามารถทำนาได้มากกว่า ๒ ครั้ง หรือทำทุกครั้งที่ชลประทานปล่อยน้ำมา แต่ก็ต้องมีต้นทุนค่าปุ๋ย ค่ายาฆ่าแมลง การดูแลรักษา ซึ่งทำให้ต้นทุนเป็นจำนวนเงินที่สูง แม้จะสามารถทำนาได้เพียงคนเดียวไม่ต้องช่วยเหลือกันในระหว่างครอบครัว แต่ต้นทุนกับราคาข้าวที่ขายได้ ทำให้ชาวบ้านบางรายไม่มีเงินเหลือหลังจากขายข้าวแล้ว กลายเป็นการทำงานเพือนายทุนที่ไม่เห็นตัวตน และเป็นการสนับสนุนจากรัฐบาล

ผลเสียของการกลายเป็นวัฏจักรหนี้ที่ไม่มีวันสิ้นสุด กำลังเปลี่ยนผ่านจากมือของนายทุนในตลาดที่เป็นคนเชื้อสายจีน กลายเป็นการสนับสนุนจากรัฐบาล ผู้ได้รับผลประโยชน์จากการทำงานหนักของชาวนาชาวลาวแอ้ง คือ การกระจายรายได้ไปสู่กลุ่มคนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าคนกลางผู้รับซื้อข้าว ผู้ผลิตปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง ผู้ผลิตเครื่องมือบำรุงกำลัง ผู้ผลิตและผู้ขายยาบ้า เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ชาวนาชาวลาวแอ้งกำลังต่อสู้เสี่ยงปากท้องให้กับคนที่พวกเขาอาจไม่เคยรู้จักตัวตนจริง ๆ

และจะต่างกันอย่างไรกับเชลยลาวที่ต้องทำงานส่งส่วยให้แก่หลวงอย่างลำบากยากเย็น



ภาพที่ ๑๙ แรงงานในการเกษตรปัจจุบัน เปลี่ยนเป็นใช้เครื่องจักรกลแทบทุกขั้นตอน ในภาพเป็นการชนข้าวเพื่อนำมาตากแดดลดความชื้น การชนข้าวหากต้องจ้าง คิดราคาดังละ ๑ บาท



ภาพที่ ๒๐ และ ภาพที่ ๒๑ ยุ้งข้าวและรถเข็นข้าวในบริเวณบ้าน และคันไถ แอออกควาย กลายเป็นของเก่าที่เก็บไว้เฉยๆ เพราะการทำนาในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงวิธีผลิตไปจนหมดสิ้นแล้ว แต่เดิมอุปกรณ์ดังกล่าวมีความจำเป็นสำหรับชาวนามาก แต่ปัจจุบัน การเก็บเกี่ยวที่จ้างรถเกี่ยวทันสมัยและสามารถขายข้าวทันที โดยไม่มีชาวนาคนใดเก็บข้าวไว้ขายเพื่อเก็งราคาแล้ว



ภาพที่ ๒๒ ร่องคันหอมที่ชาวนา
บางส่วนหันมาปลูก ซึ่งต้องพึ่งพาให้
โชคช่วยเสมอ อยู่ในช่วงที่หอมได้
ราคาดี จะมีพ่อค้าคนกลางมาซื้อถึง
แปลง

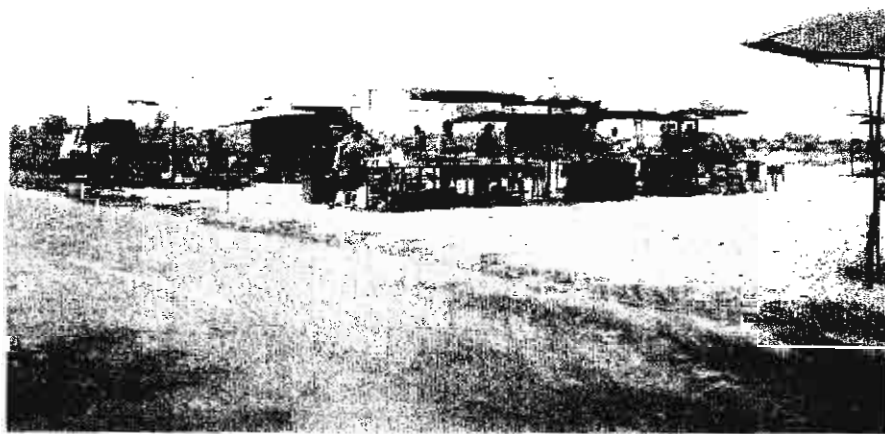


ภาพที่ ๒๓ และ ภาพที่
๒๔ การทำสวนส้มในพื้นที่
ที่ทำนาของนายทุนสวน
ส้มจากปทุมธานี โดยเขา
ที่ของชาวนาในระยะ ๒๐
ปี และให้ค่าเช่ามากกว่า
ค่าเช่านาอย่างเทียบไม่ติด
โดยไม่มีการจ้างแรงงาน
จากชาวบ้านแต่อย่างใด
พื้นที่ทำสวนส้มเป็นพื้นที่
อุดมสมบูรณ์ด้วยระบบชล
ประทานอย่างดี และหาก
ชาวนารายใดไม่ให้เช่าที่ก็
มักจะปลูกข้าวได้ยาก
เพราะถูกล้อมรอบด้วย
สวนส้ม และมีปัญหาใน
เรื่องน้ำและการใช้ยาฆ่า
แมลง





ภาพที่ ๒๕ แม่บ้านในปัจจุบัน รวมกลุ่มโดยได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชน เพื่อการทอผ้า ในอดีตการทอผ้าเริ่มจากกลุ่มพววก่อน แล้วจึงขยายความนิยมไปสู่ชุมชนกลุ่มอื่นๆ



ภาพที่ ๒๖ ทุกวันนี้ชาวบ้านเริ่มขยายอาชีพเพิ่มจากการทำนาเพียงอย่างเดียว การติดตลาดนัดทุกวันเสาร์ แพร่หลายในชุมชนมากขึ้น แต่ในปัจจุบันค่อนข้างชบเซาเพราะการซื้อขายมีค่อนข้างน้อย

บทที่ ๔

สรุป

สังคมวัฒนธรรมในลุ่มน้ำเจ้าพระยาหรือในภาคกลางของประเทศไทย มีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างบูรณาการให้ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อยู่ร่วมกันโดยปราศจากเหตุการณ์ขัดแย้งรุนแรงระหว่างกลุ่ม โดยการดูดกลืนวัฒนธรรมบางอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

จากอิทธิพลของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ผ่านมา นอกจากจะเป็นการรวบอำนาจทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และระบบความเชื่อจากท้องถิ่นเข้าสู่ศูนย์กลางแล้ว ยังสร้างสถานการณ์ในปัจจุบันที่ไม่สามารถแยกแยะกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มต่างๆ ออกจากกันอย่างชัดเจนหากสังเกตเพียงสภาพโดยทั่วไป นอกเสียจากความเชื่อบางประการที่ยังคงหลงเหลือและมีหน้าที่ทางสังคมอยู่ในชุมชนนั้นๆ สิ่งเหล่านี้อาจเรียกได้ว่าเป็น สำนึกทางชาติพันธุ์ [Ethnicity] อย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็ญญแจสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ภายใต้สังคมไทยทุกวันนี้

จากการศึกษาพบว่า หากพิจารณาไม่ว่าในทางประวัติศาสตร์หรือในความรู้สึกของผู้คนปัจจุบัน ลักษณะการดูถูกทางชาติพันธุ์ต่อกลุ่มลาวยังคงดำรงอยู่อย่างไม่เสื่อมคลาย กลุ่มชาติพันธุ์ลาวถูกมองมองอย่างเป็นคนอื่นอยู่ตลอดเวลา แม้จะเป็นลาวเชื้อสายที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคกลางตั้งแต่เมื่อเกือบ ๒๐๐ ปีมาแล้ว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ไม่ได้น้อยไปกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในท้องถิ่นภาคกลางนี้สักเท่าใด

เพราะโครงสร้างแห่งการดูถูกทางชาติพันธุ์ฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกของรัฐ ตั้งแต่ในครั้งราชสำนักปกครอง ซึ่งมองกลุ่มลาวเป็นเพียงกำลังพลที่จะสนับสนุนและหล่อเลี้ยงพระนครหรือราชสำนักในช่วงหลังศึกสงคราม ทั้งยังมีอคติต่อกลุ่มลาวดังปรากฏในเอกสารต่างๆ และวรรณกรรมที่เผยแพร่สู่สามัญชน ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มลาวที่ถูกมองว่าด้อยกว่าและไม่ทัดเทียมกับวัฒนธรรมหลวงแบบภาคกลาง ทำให้เกิดการดูถูกและเข้าใจผิดรวมไปถึงไม่พยายามเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มลาวมากขึ้น หากฟังกลอนลำพรณาดังความทุกข์ยากของเชื้อสายลาว ซึ่งมีผู้นำมาเป็นบทร้องเพลง “ลาวแพน” ก็จะรับรู้ถึงความน้อยใจในการถูกมองว่าด้อยต่ำ ที่ไม่ต่างกันกับที่เราค้นพบในการศึกษานี้เลย

ผู้คนเชื้อสายลาวแฉวในท่ามกลางความเป็นคนไทยของรัฐไทย บริเวณเขตภาคกลางของลุ่มเจ้าพระยาในชุมชนเกษตรกรรมที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก ถูกเรียกว่า “ลาวแฉว” จากผู้คนกลุ่มอื่นและยอมรับการเรียกชื่อกลุ่มนี้ของตนโดยเป็นที่ยอมรับกันทั้งภายในกลุ่มและภายนอก อยู่อาศัยตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่เมื่อสงครามครั้งกวาดต้อนเชื้อสายลาวกลุ่มใหญ่เข้าสู่หัวเมืองชั้นใน สมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นลาวที่เป็นกลุ่มที่อาจถูกละเลยและมองข้าม เพราะปะปนอยู่กับกลุ่มพวน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นเดียวกันที่มีจำนวนชุมชนและประชากรมากกว่า กลุ่มลาว

แง่หนึ่ง แม้จะมีลักษณะเฉพาะทางประเพณีและวัฒนธรรมไม่โดดเด่น แต่ก็ยังคงสำนึกทางชาติพันธุ์ที่เกาะเกี่ยวการรวมกลุ่มเข้าไว้ด้วยกันได้ และดำรงสืบมาจนถึงปัจจุบัน

สำนึกทางชาติพันธุ์ที่ยังคงอยู่และแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มอย่างโดดเด่นนั่นคือ ระบบความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาตินั่นคือ การนับถือผี ที่สัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตการเกษตรในบางส่วน การควบคุมทางสังคมที่ยังคงเหลือ และความสำนึกร่วมในการเป็นกลุ่มผู้อพยพมาจากเมืองลาวครั้งบรรพบุรุษ และอีกส่วนหนึ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาวลาวเงี้ยว คือ การเป็นชาวนา ที่ทำนามาหลายชั่วคนด้วยความขยันขันแข็ง แต่การเป็นชาวนาในสังคมไทยเป็นภาวะที่ถูกกดดันในอำนาจของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมซึ่งนำพาการพัฒนาของรัฐเข้ามาปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและวิถีการผลิตอย่างขนานใหญ่ จนทำให้ปัจจุบัน เกิดภาวะหนี้ชีวิตที่ชาวลาวเงี้ยวไม่สามารถหลุดพ้นไปจากวงจรเหล่านี้ได้

ในท่ามกลางสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ ทั้งในทางสังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งมีการใช้ทรัพยากรอย่างไม่จำกัด และกลายเป็นผลร้ายที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนชาวนาในภาคกลางซึ่งรวมไปถึงชุมชนลาวเงี้ยวอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ชุมชนลาวเงี้ยวอาจจะยังไม่มีกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไม่ว่าจะในทางวัฒนธรรมหรือในทางการเมือง จนสามารถเห็น **สำนึกทางชาติพันธุ์** ที่แสดงออกอย่างโดดเด่นชัดเจน เพราะสภาพสังคมในอดีตได้ดูถูกความแตกต่างของกลุ่มลาวให้กลายเป็นความเหมือนโดยเฉพาะในทางกายภาพจนเกือบหมดสิ้นแล้ว

แต่สำนึกทางชาติพันธุ์ของผู้คนเชื้อสายลาวเงี้ยว ก็ยังคงอยู่ในรูปแบบของ **ความเชื่อ** โดยเฉพาะในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ภาษาและสำเนียงการพูดแบบลาวเงี้ยว ส่วนความเคร่งเครียดในชีวิตซึ่งได้รับผลกระทบจากกระบวนการพัฒนาของรัฐ และโครงสร้างที่ไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ชาวนา สร้างภาระหนี้สินที่ไม่มีวันหลุดพ้น ทำให้เกิดการถวิลหาความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สามารถพึ่งตนเองได้ ระลึกถึงอดีตทั้งงดงามในชีวิตของบุคคลและในชุมชนที่สงบสุข ดังที่นายมานะ สารทพงษ์ อายุ ๕๓ ปี หมู่ ๓ บ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี กล่าวถึงอดีตของพวกเขาว่า

ประเพณีของหมู่บ้านเดิมนี่เปลี่ยนไปหลาย ตามสมัยนิยมแล้ว คนสมัยนี้ก็คือคนตะกอน ชี้อย่างง่าย บังเอิญ บังเอิญเรื่องเก่าๆ อีหยังอีหยังก็ซื้ออย่างเดียวหาแต่ความสบาย ว่าเรื่องโบราณไม่ค่อยดี เขายังว่าเรื่องโบราณมีดีอยู่หลายอย่าง ดูตามบ้านนี้ซิ ผักหญ้าหลายอย่างก็ปลูกกินเอง ไม่ต้องไปซื้อ สมัยก่อนไม่ต้องใช้เงิน ไม่ต้องเสี่ยงกับสารเคมี

ความในใจดังกล่าว สะท้อนความยากลำบากในชีวิตของกลุ่มคนที่ ครั้งหนึ่งเคยพึ่งพาตนเองได้ และมีชีวิตในแบบที่เรียบง่าย สงบสุข การรวมกลุ่มเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์ของตนเองในกลุ่มของชาวลาวเงี้ยวอาจจะฉายภาพไม่ชัดเจนนัก แต่เชื่อแน่ว่า หากมีสภาพการณ์ที่บีบรัดชุมชนลาวเงี้ยวยิ่งขึ้นกว่าในปัจจุบัน อัตลักษณ์และสำนึกทางชาติพันธุ์ก็อาจจะถูกผลิตซ้ำเพื่อสร้างอำนาจต่อรองของกลุ่มขึ้นมาใหม่ และนับว่าเป็นประเด็นที่ต้องเฝ้าติดตามในอนาคต

บรรณานุกรม

- จิตร ภูมิศักดิ์. **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ** กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์ดวงกมล จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๒๔
- โพธิ์ แคมลำเจียก. **ตำนานไทยพวน** กรุงเทพฯ : บริษัท ก. พลพิมพ์ พรินติ้ง จำกัด ๒๕๓๗
- ภูธร ภูมะธน บรรณาธิการ. **มรดกวัฒนธรรมไทยเบิ้ง สุ่มแม่น้ำป่าสักในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก หลพบุรี; ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๑**
- วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดลพบุรี**
- สมเด็จพระนเรศวรมหาราชานุภาพ. **นิทานโบราณคดี** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๗
- สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ. **นิราศทัพเวียงจันทน์** กรุงเทพฯ; สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔
- สุเทพ สุนทรภัสส์ บรรณาธิการ. **สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, พระนคร; ๒๕๑๑.
- สุวิทย์ อิศาศวัต. **ประวัติศาสตร์ลาว ๑๗๗๔-๑๙๗๕** สำนักพิมพ์สร้างสรรค์: กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓
- บังอร ปิยะพันธ์. **ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์** โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ; ๒๕๔๑
- มหาสิลา วีระวงศ์ เรียบเรียง, สมหมาย เปรมจิตต์ แปล. **ประวัติศาสตร์ลาว** โรงพิมพ์เทคนิคการพิมพ์; ลำพูน, ๒๕๓๕
- หงษ์ ปึงเผ่าพันธ์. **ลักษณะของภาษาลาวแฉ่ว ที่ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๗
- ศิวพร ฮาชันนารี. **การศึกษาระบบเสียงในภาษาลาวหลวงพระบาง: ศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาลาวครั้ง สุ่มน้ำท่าจีน และภาษาลาวด่านซ้าย** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓.
- http://www.phaidam.f2s.com/thong_en/sub_local.html

ข้อมูลสัมภาษณ์

- กนกวรรณ นาสึงห์ บ้านหนองเมือง. สัมภาษณ์ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๑.
- เจ้าอาวาสวัดจินตคามณี. อายุ ๔๖ ปี ๓๒ พรรษา. บ้านแปง ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. สัมภาษณ์ ๑๔ เมษายน ๒๕๔๔.
- จัน ชูศรี. อายุ ๖๑ ปี. ๕๒ หมู่ ๓ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๗ กรกฎาคม ๒๕๔๔.
- จรัส แก้วเหล็ก. อายุ ๖๓ ปี. ๖๐ หมู่ ๑๐ ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี.
- ช่อน สมทรง. หมู่ ๔ บ้านน้ำจัน ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๑๐ เมษายน ๒๕๔๑.

ถนอมศรี บุตรดี. อายุ ๖๖ ปี. ๔๒ หมู่ ๓ ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี.

ที่ - บุญรอด ช่างเสา. ๑๔ หมู่ ๒ ตำบลสายห้วยแก้ว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๔๔.

ทวย หนูคง อายุ ๗๔ ปี. ๕๘ หมู่ ๑ ตำบลสายห้วยแก้ว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๔.

ประสิทธิ์ โสภา. อายุ ๗๑ ปี. ๑/๑ หมู่ ๑๑ บ้านไผ่ล้อม ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี.

ปรีชา เชื้อมุข. อายุ ๖๕ ปี. บ้านน้ำจั้น ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๕ เมษายน ๒๕๔๑.

ปลิว กำเพชร. อายุ ๖๓ ปี. ๑/๑ หมู่ ๑ ตำบลสายห้วยแก้ว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๔.

ปิ่น- ทวย เทพธูลี. อายุ ๘๕ และ ๗๕ ปี. หมู่ ๓ ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. สัมภาษณ์ ๑๓ เมษายน ๒๕๔๔.

พระชงค์ แสนล้อม ฉายา ติสสวโส. วัดกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี.

พระณรงค์ฤทธิ์ ยโสธโร. อายุ ๔๕ ปี ๔ พรรษา. รองเจ้าอาวาสวัดพระปรารค์ บ้านไผ่ล้อม อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี.

พระสมุญงค์ เจ้าอาวาสวัดน้ำจั้น. ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.

ภู อนุภาพ. ๔ หมู่ ๑๑ ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี.

มานะ สารทพงษ์. อายุ ๕๓ ปี. หมู่ ๓ บ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. สัมภาษณ์ ๑๓ เมษายน ๒๕๔๔.

ม้วน เหมหอม อายุ ๘๖ ปี. ๑๓ หมู่ ๒ บ้านกกโก ตำบลเขาสามยอด อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๑.

ราช มีเครือ อายุ ๘๗. บ้านหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๑๑ เมษายน ๒๕๔๑.

ราตรี กองเงิน. อายุ ๖๖ ปี อาชีพ ทำนา. ๕๑/๑ หมู่ ๗ ตำบลหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๔

ไร มะเร็งสิทธิ์. อายุ ๖๐ ปี. ๘๐ หมู่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.

ละเอียต นวลแปง. อายุ ๕๓ ปี. ๓๖/๒ หมู่ ๘ ตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี.

วิน นาคแย้ม. อายุ ๕๗ ปี. ๕๒/๑ หมู่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๔.

วันดี เขียวธรรม. อายุ ๖๖ ปี. สัมภาษณ์ ๑๐ เมษายน ๒๕๔๒. ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๔๔.

วันดี อ้วนพี. บ้านกลาง ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี. สัมภาษณ์ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๔.

วันเพ็ญ จำปาแดง. อายุ ๔๐ ปี. หมู่ที่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.

ศรี สุลักษณ์ศิริ. ๕๒/๑ หมู่ ๒ ตำบลพุดา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๔.

สมจิตร บุญเต็ร. อายุ ๗๒ ปี. ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. สัมภาษณ์ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๑.

สมปอง บุญเต็ร. อายุ ๔๐ ปี. สัมภาษณ์ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๔๔.

สา อินรูน. อายุ ๗๕ ปี. ๔๓ หมู่ที่ ๘ ตำบลโคกเสลา อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๑ กันยายน ๒๕๔๔.

สุนีย์ สอนเครือ. อายุ ๗๐ ปี. บ้านหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๒๑ เมษายน ๒๕๔๑.

เสนอ คำกระสินทร์. บ้านกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. อายุ ๖๕ ปี. บ้านกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๒.

สังเวียน วันทอง. อายุ ๗๔ ปี. ๑๓ หมู่ ๒ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.

สำรวย พงษ์ตัน. อายุ ๔๒ ปี อาชีพทำนา. ๑๐๗ หมู่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์ ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๔.

อำไพ อะโหสี กำนันตำบลไผ่ใหญ่. สัมภาษณ์ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๕.

ภาคผนวกที่ ๑

การจำแนกบรรณานุกรมเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องลาวในท้องถิ่นภาคกลาง

ชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์

- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. รายงานการศึกษาชุมชน ชาวพวน-หมู่บ้านโพธิ์ศรี ตำบลบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑.
- สถาบันไทยศึกษา เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง “ไทดำ : จากสิบสองจุไท ผ่านลาว สู่ภาคกลางของประเทศไทย” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : ๒๕๔๑
- มงคล สำราญสุข. “ชาวครั้งแห่งจังหวัดสุพรรณบุรี” พิพิธภัณฑสาร. ปีที่ ๖, ฉบับที่ ๑ (ต.ค.-พ.ย. ๒๕๓๕) : หน้า ๓-๒๑
- วิเศษ เพชรประดับ. “ลาวครั้งในจังหวัดชัยนาท” พิพิธภัณฑสาร. ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๓ (พ.ค. ๒๕๓๓) : หน้า ๑๕-๒๒
- ชูชีพ อุดม, จีราพร แสงศิลป์ และเรืองยุทธ ตีระวนิช “ลาวโซ่ง” วารสารเมืองโบราณ. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๑๘ : ๒๘-๓๑.
- นิพนธ์ เสนาพิทักษ์. “ผู้ไทยโซ่ง” สาส์นผู้ไทย. คณะกรรมการชมรมไทยโซ่ง, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรพิทยา, ๒๕๒๓ : ๖-๓๖.
- สมิตร ปิติพัฒน์, บัณฑร อ่อนคำ และพูนสุข ธรรมภิมุข. ลาวโซ่ง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑.
- ผวน พ่วงชาวลวงศ์. ไทยพวนหาดเสี้ยว. เอกสารพิมพ์ดีดประกอบการบรรยาย, ๑๒ หน้า
- โพธิ์ แซ่มลำเจียก. ตำนานไทยพวน เล่าเรื่องเก่าแก่. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๓๗.
- วิเชียร วงศ์วิเศษ. ไทยพวน. พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในงานทอดกฐินขององค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ณ วัดหาดเสี้ยว อ. ศรีสัชนาลัย จ. สุโขทัย ๒๗ ตุลาคม ๒๕๑๗
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. “พวนบ้านหาดเสี้ยว ความคำนึงถึงเมื่อสามปีให้หลัง” วารสารเมืองโบราณ. ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๔ กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๓๖. ๑๐๐-๑๑๑
- ราชบัณฑิตยสถาน. พวน สารานุกรมไทย เล่ม ๒๐. กรุงเทพฯ : ไทยมิตรการพิมพ์, ๒๕๒๙. ๑๓๐๑๗-๑๓๐๒๑

ภาษาศาสตร์

- กันทิมา วัฒนะประเสริฐ และสุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ. รายงานการวิจัย ระบบเสียงภาษาลาวของกลุ่มน้ำท่าจีน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครปฐม : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๓๑.
- กาญจนา พันธุ์คำ. ลักษณะเฉพาะทางด้านเสียงของภาษาลาวในอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

- จินดา ชาดิงษ์. การศึกษาลักษณะของภาษาลาวครั้งที่ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) ๒๕๒๔
- จารุวรรณ สุขปิติ. การศึกษาลักษณะของภาษาลาวพวนที่ตำบลหัวหว้า อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) ๒๕๓๒
- ชลลดา สังวาลทรัพย์. การศึกษาลักษณะของภาษาลาวพวนที่ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. จารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๔
- เซน นคร. ระบบคำวากยสัมพันธ์ในภาษาลาวครั้ง หมู่บ้านวังเลา ตำบลหนองกรด อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๔.
- ธนากร สังเขป ระบบเสียงภาษาลาวแฉ่วและเปรียบเทียบกับภาษาถิ่นไท ๕ ภาษา วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิตสาขาภาษาศาสตร์เอเชียอาคเนย์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๖
- วรรณ รัตนประเสริฐ. คำและลักษณะคำในภาษาลาวเวียงในจังหวัดฉะเชิงเทรา มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) ๒๕๒๔
- วรนุช ประทีน. การศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาลาวโขงในจังหวัดนครปฐม ราชบุรีและเพชรบุรี มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) ๒๕๓๔
- วิจิตร คำมัญ. ๒๕๓๕. ระบบเสียงภาษาลาวครั้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิไลลักษณ์ เดชะ. ๒๕๓๐. ศึกษาเปรียบเทียบระเบียบเสียงของภาษาไทย ๖ ภาษาที่พูดใน อ.ท่าตะโก จ. นครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลลียา วัชรภรณ์. ๒๕๓๔. การศึกษาคำลงท้ายในภาษาลาวครั้ง. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- หงนุช ปึงเผ่าพันธ์. ลักษณะของภาษาลาวแฉ่ว ที่ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาไทย) ๒๕๒๗
- ศิริกุล กิติธรากุล. ๒๕๓๔. ความสัมพันธ์ระหว่างความใกล้ชิดชุมชนกับการเลือกใช้ศัพท์ ของชุมชนลาวครั้งที่บ้านหนองกระพี้ ตำบลบ้านหลวง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศิวพร ฮาชันนารี. ๒๕๔๓. การศึกษาระบบเสียงในภาษาลาวหลวงพระบาง :ศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาลาวครั้ง ลุ่มน้ำท่าจีน และภาษาลาวด่านซ้าย วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ. รายงานการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์การใช้คำและการแปรของภาษาของ คนสามระดับอายุ ในชุมชนภาษาลาวลุ่มน้ำท่าจีน นครปฐม : ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๖
- พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล. การศึกษาเปรียบเทียบระบบวรรณยุกต์ในภาษาของคน "ลาว" คน "ญ้อ" และคน "ผู้ไท" ในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. อักษรศาสตร์ (ภาษาศาสตร์) ๒๕๔๑

- พนิดา เอ็นสมุทร. คำและความหมายในภาษาลาวโซ่ง มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยา
นิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ (จารึกภาษาตะวันออก) ๒๕๒๔
- พรศรี ชินเชษฐ. วรรณยุกต์ภาษาลาวแง้วในคำเดียวกับในคำพูดต่อเนื่อง วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒
- อรพันธ์ อุณากรสวัสดิ์. การศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงภาษาผู้ไทกับภาษาลาวโซ่ง กรุงเทพฯ : สาขา
วิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๖
- อรพิน มณีวงศ์. การศึกษาเปรียบเทียบภาษาลาวโซ่งที่จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดนครปฐม วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิตสาขาภาษาศาสตร์อาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๐
- อัญชนา พานิช คำลงท้ายในภาษาลาวโซ่ง วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗
- เอมอร เชาวนสวน, การศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาลาวในจังหวัดนครปฐมและภาษาลาวในแขวง
บ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. จารึกภาษาไทย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๗
- Boonprasert, Chaluy. **Discourse Structure in Phuan**. M.A. Thesis(Linguistics). Institute of Language
and Culture for Rural Development, Faculty of Graduate Studies, Mahidol University, ๑๙๘๕.
- Eam-Eium, Chalong. **A Phonological Description of Phuan at Tambon Hat Siaw, Si Satchanalai District
Sukhothai Province**. M.A. Thesis(Linguistics). Institute of Language and Culture for Rural
Development, Faculty of Graduate Studies, Mahidol University, ๑๙๘๖.

ผ้าและเครื่องแต่งกาย

- กมลลา กองสุข. ผ้าจก : กลุ่มลาวคั้งบ้านกุดจอก ชัยนาท-บ้านทับผึ้งน้อย สุพรรณบุรี กรุงเทพฯ : สำนัก
งานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๖
- แก้มนวล. “ผ้าลาวครั้ง รอยต่อของชุมชน” โลฟิแอนด์เดคคอร์ด. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓๓ (พ.ศ. ๒๕๓๗) : หน้า
๑๒๓-๑๒๗
- แก้มนวล. “ผ้าลาวครั้ง: จินตนาการจากสิ่งแวดล้อม”. โลฟิแอนด์เดคคอร์ด. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔๔ (ก.ย. ๒๕๓๘)
: หน้า ๑๖๒-๑๖๗
- ชนิดา ตั้งถาวรสิริกุล. สื่อสัญลักษณ์ผ้าลาวเวียงจันทน์ ชนิดา ตั้งถาวรสิริกุล ; บรรณาธิการ ขาววิทย์
เกษตรศิริ, กาญจน์ ละอองศรี. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, มูลนิธิโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, บ้านทุ่งนา ต.ทัพหลวง อ.บ้านไร่ จ.อุทัยธานี.)
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ลาวศิลปะการถักทอเส้นใย. ปีที่ ๓๘, ฉบับที่ ๓ (ค.ศ. ๒๕๔๐) : อนุสาร อสท.
มหาวิทยาลัยศิลปากร. สถาบันวัฒนธรรมภูมิภาคตะวันตก. ลาวโซ่ง : การแต่งกาย ประเพณีและความ
เชื่อ สถาบันวัฒนธรรมภูมิภาคตะวันตก มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม : ๒๕๓๗
- ธนิษฐา แดนศิลป์. เสื้อผ้าและทรงผม วัฒนธรรมที่ยังไม่ตายของลาวโซ่ง. ปีที่ ๓๖, ฉบับที่ ๖ (มี.ค.
๒๕๔๒) : หน้า ๒๔-๓๘ ;
- อมรรัตน์ วิเศษภูมิงค์. เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของลาวโซ่ง การนิศึกษาชุมชนลาวโซ่งบ้านยางลาว ต.บ้าน
ดอน อ.อุ้มทอง จ.สุพรรณบุรี สารนิพนธ์สาขามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๕
- อรชร เอกภาพสากล. “เส้นทางสายผ้าลาวครั้ง” เมืองโบราณ. ปีที่ ๒๔, ฉบับที่ ๔ (ค.ศ.-ธ.ค. ๒๕๔๑)
หน้า๑๑๒-๑๑๖

พิธีกรรมและความเชื่อ

- นิภาพร โชติสุดแสนห์. พระราหู : ภาพสะท้อนการผสมกลมกลืนทางความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาวเวียง. สารนิพนธ์ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๔๑
- วันวิสาข์ สู่ศิวัฒน์. ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีเสนเรือนกับวิถีชีวิตของชุมชนลาวโซ่ง หมู่บ้านดอนไฮ ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี สารนิพนธ์ ศศ.บ. มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๘
- วลีรัตน์ มีกุล. ผีบ้าน : บทบาทและความสำคัญต่อวิถีชีวิตคนในชุมชน กรณีศึกษา : ลาวโซ่งบ้านสระ ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม สารนิพนธ์ ศ.บ. มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐
- ราตรี มฤคทัต พิธีลาลูกของลาวพวน : วิเคราะห์ในเชิงมานุษยวิทยา วารสารภาษาและวัฒนธรรม : ๙, ๒(๒๕๓๓)
- ยุรี ไบตระกูล. พิธีบุญก่าฟ้าของลาวพวน : กรณีศึกษาหมู่บ้านพวน ตำบลบางน้ำเขียว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗
- วาสนา อรุณกิจ. พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙
- นารณฤดี วิวัฒน์กุล. ๒๕๔๒. การดำรงอยู่ร่วมกันของกลุ่มความเชื่อผีเจ้านายและกลุ่มความเชื่อ ผีเทวดา กรณีศึกษา : ชาวลาวครั้งหมู่บ้านโคก ตำบลอุ้มถ้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. สารนิพนธ์ ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุคนธ์ ศิลบุตร. ๒๕๓๘. พิธีกรรมเลี้ยงผี ความเชื่อของชาวครั้ง หมู่บ้านโคก อำเภออุ้มถ้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิราพร เจริญสุข. พิธีศพของลาวโซ่ง ที่อำเภอบ้านดอน อำเภออุ้มถ้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. ปรินญาณินพนธ์ ศิลปศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๗.
- นกุล ชมภูนิช. ประเพณีชาวไทยโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด. กรุงเทพฯ : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๓๘.
- มณีรัตน์ ท้วมเจริญ. “พิธีเสนเรือนของโซ่ง” ศิลปและโบราณคดีในประเทศไทย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒, ๒๕๑๓.
- มยุรี วัดแก้ว. “พิธีศพของโซ่ง-แนวความคิดเกี่ยวกับศาสนาพิธีกรรม.” วารสารสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเพชรบุรี กันยายน ๒๕๒๒. ๒:๒๓-๒๗
- สุกัญญา จันทะสุน. ภูมิปัญญาชาวบ้าน และกระบวนการถ่ายทอด : การศึกษา “พิธีเสนเรือน” ของชาวลาวโซ่ง จังหวัด กรุงเทพฯ : สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๘
- วาสนา อรุณกิจ. พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง วิทยานิพนธ์ อ.ม. สังคมวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙

Lise Rishoj Peterson. “Religious Activities during Dry Season among the Loa Song Dam, Thailand”
Folk Vol. ๑๖-๑๗, ๑๙๗๔ : ๓๔๕-๓๗๙.

ศิลป ประเพณี และวัฒนธรรม

- ภัทรพงษ์ เก่าเงิน. จิตรกรรมฝาผนังวัดหนองพุทธาราม : การผสมผสานกันอย่างลงตัวของศิลปะไทย จีน และลาว. ปีที่ ๕๔, ฉบับที่ ๓ (พ.ค. - มิ.ย. ๒๕๕๔) : หน้า ๔๖-๕๕ ;
- สันติ เล็กสุขุม. โครงการศิลปะลาวในประเทศไทย กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๘
- พรพิมล ชันแสง อินทกอน : ประเพณีการเล่นของลาวโซ่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี กรุงเทพฯ : สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑
- วนิดา พิเศษพงษา. วัฒนธรรมไทยโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, ๒๕๓๐.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. “อินทกอน” ภาษาและวัฒนธรรม ๑.๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๒๔ : ๗-๑๖.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. การเล่นคอนของลาวโซ่งที่บางกุ้ง. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๔.
- อุบลทิพย์ จันทรเนตร. ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงกล่อมเด็กกับโลกทัศน์ของลาวพวน : จังหวัดสิงห์บุรี. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗
- จิรัชณา วานิช การทดลองใช้เรื่องเล่าจากโครงเรื่องวรรณกรรมตะวันตกเพื่อวัดทัศนคติที่มีต่อการแก้ปัญหาครอบครัวของชาวบ้านลาวโซ่ง ต.หนองปรัง อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี กรุงเทพฯ : สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.
- ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงกล่อมเด็กกับโลกทัศน์ของลาวพวน : กรณีศึกษาหมู่บ้านวัดกุฎีทอง จังหวัดสิงห์บุรี กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗
- มานิดา เชื้อนันทน์. ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นชาวลาวโซ่ง บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑
- ฤดีมน ปรีดีสนธิ. รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมประเพณีและประวัติศาสตร์ชุมชนกรณีไทย-พวน อำเภอบ้านผือ. อุตรธานี : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏอุตรธานี, ๒๕๓๙.
- อุบลทิพย์ จันทรเนตร. ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงกล่อมเด็กกับโลกทัศน์ของลาวพวนกรณีศึกษา หมู่บ้านวัดกุฎีทอง จังหวัดสิงห์บุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. รัฐศาสตร์ (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) ๒๕๓๖
- ฤทัย จงใจรักษ์. “เครื่องใช้ไม้สอยของลาวโซ่ง”. วารสารเมืองโบราณ ๒๒:๘ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๑๔ : ๗๘-๘๕.

โครงสร้างสังคม ระบบเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงและการผสมกลมกลืน

- มยุรี วัดแก้ว. การศึกษาโครงสร้างสังคมชาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๑.

- สมพร เกษมสุขจรัสแสง. การผสมผสานทางวัฒนธรรมของลาวโขงในเขตอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศึกษาศาสตร์ (การศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาต่อเนื่อง) ๒๕๖๖
- คณิงนุช มียะบุญ. ๒๕๓๗. การปรับตัวต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงของลาวครั้งที่บ้านโคก จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชา มานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- วรณัย พงศาชลากร. ๒๕๓๘. พืชเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในชุมชนลาวครั้ง : ศึกษา กรณีบ้านโคก ตำบลอุ้มทอง อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกรียงศักดิ์ อ่อนละมัย. วิถีการดำเนินชีวิตของชาวชนบทในกระแสโลกาภิวัตน์ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนไทพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. กรุงเทพฯ : คณะพัฒนาสังคม สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเยอ บ้านไทยดำ และบ้านไทยลาว : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี ขอนแก่น : คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๐
- ชนัญ วงษ์วิภาค. ๒๕๓๒. การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม : ศึกษา เฉพาะลาวครั้งอุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. เอกสารการพิมพ์โรเนียว กรุงเทพฯ : ภาควิชามานุษย วิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุมิตร ปิติพัฒน์. ลาวโขง : พลวัตของระบบวัฒนธรรมในรอบสองศตวรรษ กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรม ศาสตร์, ๒๕๔๐
- สมพร เกษมสุขจรัสแสง. การผสมผสานทางวัฒนธรรมของลาวโขงในเขตอำเภอเขาย้อยจังหวัดเพชรบุรี กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง ภาควิชาพื้นฐานทางการ ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๖
- นำพลย์ กิจรักษ์กุล. การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของลาวโขง ในจังหวัดนครปฐม นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒
- วิริยะ สว่างโชติ. ความสัมพันธ์แบบ ละแวกบ้าน และแบบ สังคมประชา ในชุมชนชาติพันธุ์ ไทย-ลาว แห่งหนึ่งที่จังหวัดลพบุรี ปีที่ ๑๙, ฉบับที่ ๔ (ต.ค. - ธ.ค. ๒๕๓๖) : หน้า ๖๘-๗๗

สำนักทางชาติพันธุ์

- กนกพรรณ แสงเรือง. ความสำนึกในเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของลาวพวน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.
- ปิยะพร วามะสิงห์. ความสำนึกในชาติพันธุ์ของลาวพวน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร์ มานุษย วิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๓๘

ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์

บังอร ปิยะพันธุ์. ประวัติศาสตร์ของชุมชนชาวลาวในหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. อักษรศาสตร์ (ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) ๒๕๒๙

บังอร ปิยะพันธุ์. ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์ กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๑.

ศรีศักร วัลลิโภดม. ลาวในเมืองไทย เมืองโบราณ ปีที่ ๖, ฉบับที่ ๒ (ธ.ค. ๒๕๒๒-ม.ค. ๒๕๒๓) : หน้า ๕๕-๗๐ ;

ฉลอง สุนทราวาณิช. สัมพันธภาพไทย-ลาว เชิงประวัติศาสตร์ ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ปีที่ ๘, ฉบับที่ ๑ (พ.ย. ๒๕๒๙) : หน้า ๑๔๒-๑๕๐ ศิลปวัฒนธรรม

สุที หริมเทพาธิป. วังหน้า ในชุมชนลาวที่สระบุรี : วังสีหาของพระปิ่นเกล้าฯ ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ ๒๑, ฉบับที่ ๑๐ (ส.ค. ๒๕๔๓) : หน้า ๔๔-๕๑

สมบัติ พลายน้อย. ลาวบางกอก. ปีที่ ๒๓, ฉบับที่ ๓ (ม.ค. ๒๕๔๕) : หน้า ๘๘-๑๐๓

ล้อม เพ็งแก้ว. จดหมายเหตุฉบับเชลยศักดิ์ครั้งรัชกาลที่ ๑ ให้พระลาวสีก บวชใหม่ ด้วยเหตุออกเสียงอักษรไม่ชัด. ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๙, ฉบับที่ ๒ (ธ.ค. ๒๕๓๐) : หน้า ๘๖-๙๐

“ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระครูวิสุทธิญาณสุนทร เล่าเรื่อง “ลาว” ที่วัดพุทธมณฑล” ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ ๑๒, ฉบับที่ ๙ (ก.ค. ๒๕๓๔) : หน้า ๕๒-๕๘

พูนพิศ อมาตยกุล. ลาวแพน. ปีที่ ๔, ฉบับที่ ๑๐ (ส.ค. ๒๕๒๖) : ศิลปวัฒนธรรม. หน้า ๑๘-๒๕

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องแนวทางการวิจัยลาวศึกษาในประเทศไทย มหาสารคาม กรุงเทพฯ : ๒๕๓๗

ภาคผนวกที่ ๒ ถิ่นฐานของลาวใน

คือกลุ่มลาวที่อพยพเข้ามาสร้างชุมชนในพื้นที่หัวเมืองชั้นใน ใกล้พระนคร จากการศึกสงครามเมื่อสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ลาวพวน หรือ พวน หมายถึงกลุ่มชาวผู้ไทจากเมืองพวนและบ้านเมืองในเขตที่ราบเชิงขวาง จากเอกสารเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ปรากฏว่า มีการประเมินข้อมูลจำนวนคนพวนที่อยู่ในที่ราบเชิงขวางมีมากกว่ากับคนเชื้อสายพวนที่อยู่ในประเทศไทย คือ เกือบหนึ่งแสนคน ซึ่งข้อมูลนี้อาจไม่ถูกต้องก็ได้ แต่อย่างน้อยก็เห็นว่าการประเมินจำนวนคนพวนจากเชิงขวางใกล้ชายแดนเวียดนามในสมัยที่ถูกกวาดต้อนมานั้น โยกย้ายกันมาน่าจะเป็จำนวนครึ่งหนึ่งของประชากรทีเดียว

พวนน่าจะเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุดที่ถูกอพยพเข้ามาสู่หัวเมืองชั้นใน เนื่องพวนเป็นกลุ่มไทดำกลุ่มหนึ่งและมีวัฒนธรรมใกล้ชิดกับชาวผู้ไทในเขตเมืองแกง และถือตัวว่าเป็นคนพวนไม่ใช่คนลาว รวมทั้งคนลาวก็เรียกว่าพวนโดยไม่นับเป็นลาวด้วย ดังนั้น ภาษาพวนจึงมีความใกล้ชิดกับลาวโซ่งหรือไทดำ

พวนถูกกวาดต้อนเข้ามาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ ๑ และเข้ามามากที่สุด ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ครังศึกรบกับเวียดนามและศึกเจ้าอนุวงศ์ คราวพวนถูกอพยพมาสมทบกับพวกฟองทั้งที่เมืองฉะเชิงเทรา ลพบุรี สระบุรี ปราจีนบุรี ซึ่งในปัจจุบัน กลุ่มผู้มีเชื้อสายพวนตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดต่างๆ หลายแห่งทั้งในภาคกลาง อีสาน และภาคเหนือตอนล่าง ความแตกต่างไปจากกลุ่มลาวอื่นๆ ที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ทำให้พวนมีเอกลักษณ์พิเศษทั้งภาษาพูด ชนบประเพณี พิธีกรรม และลักษณะพฤติกรรม ด้วยเหตุที่เป็นกลุ่มใหญ่และมีเอกลักษณ์นี้เองทำให้มีการรวมตัวเกิดสมาคมไทพวน จัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับคนเชื้อสายพวนในปัจจุบัน ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษที่ลาวในกลุ่มอื่นๆ ไม่สามารถรวมตัวกันเช่นนี้ได้

บ้านน้ำจั้น บ้านเขาพระงาม บ้านถนนใหญ่ บ้านถนนแค บ้านท่าแค บ้านโคกกระเทียม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

บ้านกลาง บ้านหัวเขา บ้านสว่างอารมณ์ บ้านเชียงงา บ้านโพหนอง บ้านหมี่ใหญ่ บ้านหมี่น้อย บ้านทุ่งทะเลหญ้า บ้านคลองไม้เลียบ บ้านห้วยแก้ว บ้านเขาวงกต บ้านกล้วย บ้านทราย บ้านมะขามเอน บ้านสำโรงน้อย บ้านสำโรงใหญ่ บ้านหินปักใหญ่ บ้านหินปักทุ่ง บ้านหินปักเหนือ บ้านวัดวังเหนือ บ้านวัดวังใต้ บ้านวังกะพี้ใหญ่ บ้านวังกะพี้น้อย บ้านเขาดอนดิ่ง บ้านสระใหญ่ บ้านไผ่ใหญ่ บ้านหนองทรายขาว บ้านเนินยาว บ้านสระเตยใหญ่ บ้านสระเตยน้อย บ้านมะขามเฒ่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี (อำเภอบ้านหมี่มีชาวพวนเกือบทั้งอำเภอ)

บ้านหลุมข้าว บ้านดงพลับ บ้านหนองม่วง บ้านหนองพิมาน บ้านทุ่งทะเลหว้า (อพยพปะปนมากับกลุ่มลาวเวียงและลาวหลวงพระบาง) อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

บ้านกล้วย บ้านคร้ว บ้านคลอง บ้านคลองบุญ บ้านคลองโดน บ้านสร้าง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

อำเภอตอนพุดมีพวนอยู่เกือบทั้งอำเภอ จังหวัดสระบุรี

บ้านสร้าง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี (อพยพมาจากอำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก)

บ้านฝั่งคลอง บ้านท่าแดง บ้านหนองแสง บ้านคลองตะเคียน บ้านคลองคล้า บ้านเกาะคา บ้านแหมโค้ง บ้านสะแกชิง บ้านชุมข้าว บ้านหนองหัวลิง บ้านโพธิ์ศรี บ้านโพธิ์ทอง บ้านกลางโสภะ บ้านเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก (อำเภอปากพลีเป็นพวนเกือบทั้งอำเภอ)

บ้านเขาเพิ่ม บ้านเขากะอาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก (อพยพมาจาก
อำเภอปากพลี)

บางกลุ่มที่ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

บ้านบางน้ำเชี่ยว บ้านโคก (ดอนคา) บ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

บ้านช่องแค บ้านจันเสน บ้านวังรอก บ้านขอนแก่น อำเภอตาคลี, จังหวัดนครสวรรค์

อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์

อำเภอท่าตะโก, จังหวัดนครสวรรค์

อำเภอชุมแสง, จังหวัดนครสวรรค์

อำเภอไพศาลี, จังหวัดนครสวรรค์

อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี (อพยพมาจากแถบจังหวัดนครสวรรค์)

บ้านดงขุย อำเภอชนแดน,

อำเภอหนองไผ่,

ตำบลสระกรวด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

บ้านดงน้อย บ้านเมืองแมด บ้านเมืองกาย อำเภอพนมสารคาม จังหวัด
ฉะเชิงเทรา (มาพร้อมกับลาวอาสาปากน้ำที่ย้ายมาจากปากน้ำสมุทรปราการ ถิ่นฐาน
เดิมคือเมืองนครพนม)

อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี

อำเภอศรีมหาโพธิ,

บ้านหัวซา บ้านหัวหว้า บ้านหัวนา บ้านหัวสระช้อย บ้านหายโคก บ้านโคกปิบ
บ้านโคกวัว บ้านโคกพนมดี บ้านหนองเสือ บ้านหนองสระแก บ้านหนองเกตุ บ้านหนอง
นก บ้านหนองหมู บ้านโพธิ์ไทร บ้านโพธิ์กะเบา บ้านดอนสับฟาก บ้านดอนกะทอง บ้าน
ยาบ บ้านแล้ง บ้านคูลำพัน บ้านไผ่ชาด บ้านละเมาะไผ่ บ้านหนองปรือ บ้านปรือหวาย
บ้านส้มแสง บ้านแปรงไผ่ บ้านเกาะกระต่าย บ้านม่วงขาว บ้านชำหว่า บ้านโคกมอญ
บ้านสระช้อย อำเภอศรีมโหสถ (โคกปิบ),

อำเภอบ้านสร้าง,

อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

บ้านลานคา บ้านกกม่วง บ้านดำน บ้านสูตร บ้านอุทุมพร บ้านหมี่ บ้านเก่า บ้าน
ดอไม้ บ้านไผ่เดี่ยว บ้านเก่าทอง บ้านมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้า, อำเภออุทุมพร
จังหวัดสุพรรณบุรี

อำเภอเขาย้อย, อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

บ้านวังลุ่ม บ้านป่าแดง บ้านวังทับคล้อ บ้านทุ่งโพธิ์ อำเภอทับคล้อ,

อำเภอบางมูลนาก,

อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

บางส่วนอพยพกระจัดกระจายไปในหลายท้องถิ่น เช่น ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ได้แก่

บ้านหาดเลี้ยว บ้านหาดสูง บ้านใหม่ บ้านแม่ราก อำเภอศรีสะเกษ

บ้านคลองมะพลับ อำเภอสุวรรณภูมิ

บ้านวังหาด อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

บ้านเช็ก อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
บ้านปากฝาง บ้านผาจุ อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ (เป็นพวนที่ไม่สามารถพูด
พวนได้แล้ว)

บ้านทุ่งโฮ้งเหนือ บ้านทุ่งโฮ้งใต้ อำเภอมือง จังหวัดแพร่
บ้านหล่มมีนพวน อำเภอมืองเวียงสา, บ้านฝายมูล อำเภอมืองท่าวังผา จังหวัดน่าน
บ้านห้วยกัน อำเภอมือง,
บ้านปากก้อย อำเภอมืองแม่สาย,
บ้านศรีดอนมูล, บ้านป่าสักน้อย อำเภอมืองเชียงแสน,
ตำบลศรีดอนชัย อำเภอมืองเทิง จังหวัดเชียงราย
บ้านเชียง อำเภอมืองหนองหาน จังหวัดอุดรธานี
อำเภอมืองบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
อำเภอมือง จังหวัดหนองคาย
อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ลาวเวียง และลาวจากเมืองต่างๆ ไกลเวียงจันทน์ เหตุการณ์ครั้งท้อพยพลาวเวียงมาเป็นจำนวน
มากที่สุดเกิดขึ้นสมัยสงครามเจ้าอนุวงศ์เมื่อ พ.ศ.๒๓๖๙ และ พ.ศ.๒๓๗๑ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
ฯ ซึ่งในที่สุดมีพระราชประสงค์ให้เผาเมืองเวียงจันทน์เสียให้สิ้น และทำให้ลาวกลายเป็นประเทศราชต่อมาจน
กระทั่งฝรั่งเศสเข้ามาเป็นอำนาจเป็นเจ้าอาณานิคมเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๖

บ้านวัดคู บ้านวัดกลาง บ้านแบ่งลาว ตำบลบ้านแบ่ง อำเภอมืองพรหมบุรี จังหวัด
สิงห์บุรี

อำเภอมืองพนมทวน
อำเภอมืองบ่อพลอย
อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี
คลองท่าไคร้ อำเภอมือง จังหวัดกาญจนบุรี
บ้านเมืองกาย อำเภอมืองพนมสารคาม
บ้านดอนท่อนา ตำบลคูยายหมี อำเภอมืองสนามชัยเขต และมีลาวเมืองพลาน จังหวัด

ฉะเชิงเทรา

บ้านอรัญญิกในจังหวัดอยุธยา
ตำบลทัพหลวง อำเภอมืองบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
อำเภอมืองพนมสารคาม
อำเภอมืองสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
ลาวตัมที่ บ้านสูงเนิน บ้านท่าเหียบ บ้านเกาะ บ้านหนองบ้านเก่า และบ้านวังมะเดื่อ
อำเภอมืองจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ลาวครั้ง หรือลาวภูครั้ง หรือลาวภูคัง ในเอกสารกล่าวว่าเป็นเมืองอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง
ปัจจุบันเป็นที่ทราบกันแล้วว่า ภูครั้ง เป็นชื่อภูเขาอยู่ในเขตอำเภอมืองเรือในปัจจุบัน เขื่อนนี้มีบ้านหนองบัวตั้ง
อยู่และเป็นที่ตั้งของเมืองภูครั้งแต่เดิม และเป็นเมืองมีเจ้าเมืองปกครองอยู่จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงได้
ย้ายเมืองไปตั้งเมืองด้านซ้ายริมแม่น้ำหันใกล้กับพระธาตุศรีสองรักพร้อมทั้งเจ้าเมืองภูครั้งก็ยกให้เป็นเจ้าเมือง
ด้านซ้ายด้วย

ในบริเวณนี้มีที่ราบแคบๆ ที่สามารถเดินทางติดต่อกับเมืองแก่นท้าว เมืองเลยซึ่งเมื่อเลยบริมน้ำโขง ก็ต่อไปถึงเวียงจันทน์ และยังเป็นทางขึ้นไปเมืองหลวงพระบางอีกทางหนึ่งนอกจากที่น้ำปาด ดังนั้นเมื่อมีการอพยพผู้คนจากหัวเมืองลาว จากเมืองหลวงพระบาง เมืองเลย เมืองแก่นท้าว เมืองพันพร้าว (ในจังหวัดหนองคาย) ก็จะใช้เส้นทางนี้พักอยู่ที่เมืองพิษณุโลกไม่ก็เมืองพิชัย ก่อนจะเดินทางเข้าสู่หัวเมืองชั้นใน ส่วนกลุ่มพวน หรือกลุ่มลาวเวียง ก็จะเข้ามาตามเส้นทางเมืองท่าบ่อซึ่งตรงข้ามกับฝั่งเวียงจันทน์ ผ่านบ้านผือไปยังหนองบัวลำพู ผ่านดงพญาเย็น แล้วเข้ามาพักที่สระบุรี

ลาวภูคังที่ถูกกวาดต้อนในรัชกาลที่ ๒ ให้ไปอยู่ที่เมืองนครชัยศรีหรือในจังหวัดนครปฐม ส่วนลาวที่เมืองหลวงพระบางกวาดต้อนมาอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ ๓ เนื่องจากศึกเจ้าอนุวงศ์ ก็ให้ไปพักที่เมืองพิษณุโลก และพิชัย ก่อนจะส่งไปอยู่ ณ ที่พวกจากเมืองของตนเคยอยู่

โดยกระจายอยู่ในท้องถิ่น ดังนี้

บ้านหนองตาสาม บ้านโคก บ้านท่าม้า ตำบลสระพังลาน อำเภอร่องทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
หมู่ ๘ ตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

บ้านวังคัน บ้านหนองอีเงิน บ้านทัพผึ่งน้อย บ้านดงรัง บ้านทุ่งกว้าง บ้านทับละคร ตำบลวังคัน, บ้านวังกุ่ม บ้านชัยหนองยาว บ้านนกจาน บ้านทุ่ง บ้านพุบอง บ้านแฝก บ้านป่าสี บ้านกกเต็น บ้านดาด บ้านหนองพลับ, ตำบลห้วยซม้น บ้านหนองแกสามหนอง บ้านสระบัวกำ บ้านเขานางงาม บ้านน้ำโจน บ้านป่าสัก ตำบลหนองมะค่าโมง บ้านด่านช้าง บ้านทับกระดาศ บ้านพุน้ำร้อน บ้านหนองปลากระดี บ้านดอนประดู่ บ้านพุทวาย บ้านหนองผือ บ้านวังหนองไม้ บ้านวังน้ำเขียว ตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี (กลุ่มนี้ถูกเรียกว่า “ลาวด่าน”)

บ้านทุ่งสีทอง บ้านภูมิ บ้านนิคม บ้านรางมุก บ้านใหม่ บ้านป่าแก บ้านลำเหย ตำบลลำเหย บ้านบางหลวง บ้านฝั่งคลอง บ้านหนองกระพี ตำบลบางหลวง บ้านดอนแกะระ บ้านห้วยด้วน บ้านทุ่งผักกูด บ้านกงลาด ตำบลห้วยด้วน, บ้านสวนใหม่ บ้านดอนรวก บ้านห้วยกรด บ้านสระสี่เหลี่ยม ตำบลดอนรวก อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

หมู่ ๑๓ ตำบลสุขเดือนห้า อำเภอกันค้ำ จังหวัดชัยนาท

บ้านโคกหม้อ อำเภอกั๊กพัน จังหวัดอุทัยธานี

ลาวแง้ว ถิ่นฐานสำคัญของลาวแง้วในจังหวัดลพบุรี คือที่บ้านหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่, บ้านห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง บ้านท่าแค บ้านท่าศาลา บ้านดงน้อย อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี และมีถิ่นฐานในจังหวัดสระบุรี ที่บ้านนายาว บ้านตาลเสี้ยน บ้านส้มป่อย อำเภอพุทธบาท และบ้านหนองโดน อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

ตัวอำเภอบ้านหม้อ อำเภอบ้านหม้อ, บ้านหนองโดน ตำบลหนองโดน อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

บ้านโปรงน้อย บ้านโคกลำพาน บ้านป่าหวาย ตำบลลำทราย / บ้านขุนนวน บ้านดงน้อย บ้านกกโก บ้านห้วยเปี่ยม ตำบลกกโก / บ้านโคกกระเทียม ตำบลโคกกระเทียม บ้านดอนมะกัก บ้านไผ่ขวาง ตำบลเขาพระงาม / บ้านน้ำจั้น ตำบลเขาสามยอด อำเภอเมือง, บ้านน้ำจั้น บ้านไผ่ใหญ่ บ้านโปรง ตำบลไผ่ใหญ่ / บ้านหนองเกรียนหัก บ้านลาด บ้านสระตาแวว ตำบลพุดา / บ้านสายห้วยแก้ว ตำบลสายห้วยแก้ว / บ้านหนองเมือง บ้านห้วยกรวด ตำบลหนองเมือง / บ้านหนองเต่า บ้านหนองเลา บ้านโคกสุข บ้านสระตาแวว ตำบลหนองเต่า / บ้านดงพลับ ตำบลดงพลับ อำเภอบ้านหมี่, บ้านดงเหล็ก ตำบลดงเหล็ก บ้านพรหมหินเหนือ บ้านพรหมหินใต้ ตำบลหลุมข้าว / บ้านสระพาน

นาค บ้านสะพานจันทร์ บ้านสะพานขาว ตำบลห้วยโป่ง / บ้านวังจั่น บ้านโคกพรหม
ตำบลหลุมข้าว / บ้านห้วยโป่ง ตำบลห้วยโป่ง บ้านห้วยวัวตาย ตำบลวังซอนสว่าง อำเภอบึง
โคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

บ้านคอกกระบือ (คอกควาย) บ้านทุ่งทะเลทราย ตำบลสร้อยทอง / บ้านจันเสน
ตำบลจันเสน บ้านโคกกระตี่ ตำบลตาคลี อำเภอบางบาล จังหวัดนครสวรรค์

เริ่มแรกอยู่แถบวัดสาธุการาม บ้านสิงห์ ตำบลโพธิ์โพธิ์ อำเภอบางระจัน, วัด
ม่วง วัดโพธิ์ศรี ตำบลอินทร์ บ้านไม้ดำ ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี (อพยพมาจาก
อำเภอบางระจัน) วัดท่าอิฐ เกาะแก้ว วัดตุ้มหู บางโฉมศรี ตำบลชีน้ำร้าย อำเภอท่าช้าง
จังหวัดสิงห์บุรี

ลาวโซ่ง หรือ ไทดำ หรือ ผู้ไท เป็นกลุ่มที่อยู่ในเขตเมืองแดงหรือเดียนเบียนฟูในเวียดนาม ใกล้ชิด
กับกลุ่มบ้านเมืองที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งเรียกว่าสิบสองจุไทหรือสิบสองเจ้าไท (ไทดำ ๘ เมือง, ไทขาว ๔ เมือง)
บริเวณนี้มีทั้งกลุ่มไทดำและไทขาวโดยสังเกตจากเครื่องแต่งกายและภาษาพูด เป็น “เมืองสามฝ่ายฟ้า”
เพราะขึ้นกับทั้งหลวงพระบาง-เวียงจันทน์ จีน และเวียดนามในช่วงเวลาต่างๆ ดังนั้น ลักษณะทางวัฒนธรรม
จึงมีทั้งวัฒนธรรมแบบไต-ลาว จีน และเวียดนามด้วย

ไทดำเข้ามายังหัวเมืองชั้นในหลายครั้งตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ระหว่าง พ.ศ.๒๓๗๖-๒๓๗๘ พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทำศึกกับเวียดนามเมื่อชนะจึงกวาดต้อนลาวพวนและลาวทรงดำมายังกรุงเทพฯ
พ.ศ.๒๓๗๙, พ.ศ.๒๓๘๑ และ พ.ศ.๒๔๔๒ อุปราชเมืองหลวงพระบางยกทัพไปตีเมืองไทดำแล้วกวาดต้อนส่ง
มาบรรณาการอีก จนครั้งสุดท้ายเมื่อสมัยปราบฮ่อในรัชกาลที่ ๕ ถิ่นฐานดั้งเดิมของไทดำในหัวเมืองชั้นใน
คือ ที่เมืองเพชรบุรีหลังจากนั้นจึงแยกออกไปอยู่ ณ ที่อื่นๆ เช่น อำเภอยายาย อำเภอบ้านลาด จังหวัด
เพชรบุรี อำเภอบางแพ อำเภอปากท่อ อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี อำเภอบ้านแพ้ว
จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอกำแพงแสน อำเภอเมือง อำเภอดอนตูม อำเภอสามพราน อำเภอบางเลน จังหวัด
นครปฐม อำเภอสองพี่น้อง อำเภอบางปลาม้า อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอด่านมะขามเตี้ย อำเภอ
พนมทวน อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

บ้านสะพานยี่หนเวียงคอย บ้านวังตะโก บ้านหนองพลับ บ้านทุ่งเพือ อำเภอเมือง
จังหวัดเพชรบุรี

เขากระจุย บ้านแม่ประจันต์ บ้านท่าไผ่ อำเภอยายาย จังหวัดเพชรบุรี

บ้านห้วยซ้อง บ้านหนองโสน บ้านกรวย อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

บ้านห้วยท่าช้าง บ้านหนองเข้ บ้านหนองปร่ง บ้านหนองจิก บ้านทับคาง บ้าน
ดอนทราย บ้านเขาย้อย บ้านหนองชุมพล บ้านหนองประดู่ บ้านหนองกระท้อ บ้านหนอง
ซอ บ้านหัวเขาจีน อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

บ้านตลาดดอนควาย อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี (อพยพมาจากอำเภอเขาย้อย
จังหวัดเพชรบุรี)

บ้านดอนคลัง บ้านบัวงาม และบ้านโคกดับเบ็ด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัด
ราชบุรี

บ้านดอนคา อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

บ้านเขาภูทอง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

บ้านบางกุ้ง, บ้านบางหมื่น อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

บ้านคลองพิศมัย ตำบลบางไทรป่า บ้านดอนขมิ้น บ้านหัวทรายไทย บ้านหัวทราย
ลาว ตำบลดอนตูม บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา บ้านหนองปรัง บ้านปลายคลองบ้าน
เลน บ้านไผ่หูช้าง ตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

บ้านลำเจียก บ้านตากแดด บ้านหนองอีแบน ตำบลตลาดจินดา อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม

บ้านหัวถนน ตำบลดอนพุทรา บ้านแหลมกะเจา ตำบลสามง่าม อำเภอดอนตูม
จังหวัดนครปฐม

บ้านสระแกราย บ้านดอนขนาด ตำบลดอนยายหอม บ้านดอนทราย ตำบลสระ
กระเทียม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

บ้านยาง ตำบลทุ่งกระพังโหม บ้านหนองขวาง ตำบลทุ่งขวาง บ้านท่า บ้านชาวไร่
ตำบลกระดืบ บ้านไผ่ดอย บ้านไผ่สงคราม บ้านไผ่โทน ตำบลสระสีมุ่ม บ้านดอนทอง
บ้านดอนมะกอก บ้านบ่อน้ำจืด ตำบลดอนข่อย บ้านสระ บ้านหัวซุกบัว บ้านหนองหมู
บ้านหนองกระเทียม บ้านไร่ใหม่ บ้านหนองพงนก ตำบลสระพัฒนา บ้านกำแพงแสน
ตำบลทุ่งบัว อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม (อพยพมาจากบ้านหนองปรัง อำเภอ
เขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี)

บ้านกลาง ตำบลหนองสองห้อง ตำบลโรงเข้ ตำบลยกกระบัตร์ อำเภอบ้านแพ้ว
จังหวัดสมุทรสาคร

บ้านดอนมะนาว ตำบลบางเลน, บ้านลาดมะนาว อำเภอสองพี่น้อง,

บ้านดอนโก ตำบลวังน้ำเย็น อำเภอบางปลาม้า,

ตำบลดอนมะเกลือ, ตำบลสระยายโสม, ตำบลหนองไธ้, ตำบลคณทิ, ตำบลบ้าน
ดอน อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

บ้านแหลมทอง ตำบลกลอนโคก อำเภอด่านมะขามเตี้ย, อำเภอพนมทวน, อำเภอ
บ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

จังหวัดพิจิตร

ไไทยวน อพยพมาจากบ้านห้วยไผ่ อำเภอเมือง มาอยู่ที่บ้านหนองกะเหรี่ยง ซึ่งเดิมกะเหรี่ยงเคยอยู่
เมื่อย้ายมาจากบ้านเก่ากะเหรี่ยง แต่ได้เปลี่ยนเป็น บ้านหนองนกกระเรียน จากนั้นก็เคลื่อนย้ายไปอยู่บ้าน
ราง(ดอก)อาร บ้านราง(ดอก)บัว ทุ่งกว้างและชัยใหญ่ บางกลุ่มแยกไปทางตะวันตกจนถึงบ้านนาขุนแสน
บ้านท่าเคย ไท-ยวน ยังคงรักษาวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นดินจนโดยมีศูนย์รวมการผลิตอยู่ที่วัดรางบัว จังหวัด
ราชบุรี

ภาคผนวกที่ ๓

ตารางเปรียบเทียบภาษา

ภาษาไทยกลาง	ลาวแก้ว	พวน	ลาวเวียง	อีสาน
กำไร	ก้องแซน	ก้องแซน	ก้องแซน	ก้องแซน
กางเกง	โซ้ง	โซ้ง	โซ้ง	โซ้ง
กระชาย(หัวกระชาย)	การชาย	กระชาย	กระชาย	ชิงชาย
กิ้งก่า	กะปอม	กิ้งโก่น	ปอม	กะปอม
กตทับ	เต็ง	เทิน/เต็ง	กตทับ	กต
ก่อไฟ	ดั่งไฟ	ดั่งไฟ	ดั่งไฟ	ดั่งไฟ
แกว่ง	แก่ง	ไกว	ไกว	แก่ง
เกวียน	กะทะ	กะทะ	เกวียน	กะทะ/เกียน
กะลา	กะโป๊ะ	กะโป๊ะ	กระบวย	กะโป๊ะ
กระจก โกหก	กระจก ซี้ดัวะ	กระจก ซี้ดัวะ	แวน ซี้ดัวะ	แห่วน ซี้ดัวะ
ต้นกระทือ	กระทือ	กระทือ	อีทือ	-
เกลือ	เกลือ	เกลือ	เกลือ	เกลือ/เกีย
ข้างบน	เทิง	เทิง	เทิง	คั่งเทิง
ขนมจีน	ข้าวปุ้น			เข้าปุ้น
ขอน้อย	ขอแต่	ขอแด	ขอแต่	ขอหน่
ขุ่น	หมากมี	มามี	บักมี	หมักมี
ใคร	ไผ่	เผอ	ผู้ไผ่	ไผ่
คางคก	คั่นคาก	คางคะ	ซี้คางคก	คั่นคาก
คิดถึง	คิดซอด	คิดซอด	คิดซอด	คิดซอด
ครึ่งเดียว	บาดเดียว	ที่เดียว	เถือเดียว	เถือเดียว
คว้นไฟพวยพุ่ง	ควนกุ่มฮั้น	คว้นฮั้นพุ้น	คว้นควัย	ควนไปฮั้น
คนโต/คนหัวปี	คนโหย	ลูกผู้ใหญ่	คนหัวปี	คนโหย
คนจน	คนทุกข์/คนยาก	คนหะ คนจน	คนยาก	คนยาก/คนตน/คน ทุกข์
คุณ	โต/เจ้า	เจ้า		ผู้้นั้น
ตัวเรา	โตเฮา	ซ้อย	โตเฮา	ซ้อย
จริง	แท้แท้	แท้แท้	แท้มน	แท้มน
จริงหรือ	แท้บ่	แท้หนีแหละ	แท้บ่	แท้มนบ่
โจงกะเบน	โจงกะเบน	ทางกะเบน	ผู้เหน็บเตี่ยว	นุ่งป่ากะเตี่ยว
จิ้งจก	จักกกะเจียม	จีเจียม	จักเจียม	ซี้เจียม
จมูก	ดั่ง	ฮูดั่ง	ฮูดั่ง	ดั่ง
ภาษาไทย	ลาวแก้ว	พวน	ลาวเวียง	อีสาน
ไฟฉาย	ไฟฟ้า	ไฟฟ้าสาย	ไฟฟ้า	ไฟฟ้า
ฉิ่ง	ลิ่ง	ลิ่ง	ลิ่ง	ลิ่ง
ฉั่น	เฮา/ซ้อย	ซ้อย	ซ้อย	ซ้อย
ช่วย	ซ้อย	ซ้อย	ซ้อย	ซ้อย

ภาษาไทยกลาง	ลาวแก้ว	พวน	ลาวเวียง	อีสาน
ข้าง	ข้าง	ข้าง	ข้าง	ข้าง
ซ้อน	ซ้อน	บ่วง	ซ้อน	บ่วง
ดู/มอง	เบิ่ง	เบิ่ง	เบิ่ง	แนมเบิ่ง
ดวงอาทิตย์	ตะเว็น	ตะเจ็น	ตะเว็น	ตะเว็น
เด็กผู้ชาย	บักแดง/บักแอ	บะนั้	ไอ้ห้า	บักห้า
ต้นชา	ชาโต้	ชาตึ้น	กกชา	ชาอ้อ
ตุ๊กแก	กับกัก	กับกัก	กับกัก	ชี้นัก
แดงโม	หมากโม	มะโม	บักโม	หมักโม
พ่อของแม่	พ่อใหญ่/โຈະ	พ่อใหญ่	พ่อโซ่น	พ่อใหญ่
แม่ของแม่	แม่ใหญ่/โຈະ	แม่ใหญ่	แม่โซ่น	แม่ใหญ่
ตัวเรา	โตเฮา	ช้อย	โตเฮา	โตเฮา
ตุ้	ตุ้	ลั่ว	ชัวะ	ตุ้
บน	เทิง	เทิง	เทิง	เทิง
ที่นอน	บ่อนนอน/ผ้าเสื่อ	เสื่อ	บ่อนนอน	ผ้าเสื่อ
ท่าน	เพิ่น	เพิ่น/เจ้า	เพิ่น	เพิ่น
ทำอะไร	เฮ็ดอื๋ย	เฮ็ดพิเลอ	เฮ็ดอื๋ย	เฮ็ดอื๋ย
ที่ไหน	ที่ไค้	อยู่กะเลอ/ไปกะเลอ	ที่ไค้	บ่อนไค้
ทะเล	ขึ้นหน้า	ขึ้นสิ้น	ดื้อ	ดื้อ
ทันทีทันใด	โสด	เคียวไปเคียวมา	โสด	โสด
ทำงาน	เฮ็ดงาน	เฮ็ดงาน	เฮ็ดงาน	เฮ็ดงาน
แท้จริง	แท้แท้	เฮ็ดแท้	แม่นบ่	แม่นแท้แท้
ทัพพี	สารกึ	สารพี	กะจ้อง	-
น้อยหน้า	หมากเขียบ	หมากเขียบ	บักเขียบ	บักเขียบ
น้ำพริก	แจ่ว	แจ่ว	แจ่ว	ป่น
นาน	दन	นาน	เทิง	दन
น้องสาวแม่	สาว	น้ำ	แม่เฒ่า	सान/น้ำ
บ้าน	เฮือน	เฮือน	เฮียน	เฮือน
ใบแมงลัก	ใบอีตุ้	อีตุ้	ใบอีตุ้	ผักอีตุ้
ไปจนถึง	ไปจนฮอด	ไปฮอด	ไปจนฮอด	ไปฮอด
ไปทางไหน	ไปทางพุ้น	กุ้น	ไปทางพุ้น	ไปพุ้น
ไทย	ลาวแก้ว	พวน	ลาวเวียง	อีสาน
ผู้ใหญ่	คนใหญ่	ผู้หย่อ	ผู้เฒ่า	คนใหญ่
ผ้าถุง	ผ้าซิ่น	ผ้าซิ่น	ผ้าห่ม	ซิ่น
ผ้าสะไบ	ผ้าเปี่ยงบาย	ผ้าพาดโด่ง	ผ้าทับ	ผ้าเปี่ยง
ผ้าขาวม้า	ผ้าขาวม้า	ผ้ากะตง	ผ้าอีไผ่	แพร
ผ้าเช็ดหน้า	ผ้าตะเกียบ	ผ้าเช็ดหน้า	ผ้าเช็ดหน้า	
ผ้าปูที่นอน	ผ้าหลบบ่อน	ผ้านอน	ผ้าปูนอน	ผ้าปูบ่อน
ฝรั่ง(ผล)	หมากสีดา	หมากโอ้ย	บักสีดา	บักสีดา
ฟักทอง	หมากอี	ฟัก	บักอี	บักอี
พระจันทร์	พระจันทร์	เก็งกำง	พระจันทร์	อีเก็ง/เดือน
พบ	เจอ	เจอ	พบ	พ้อ
พี่ชาย	อ้าย	อ้าย	อ้าย	อ้าย

ภาษาไทยกลาง	ลาวแก้ว	พวน	ลาวเวียง	อีสาน
เพื่อน	หมู่	เสี่ยว	เสี่ยว	เสี่ยว
วันนี้	มือนี่	มือนี่	มือนี่	มือนี่
พรุ่งนี้	มืออื่น	มือหน้า	มืออื่น	มืออื่น
พี่เขย	พี่อ้าย	อ้ายเขย	อ้ายเขย	อ้าย
พ่อทวด	ชวด	ชวด	พ่อตุ้	พ่อตุ้
ฟัน	แคว	แฮ้ว	เคี้ยว	แคว
มะละกอ	หมากหุ้ง	หมากหุ้ง	บักหุ้ง	บักหุ้ง
มะเขือเทศ	หมากเด่น	มะเด่น	หมากเด่น	บักไต้
แมงป่อง	แมงงอด	แมงงอด	แมงงอด	แมงงอด
มะเขือ	บักเขือ	หมากเขือ	มะเขีย	หมักเขือ
ไม่รู้	บอู้/ จักแล้ว	บอู้	บอู้	บอู้
ยาย	แม่หย่า/โง๊ะ/ แม่โชน/แม่คุณ		แม่หย่า	แม่โชน
รองเท้า	เก็บ	เก็บ	เก็บ	เก็บ
รองเท้าผ้าใบ	เก็บใบก	เก็บ	เก็บผ้าใบ	-
ริม	ฮิม	เซิง	ฮิม	ฮิม
รัก	ฮัก	ฮัก	หมัก	ฮัก
รุ่ง	ฮุ่ง	ฮุ่ง	ฮุ่ง	ฮุ่ง
ร้าง	ฮ้าง	ฮ้าง	ฮ้าง	ฮ้าง
ร้อน	ฮ้อน	ฮ้อน	ฮ้อน	ฮ้อน
รดรด	ฮตฮาด	ชวด	ฮตไต้	ฮต
เรือ	เฮือ	เฮือ	เฮือ	เฮือ
รอยต่าง	ฮอยแป้ว	ต่าง	ต่าง	ฮอย
ไทย	ลาวแก้ว	พวน	ลาวเวียง	อีสาน
เรียก	เฮ็น	ฮ้อง	เฮ็น	เฮ็น
รีบ	ฬาว	เคี้ยวไปกะเลอ	ฬาว	ฬาว
ร้าว	ฮ้าว	ฮ้าว	ฮ้าว	ฮ้าว
ลนไฟ	ฮางไฟ	เหลาไฟ	ฮางไฟ	ลนไฟ
วางทับไว้ข้างบน	วางของทางเทิง	วางเทิง		วางเต็ง
หัวใจ	หัวใจ	หัวใจ	หัวใจ	หัวใจ
หน้าต่าง	หน้าต่าง	ป่องเอี่ยม	หน้าต่าง	หน้าต่าง
หลุม	ฮุม	หลุม	หลุม	ฮุม
หมอบ	หมูป	ก้มลง	หมอบ	หมูป
เหมือนกัน	คือกัน	คือกัน	คือกัน	คือกัน

ภาคผนวกที่ ๔

การศึกษาเฉพาะชุมชนลาวแง้วบ้านหนองเมืองและลาวแง้วบ้านน้ำจั้น

รุจิรา เชาว์ธรรม

สมปอง บุญไตร

การศึกษาเฉพาะชุมชนลาวแง้วบ้านหนองเมือง

บ้านหนองเมือง ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอบ้านหมี่ สามารถเดินทางเข้าหมู่บ้านได้ตามทางถนนคันคลองชลประทานสายบ้านหมี่-ตาคลี จากอำเภอบ้านหมี่ มาประมาณ ๑๐ กิโลเมตรแยกขวามือ ซ้ำสะพาน จะเห็นที่ปักสายตรวจอยู่บริเวณเชิงสะพานทางเข้าหมู่บ้าน จากนั้นจะเป็นสวนส้มขนาดใหญ่ตั้งอยู่ทางเข้าหมู่บ้าน ชาวบ้านหนองเมืองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำนา และการทำไร่ นา สวนผสม ทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ก่อนถึงหมู่บ้านจะพบที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเมือง และตรงกันข้ามเป็นโรงเรียนวัดหนองเมือง และมีวัดหนองเมืองตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน ในหมู่บ้านมีสถานอนามัยประจำตำบล

สภาพภูมิศาสตร์

หมู่บ้านหนองเมืองตั้งอยู่บริเวณหนองน้ำ เดิมมีป่าล้อมรอบรวมอยู่ด้วยกันหลายหมู่บ้านบริเวณที่ตั้งบ้านหนองเมืองมีพื้นที่ ๖๑.๒๕ ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีการทำนา และทำไร่สวน มีพื้นที่ใกล้เคียง ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลหนองกระเบียนและตำบลขอนแก่น อำเภอโคกสำโรง
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลบ้านกล้วย ตำบลบ้านทราย และตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลดอนดึง อำเภอโคกสำโรง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลสายห้วยแก้ว อำเภอบ้านหมี่

ภูมิอากาศของหมู่บ้านอยู่ในเขตร้อนชื้นสลับกับแห้งแล้งอย่างเห็นชัดเจน ในช่วงฤดูฝนจึงมีความชื้นส่วนใหญ่ฝนจะตกในเดือน ๗-๘ นอกจากนี้ยังมีฝนที่เกิดจากการพาความร้อนในช่วงเดือนเมษายน และพฤษภาคม ช่วงนี้จึงเกิดพายุฝนฟ้าคะนอง

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือ หนองน้ำ ลำรางที่เกิดจากธรรมชาติสามารถใช้เดินทางเรือได้ในยามน้ำหลาก มีป่าไผ่และสัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา อยู่ตามหนองน้ำธรรมชาติ และที่ไหลบ่าเมื่อฝนตก

จากสภาพภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านหนองเมือง เห็นว่ามีลักษณะเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานเป็นทำเลดีและเป็นที่ดิน* มีพื้นที่เหมาะในการเพาะปลูกและยังอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต จึงได้ชักชวนญาติพี่น้องมาตั้งบ้านเรือน

ประวัติและเรื่องเล่าของหมู่บ้านหนองเมือง

ชุมชนบ้านหนองเมืองจากการสอบถามพบว่าบ้านหนองเมืองตั้งเป็นบ้านเรือนมาตั้งแต่พ.ศ.๒๔๒๕

ก่อนชุมชนลาวจะเข้ามาอยู่บ้านหนองเมืองนั้น พบว่าบริเวณนี้เคยเป็นชุมชนมาก่อนซึ่งมีหลักฐานปรากฏคือ เป็นวัดเก่ามีซากอิฐปรักหักพังหลงเหลืออยู่ อีกทั้งสภาพภูมิประเทศยังเป็นป่าที่ราบลุ่มน้ำท่วมในฤดู

* นายราช มีเครือ ลาวแง้วบ้านหนองเมือง

ฝนจึงเรียกว่าบ้านหนองเมือง มีผู้เล่าว่าบ้านหนองเมืองมีชื่อนี้เพราะมีเจ้าเมืองมาตายที่นี่ จึงเรียกบ้านหนองเมือง^๒

พอบอกว่ามาจากเวียงจันทน์หนีเข้าศีกมา ไปอยู่นครพนม ย้ายไปบ้านช่องแค อำเภอดาคัส จังหวัดนครสวรรค์ แล้วย้ายมาบ้านห้วยกรวด แล้วย้ายมาบ้านหนองเมือง^๓ ทั้งสองบ้านพูดลาว มีพระเป็นผู้นำในหมู่บ้าน คนลาวจะทำนา มีการค้าขายกับคนจีน เจ๊กจะมาตีราคาข้าว คนที่มีฐานะในหมู่บ้านนามสกุล เหลืองทอง สุขสด (เดิมแซ่ฮึงและแซ่โล้) คนจีนในบ้านหนองเมืองจะอยู่ร่วมกับคนลาวมีการแต่งงานกันระหว่างคนลาว คนจีน ทำให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

คนลาวเดิวนั้นจะส่งลูกหลานให้เรียนหนังสือมากขึ้น ที่เห็นได้ชัดคนอายุราว ๔๐ ปีขึ้นไปในหมู่บ้านจะไปเรียนในระดับมัธยมที่โรงเรียนบ้านห้วยทรายและประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานก็มาก แต่ส่วนใหญ่จะไปทำงานที่อื่นอยู่กรุงเทพฯก็มาก

การแต่งงานของคนลาวในสมัยก่อน มีการทำพาชวัญ ทำที่บ้านเจ้าสาว ตั้งพาชวัญ มีบายศรีปากชาม เวลาทำมีเงินค่าครุคาย หมอ หมากพลู ตั้งไว้ที่หัวนอนสามคืน จึงรื้อทิ้ง

ตาปู่ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประจำหมู่บ้าน เชื่อว่าเมื่อมีการเลี้ยงจะทำให้แคล้วคลาด อยู่เย็นเป็นสุข เลี้ยงตาปู่ผู้เฒ่าพาทำพาล้าง บ้านหนองเมืองมีศาลตาปู่ เวลาทรงเป็นเจ้าพ่อสนั่น

ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน

บ้านหนองเมืองเป็นหมู่บ้านเมื่อราว พ.ศ.๒๔๒๕ โดยมีกลุ่มคนเข้ามาอาศัยอยู่หลายกลุ่มด้วยกัน กลุ่มคนที่เคลื่อนย้ายมาบ้านหนองเมืองรุ่นแรกมีดังนี้

กลุ่มกำนันชม แพรสี เป็นคนไผ่ขวาง ผ่านมาจะไปล่าสัตว์ ที่ช่องแคเห็นว่าบ้านนี้มีทำเลดี เป็นที่ดอน จึงชักชวนญาติพี่น้องมาตั้งบ้านเรือน กลุ่มแม่เฒ่าลิ้ม ย้ายมาจากบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดลพบุรี กลุ่มหนองบัวขาว ย้ายมาจากหนองบัวขาว จังหวัดลพบุรี

เกิดบ้านหนองเมือง พ่อใหญ่อยู่บ้านไผ่ขวาง ลพบุรี แล้วย้ายไปอยู่บ้านช่องแค แล้วมาที่เขาพระงาม ตอนย้ายมาบ้านหนองเมืองมีคนอยู่แล้วประกอบด้วยตระกูลมีเครือ วงศ์จันทนา เมืองคำ^๔

ทั้ง ๓ กลุ่มเป็นกลุ่มค่อนข้างใหญ่ที่เข้ามาในระยะแรก แต่มีตระกูล มีเครือ ย้ายมาจากบ้านไผ่ขวาง จังหวัดลพบุรีแล้วย้ายไปที่บ้านช่องแคมาที่เขาพระงาม และมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองเมือง ตระกูลแพรสี ตระกูลวงศ์จันทนา ตระกูลเมืองคำ อพยพตามมามาภายหลัง

การเมืองการปกครอง

บ้านหนองเมืองตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ มีกำนันชม แพรสี เป็นกำนันคนแรกของบ้านหนองเมือง ปัจจุบันมีกำนันคนที่ ๑๐ คือ นายณัฐพงษ์ เหลืองทอง

ตำบลหนองเมืองมีหมู่บ้านในเขตการปกครอง ทั้งหมด ๗ หมู่ ประกอบด้วย

- หมู่ ๑ บ้านห้วยกรวด บ้านนาจาน
- หมู่ ๒ บ้านหนองเมือง
- หมู่ ๓ บ้านหนองเมือง
- หมู่ ๔ บ้านบ้านหนองแก
- หมู่ ๕ บ้านสระมะเกลือ บ้านน้ำป่า

^๒ สัมภาษณ์นายราช มีเครือ

^๓ อาจารย์กนกวรรณ นาสีงห์. ๒๖ เมษายน ๒๕๔๑.

^๔ นายราช มีเครือ. อายุ ๘๗. ๑๑ เมษายน ๒๕๔๑.

หมู่ ๖ บ้านหนองเมือง

หมู่ ๗ บ้านหนองกระเบียน

ปัจจุบันมีบ้านเรือนจำนวน ๑,๒๒๕ ครอบครัวย มีประชากรจำนวน ๕,๖๑๖ คน ตำบลบ้านหนองเมือง มีสถานศึกษา อยู่ ๓ แห่ง คือโรงเรียนวัดน้ำป่า โรงเรียนวัดหนองแก โรงเรียนวัดห้วยกรวด และโรงเรียนวัดหนองเมือง

เดิมนุตรหลานของชาวบ้านหนองเมือง ส่วนใหญ่รับการศึกษาในภาคบังคับเท่านั้น เนื่องจากการเดินทางเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาในเขตอำเภอบ้านหมี่ ค่อนข้างลำบาก คือถนนไม่สะดวก ปัจจุบัน ผู้ปกครองให้ความสำคัญของการศึกษามากขึ้นส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในระดับมัธยมศึกษาที่อำเภอบ้านหมี่ อีกทั้งกรรมการศึกษาโรงเรียนวัดหนองเมืองร่วมกันขยายการเรียนการสอนจากประถมจาก ๖ เป็น ๙ ปี

การพัฒนาการทางการศึกษามีส่วนทำให้แนวคิดของคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสูงมีอาชีพรับราชการหรือเดินทางไปทำงานที่กรุงเทพฯ ต่างประเทศ ส่วนบางคนมีปัญหาทางด้านการศึกษาอาจจะออกมาหางานทำในสวนส้มที่มีการจ้างแบบรายวัน ชาวบ้านสนใจในเรื่องวัตถุมากขึ้น บางครอบครัวอาจขายที่ดินอันเป็นมรดกที่ได้จากพ่อแม่ หรือบรรพบุรุษ ขายไป แล้วนำเงินมาซื้อรถ หรือเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นการมองที่แคบไป เมื่อหมดเงินหมดนา ก็ต้องหันมารับจ้างต่อไป

วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านหนองเมือง

สภาพสังคมวัฒนธรรมโดยทั่วไปของบ้านหนองเมือง เมื่ออพยพเข้ามารวมกันเป็นกลุ่ม ต่อมามีการสร้างวัด โดยคนในพื้นที่นี้พร้อมใจกันประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีการสร้างวัดอยู่รายรอบหมู่บ้านประกอบด้วย วัดหนองเมือง วัดหนองบัวขาว วัดห้วยกรวด วัดนาจาน วัดน้ำป่า วัดสระมะเกลือ วัดหนองแก

การทำเกษตรกรรมในอดีต อาชีพหลักของชาวบ้านคือการทำนา เลี้ยง วัว ควาย เมื่อก่อนยังไม่มีการชลประทาน น้ำมักจะท่วมเวลาทำนา ก็จะปลูกข้าวพันธุ์แจ็กเซย ข้าวเหลืองนางาม ข้าวขาวตาแห้ง ปัจจุบันทำนาปี นาปลั่ง ข้าวที่ต้นเตี้ยๆ ข้าวคด เป็นพันธุ์ข้าวหนัก บ้านนี้เคยนำท่วมอยู่สองปีต้องซื้อข้าวกิน เวลาทำนา ทำนาดำ พ.ศ.๒๕๐๑ มีการขุดคลองชลประทานชาวบ้านจะทำนาหว่าน

อาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา อาศัยน้ำจากธรรมชาติ มีการปลูกข้าวพันธุ์แจ็กเซย ข้าวเหลืองนางาม ข้าวขาวตาแห้ง ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๐๐ มีการขุดคลองชลประทาน พันธุ์ข้าวที่ปลูกคือพันธุ์ ข้าวนาปลั่ง เป็นข้าวต้นเตี้ย มีการทำนามากกว่าหนึ่งครั้ง ปัจจุบันมีการทำสวนส้มขนาดใหญ่รอบๆ หมู่บ้าน มีการปลูกสวนป่า

เส้นทางการค้าข้าวของบ้านหนองเมือง เมื่อมีการเก็บเกี่ยวชาวบ้านส่วนใหญ่จะเก็บข้าวเปลือกไว้เดิมทำนาเพื่อเก็บไว้กิน ต่อมาทำเพื่อการค้า หากได้ราคาดี* จึงจะนำข้าวออกมาขาย มีนายหน้ามาติดต่อซื้อข้าว แล้วแต่ละตกลงกันเรื่องการขนส่ง การซื้อขายแล้วแต่ความพอใจ อาจมีนายหน้ามาขายถึงตลาดท่าไชลงหน้าน้ำ มีเรือมาซื้อข้าว ใส่เรือมาดบรรทุกได้ครั้งละ หนึ่งถึง สองเกวียน ไปตามคลองธรรมชาติ ในหน้าแล้งมีการใช้เส้นทางติดต่อค้าขายกับชาวอำเภอบ้านหมี่ โดยใช้เกวียนมีล้อลากด้วยวัว สองตัวเทียมเกวียนไว้ ลาวแจ้วเรียกเกวียนว่า “กระแทะ” ที่อำเภอบ้านหมี่โรง สีสองแห่งคือ แถววัดปฐมพานิซ และโรงสี บริเวณโรงเรียนบ้านหมี่วิทยาเป็นโรงสีของคนจีน ราคาข้าวผู้ซื้อมักจะตั้งราคาเอง หากเราพอใจ ก็ขาย ถ้าราคามันน้อยไปก็ไม่ขาย การสีข้าว ชาวบ้านหนองเมืองมักจะไปสีข้าวที่โรงสีไทยดำรง มีการสีข้าวและรับซื้อข้าว ส่วนการสีข้าวเปลือก ๑๐๐ ถึงจะได้ข้าวสารประมาณ ๔๒ ถึงโดยรำและปลายหักให้โรงสีไปเป็นค่าจ้าง ส่วนการซื้อของใช้ในครัวเรือน มักจะเดินทางเท้าและหาบของของกลับบ้าน

* สัมภาษณ์นายราช มีเครือ

การถือครองที่ดินสมัยก่อน มีการหักร้างฉางพง หรือมีการซื้อขาย ในระยะแรกเริ่มจากที่นาราคาไร่ ละ ๕๐๐-๕๐๐ บาท หรือซับบเป็นไร่ละหนึ่งพันบาท

รองลงมามีการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม จึงแต่เดิมการทอผ้าของลาวแก้ว เพียงเพื่อทอไว้ใช้ในครัวเรือน เป็นผ้าขาวม้า ผ้าที่ใช้ตัดเย็บ มีได้ทอผ้ามัดหมี่เหมือนกับชาวพวนที่บ้านหมี่

การสาธารณสุข

สมัยก่อนมีหมอชาของหมู่บ้าน คือ นายล่า ทองแผ่น นายอรุณ สัจจยานนท์

มีหมอดำแย คือแม่ศรีวิไล เมรุทอง

ปัจจุบันมีสถานอนามัยประจำตำบลบ้านหนองเมือง เดิมมีคลองธรรมชาติใช้เป็นที่สัญจร ส่วนทางบกใช้กระแทะ คือ เกวียนมีล้อลากด้วยวัวสองตัว ปัจจุบันมีรถประจำทางวิ่งระหว่างหมู่บ้านกับอำเภอกัลยเกียง

การศึกษามีโรงเรียนระดับประถมศึกษาจำนวน ๓ โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดน้ำป่า โรงเรียนวัดหนองแก โรงเรียนวัดห้วยกรวดโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาคือโรงเรียนวัดหนองเมือง

ศาสนาและประเพณี

ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธมีประเพณีต่างๆที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันมี งานบุญเข้าพรรษา กลางเดือน๘ บุญออกพรรษา กลางเดือน ๑๑ มีการทำบุญตักบาตรเทโว มีการจุดพลุและปล่อยโคม ใต้ทางประทับ สมัยก่อนมีการจุดบั้งไฟ ทำบุญกลางบ้าน เดือน๖ เลี้ยงตาปู่ วันอังคารข้างขึ้นเดือน ๖ งานลอยกระทง ซึ่งมีสระน้ำอยู่ทางทิศตะวันออกของวัด และวันสงกรานต์

การสัญจร เดินทางเมื่อก่อนเดินกันไปถ้าน้ำก็พายเรือกันไป เคยไปทางบ้านมหาสอน ไปไหว้พระวัดไธมีทางคนเดิน เหยียบอย่างตามคันนา ไปทางบางโพ บางฟุ้ง ผ่านตลาดท่าโขลง ริมแม่น้ำมีโรงสี หนาน้ำมีเรือมาดมาซื้อข้าว บรรทุกได้ครั้งละ หนึ่งเกวียนครึ่ง ถึงสองเกวียน การขาย ข้าว ไปขายที่บ้านหมี่ ไปตามคลองธรรมชาติ มีโรงสีกลาง อยู่สองสามโรง แถววัดปทุมพานิช ๑ หน้าโรงเรียนบ้านหมี่วิทยา๑ เป็นโรงสีของเจ็ก ราคาข้าวผู้ซื้อมักตั้งราคาเอง หากเราพอใจก็ขาย ถ้าราคาน้อยไปหรือถูกไปก็ไม่ขาย มีนายหน้า ของโรงสีมาซื้อ มีการตกลงกันเรื่องขนถ่าย ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย คนเงินบ้านหนองเมืองจะมีอาชีพหลักคือการค้าข้าว ระหว่างบ้านหนองเมือง หนองม่วงกรุงเทพฯ การค้าขายเมื่อก่อนมีเรือกระแทง ถ้าน้ำแห้งมีทางดินใช้กระแทะ คือเป็นเกวียนมีล้อลากด้วยวัวสองตัว เวลาซื้อข้าวก็ที่โรงสีไทยดำรงเขารับซื้อข้าว แล้วซื้อข้าวด้วย บางทีก็สีในหมู่บ้าน ถ้าเข้าเปลือก ๑๐๐ ถังสีแล้วได้ข้าวสาร ๔๒ ถัง โรงสีจะได้ปลายข้าว เป็นค่าจ้าง

ของซื้อของกินชาวบ้านจะมาซื้อที่บ้านหมี่ เดินทางของกันมาก การครอบครองที่ดิน เมื่อก่อนก็ซื้อ เขาเกิดบัพทตอนที่เขาถากถางกัน ทนซื้อไร่ละสี่ร้อยถึงพันบาท

ลุงราชเล่าว่าบ้านนี้ชื่อหนองเมือง เพราะว่าเจ้าเมืองมาตายที่นี่ จึงเรียกว่าบ้านหนองเมือง

ความเชื่อและพิธีกรรม

๑. ศาลตาปู่บ้านหนองเมือง

มีการเลี้ยงตาปู่ ศาลตาปู่บ้านหนองเมืองมี ๒ แห่ง ปู่ ย่าตา ๖ ยายพาเฮ็ด พาเลี้ยง โดยจะเลี้ยงในวังอังคาร ข้างขึ้น เดือน ๖ มีของเลี้ยงคือ ขนมบัวลอย ขนมต้ม เหล้า ในวันดังกล่าวจะมีคนทรงเป็นตัวแทนตาปู่ คอยเชื่อมระหว่างชาวบ้านกับตาปู่ มีการได้ตอบ ตามข้อข้องใจโดยผ่านคนทรง ซึ่งทำหน้าที่ทำนายอากาศ ฝนฟ้า การขอความคุ้มครอง ในปัจจุบัน เวลาที่มีการเลี้ยงตาปู่ มีการฝากเลี้ยงโดยเรียไรเงินไปทำบุญ อีกทั้งการเรียกตาปู่ ก็เปลี่ยนมาเป็นเจ้าพ่อ ชาวบ้านบอกว่าตาปู่ ชื่อเจ้าพ่อสนั่น มาจากเวียงจันทน์ ปัจจุบันมีคนมาร่วมกิจกรรมน้อย แต่เดิมไม่มีการพื่อนรำ เพิ่งมาเพิ่ม ไม่รู้ว่ามีธรรมเนียมเดิม

^๖ สัมภาษณ์นางสุนีย์ สอนเครือ. บ้านหนองเมือง.

ในยามปกติมีการระบบน ต่อตาปู่ เช่นการเดินทาง ขอให้เดินทางโดยสะดวก การกลับมาถึงบ้านโดยปลอดภัย การเสี่ยงทายการทำนา การร้องขอความคุ้มครอง หากสิ่งที่ตนได้บนไว้สำเร็จหรือสมประสงค์ ก็มีการนำสิ่งของ เช่น ไก่ หรือหมู ขนมต้มแดง ต้มขาว เหล้า ที่บนไว้มาแก้ นำของบนใส่ถาด จุดธูปบอกกล่าว คณะญาติหมู่หมอดอก จึงนำของนั้นไว้ที่ศาลหรือจะนำกลับบ้านก็ได้

การแต่งงาน คนลาวสมัยก่อน มีการไหวผี คงจะทำกันเป็นบางบ้าน เมื่อมีการแต่งงาน “มีการทำพาขวัญ ทำที่บ้านเจ้าสาว ตั้งพาขวัญ มีครู / หมอครู มาตั้งมีบายศรีปากชาม และวางเงินไว้ด้วย วางไว้ที่หัวนอน ตั้งไว้สามคืน จุดประสงค์เพื่อเป็นบอกผีบ้านผีเรือน จากนั้น จึงนำไปไว้ที่สมควรนอกบ้าน ปัจจุบันไม่มีแล้ว

มีการโกนผมไฟ การไว้ผมแกละ หากบ้านใดมี ลูกแฝด แล้วลูกเลี้ยงยาก ก็จะปั้นตุ๊กตาไว้ผมจุก ผมแกละ หรือทรงอื่นๆ ให้เด็กเลือกเชื่อว่าเด็กจะเลี้ยงง่ายและไม่เจ็บป่วย การไว้ผม จุก แกละ พอเด็กอายุประมาณ ๗-๘ ปีจึงมีการโกนผม การโกนผมไฟ ทำกันเองในครอบครัว ไม่ต้องนิมนต์พระมาบ้าน เอาคนเฒ่าคนแก่ตัดผมก่อน

เคยเห็นเขาส่งวัดหนองเมือง มีโบสถ์เก่าฝาด้วยไม้ มีเมรุ การก่อสร้าง จ้างช่างมาทำทั้งหมด ประเพณี มีบุญเข้าพรรษา เดือน ๘ สารทลาวกลางเดือน ๑๐ ทำบุญกลางบ้านกลางเดือน ๖ ทำเป็นกลุ่ม ไต่ทางประทับ ตะกอนมีบั้งไฟจุดพลุ ปลอญโคมเวลาออกพรรษา บ้านนี้มีลอยกระทง ตรงสระน้ำที่ศตวันออกของวัด เอ็ดเองลอยเอง กรรมการวัดจัดเอง วันสงกรานต์ก็เวลาถึงงานมีสอยดาว

เมื่อก่อนเวลาแต่งงานเขามีไหวผี แต่ไม่ได้ทำทุกบ้าน ไม่รู้ว่าเขาทำอย่างไร

ศาลตาปู่บ้านหนองเมืองมี ๒ แห่ง เดียวนี้เวลาเลี้ยงกลางเดือน ๖ มีเจ้าพ่อสนั่น ของเลี้ยงมีขนมหวาน เป็นขนมบัวลอย ขนมต้ม ตอนหลังมีคนทรง ทำนายอากาศ น้ำฝน ขอความคุ้มครอง เหล้ามีการฝากเลี้ยงโดยเรียไรไม่ต้องไปเลี้ยงเอง เงินไปทำบุญ เขาก็จะไปซื้อหมู ไก่ ทำขนมเลี้ยงตาปู่ แทนเรา ที่เปลี่ยนเป็นแบบนี้เพราะคนมั่วยุ่ง อยู่กับการทำไรทำนา อย่างเขาเห็นเขามีพ่อนรำ มีกลองยาว รอเข้าทรง ทำไม่เหมือนเมื่อก่อน คนไปเลี้ยงตาปู่น้อยกว่าเก่า เมื่อก่อนไม่มีพ่อนรำ ไม่มีรำเพงมาเพิ่มกันที่หลัง ไม่รู้ว่านำธรรมเนียมนี้มาจากไหน ศาลตาปู่อยู่ประจำหมู่บ้าน เป็นเป็นเจ้าบ้านเวลาไปไหนมาไหนต้องบอก ต้องกล่าว บางทีไปบนเรื่องการเดินทาง การกลับมาบ้าน กรณีที่เดินทางไปหลายวัน เมื่อสมประสงค์แล้ว มีการแก้บน

พิธีกรรมเดิมแต่ก่อน มีการไว้ผมแกละ ถ้ามีลูกแฝด เลี้ยงยาก ลูกช้องไม่หยุด บ่สบายบ่อย คนเฒ่าคนแก่ ก็จะทำตุ๊กตา แล้วทำทรง ผมจุก ผมแกละ ผมโก๊ะเสี่ยงทายให้เด็กน้อยจับ อย่างแม่ใหญ่ (ภรรยาลุงราช เป็นลูกแฝด) ก็เคยไว้ผมจุกมาก่อน

ในหมู่บ้านมีหมอด้าย หากเขาทำคลอดให้ลูกออกรอดปลอดภัย บ้านนั้นต้องมาสมมามีเงินค่าครูคาย หมากพลู “

อาชีพหลักของชาวบ้านเขาทำนา ทำนาดำ ส่วนข้าวคุด เป็นข้าวพันธุ์หนัก เมื่อก่อนน้ำท่วม ชาวนาจะปลูกข้าวเจ้าชัย ข้าวเหลืองนางาม ข้าวขาวตาแห้ง เลี้ยง วัว ควาย เมื่อก่อนยังไม่มีคลองชลประทาน เพิ่งมาขุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ ชาวนาจะทำนาหว่าน เดียวนี้ชาวบ้านทำนาปลั่ง เป็นข้าวต้นเตี้ยๆ บ้านนี้เคยนำท่วมอยู่สองปี ต้องซื้อข้าวกิน ส่วนอาหาร มีข้าว ปลา หมูไก่ คือส่วนประกอบในการปรุงอาหาร แกงเลียง แกงส้ม น้ำพริก เมื่อก่อนใกล้บ้านหนองเมือง สามารถล่าแก้งวาง มากิน”

“สัมภาษณ์นางกนกวรรณ นาสึงห์

“นายราช มีเครือ อายุ ๘๗, ๑๑ เมษายน ๒๕๕๑

“นายราชมีเครือ อายุ ๘๗ ๑๑ เมษายน ๒๕๕๑

การศึกษาเฉพาะชุมชนลาวแฉะบ้านน้ำจั้น

บ้านน้ำจั้นตั้งอยู่บริเวณ หมู่ ๔ ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี อยู่ทางเหนือสุดของบ้านหมี่ ติดกับตำบลจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ เป็นหมู่บ้านขนาดปานกลาง ตั้งอยู่ที่ราบลุ่ม ห่างจากแม่น้ำเจ้าพระยาประมาณ ๑๗ กิโลเมตร มีพื้นที่อาศัยอยู่ประมาณ ๒๐๐ ไร่ ปัจจุบันพื้นที่โดยรอบถูกถากถางเป็นไร่นาแทบทั้งสิ้น

มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับบ้านคลอง ตำบลจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์
ทิศตะวันออก	ติดกับบ้านหนองนางาม ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้าน จังหวัดลพบุรี
ทิศใต้	ติดกับบ้านลำ ตำบลโพธิ์ชัย อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี
ทิศตะวันตก	ติดกับ บ้านดงมัน ตำบลจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์

การเดินทางมีหลายทาง

๑. หากนั่งรถยนต์จากอำเภอบ้านหมี่ตามถนนสายคันคลองชลประทาน บ้านหมี่-ดาคลี ประมาณ ๒๕ กิโลเมตร แยกซ้ายมือเข้ามาผ่านบ้านจันเสน ไปอีกประมาณ ๒.๕ กิโลเมตร จะถึงบ้านน้ำจั้น

๒. หรือเดินทางมาโดยรถไฟ สายเหนือ จากสถานีบ้านหมี่มาประมาณ ๑๗ กิโลเมตร มาลงที่สถานีรถไฟจันเสน และเดินทางจากบ้านจันเสนไปอีกประมาณ ๒.๕ กิโลเมตร

๓. หากเดินทางมาตามถนนสายเอเชีย กรุงเทพฯ- นครสวรรค์ แยกจากสายเอเชีย เข้าตากฟ้ามาประมาณ ๓๐๐ กิโลเมตร จะเห็นทางแยกมาบ้านจันเสน ประมาณ ๔ กิโลเมตร บ้านบ้านจันเสนและผ่านวัดจันเสนออกไปบ้านน้ำจั้น ๒.๕ กิโลเมตร

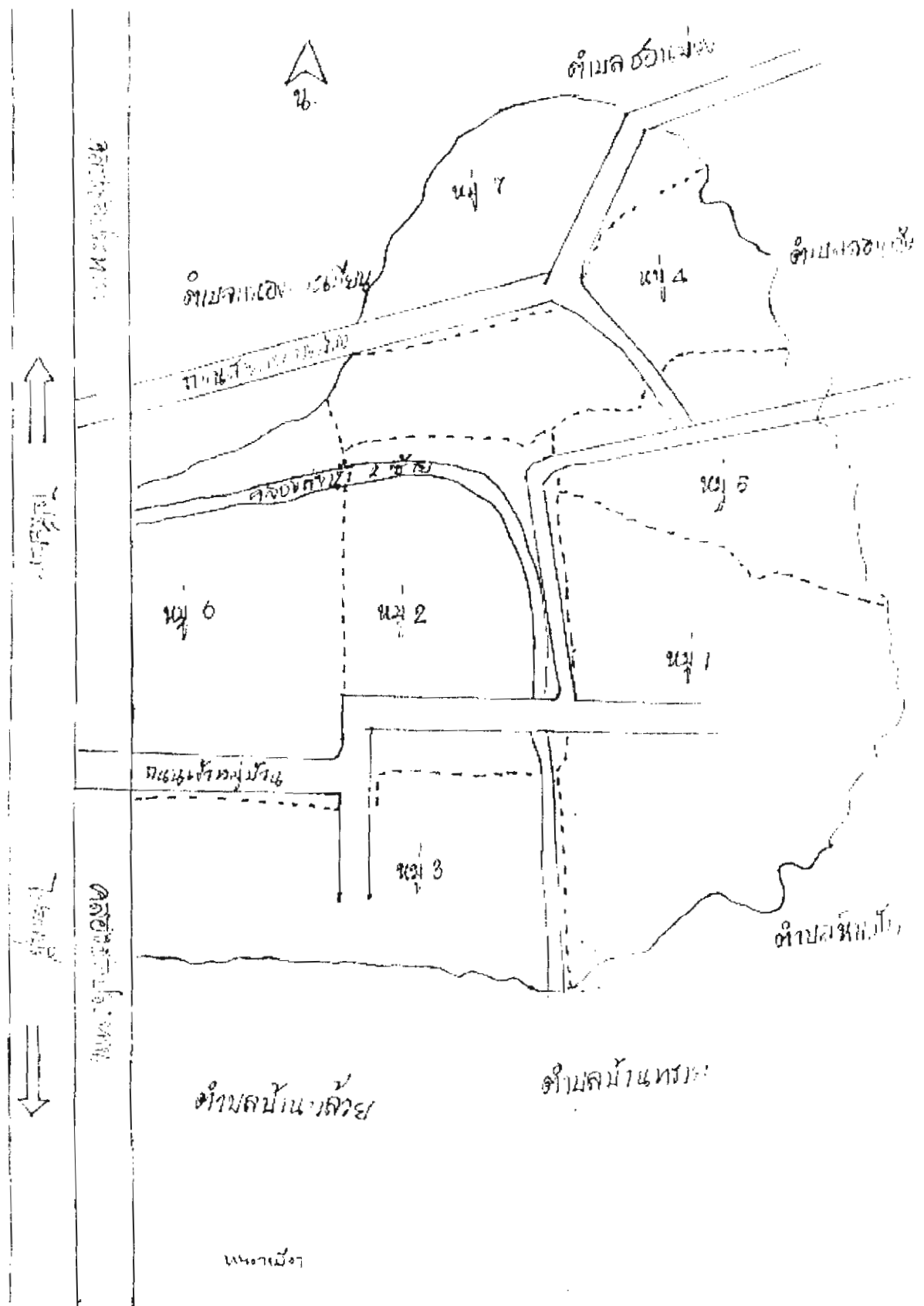
ทางเข้าหมู่บ้านผ่านคลองชลประทานขนาดเล็กมีขุมประตูดอยู่ด้านหน้า หากตามคลองชลประทานไปทางซ้ายมือประมาณ ๑๐๐ เมตรจะพบโรงเรียนบ้านน้ำจั้น ผ่านขุมประตูไปตามทางประมาณ ๓๐๐ เมตร จะเห็นสถานีอนามัย ศูนย์หอผ้าของแม่บ้านวัดน้ำจั้น ภายในบริเวณวัดน้ำจั้นมีสิ่งก่อสร้างดังนี้ต่อไปนี้เป็นคือ มีอุโบสถสร้างเสร็จเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๔๒ ซึ่งสร้างแทนหลังเดิมที่เป็นไม้หลังคาสังกะสีติดกับโบสถ์ มีสระน้ำเก่าแก่ มีศาลาวัด มีหอรบั้ง หอฉัน ฉาปนกิจสถานและกุฏิพระสงฆ์ อนุสรณ์สถานของอดีตเจ้าอาวาสวัด ในพื้นที่ใกล้เคียงกับวัด มีศาลาปู้อยู่ทิศตะวันออก

ในหมู่บ้านมีตู้โทรศัพท์สาธารณะ ๒ ตู้ และที่ร้านค้าหน้าวัดน้ำจั้นมีบริการโทรศัพท์ที่สามารถประกาศเรียกทางหอกระจายเสียงตามตัวมารับโทรศัพท์ได้ ในหมู่บ้านมีร้านค้าจำนวน ๕ ร้าน ที่จำหน่ายของใช้นับตั้งแต่อาหารแห้ง อาหารสด เครื่องดื่มทุกชนิด ของใช้เบ็ดเตล็ด ตลอดจนยาฆ่าวัชพืช ปุ๋ย น้ำมัน

บ้านน้ำจั้นเป็นที่ตั้งของตำบลไผ่ใหญ่ มีทำการตำบล ไผ่ใหญ่ ปัจจุบันมีหมู่บ้านในเขตได้รับจัดขอบจำนวน ๖ หมู่บ้าน

- หมู่ ๑ บ้านหัวบึง ชาวบ้านส่วนใหญ่ เป็นชาวพวน
- หมู่ ๒ บ้านไผ่ใหญ่ มีชาวลาว และชาวไทยอยู่ร่วมกัน
- หมู่ ๓ บ้านโปร่ง มีลาวแฉะมากกว่า ชาวไทย
- หมู่ ๔ บ้านน้ำจั้น มีลาวแฉะมากกว่ากลุ่มใดๆในหมู่บ้าน
- หมู่ ๕ บ้านหนองนางาม มีคนไทยอาศัยอยู่มาก
- หมู่ ๖ บ้านหนองขวาง มีชาวไทยแถบแม่น้ำเจ้าพระยามาอาศัยอยู่มาก

ปัจจุบันบ้านน้ำจั้นมีประชากรทั้งสิ้น ๖๔๒ คน เป็นชาย ๓๒๐ คน หญิง ๓๒๒ คน มีบ้านเรือนจำนวน ๑๕๒ หลังคา วัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง สถานที่ของกลุ่มสตรีหอผ้าบ้านน้ำจั้น ๑ แห่ง สถานีอนามัย ๑ แห่ง ปัจจุบันมีนายอำเภอ อะโหสี เป็นกำนัน



ผังบริเวณ บ้านหนองเมือง ตำบลหนองเมือง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

